

Voldemārs Šteins

LATVIEŠU SARKANO STRĒLNIEKU

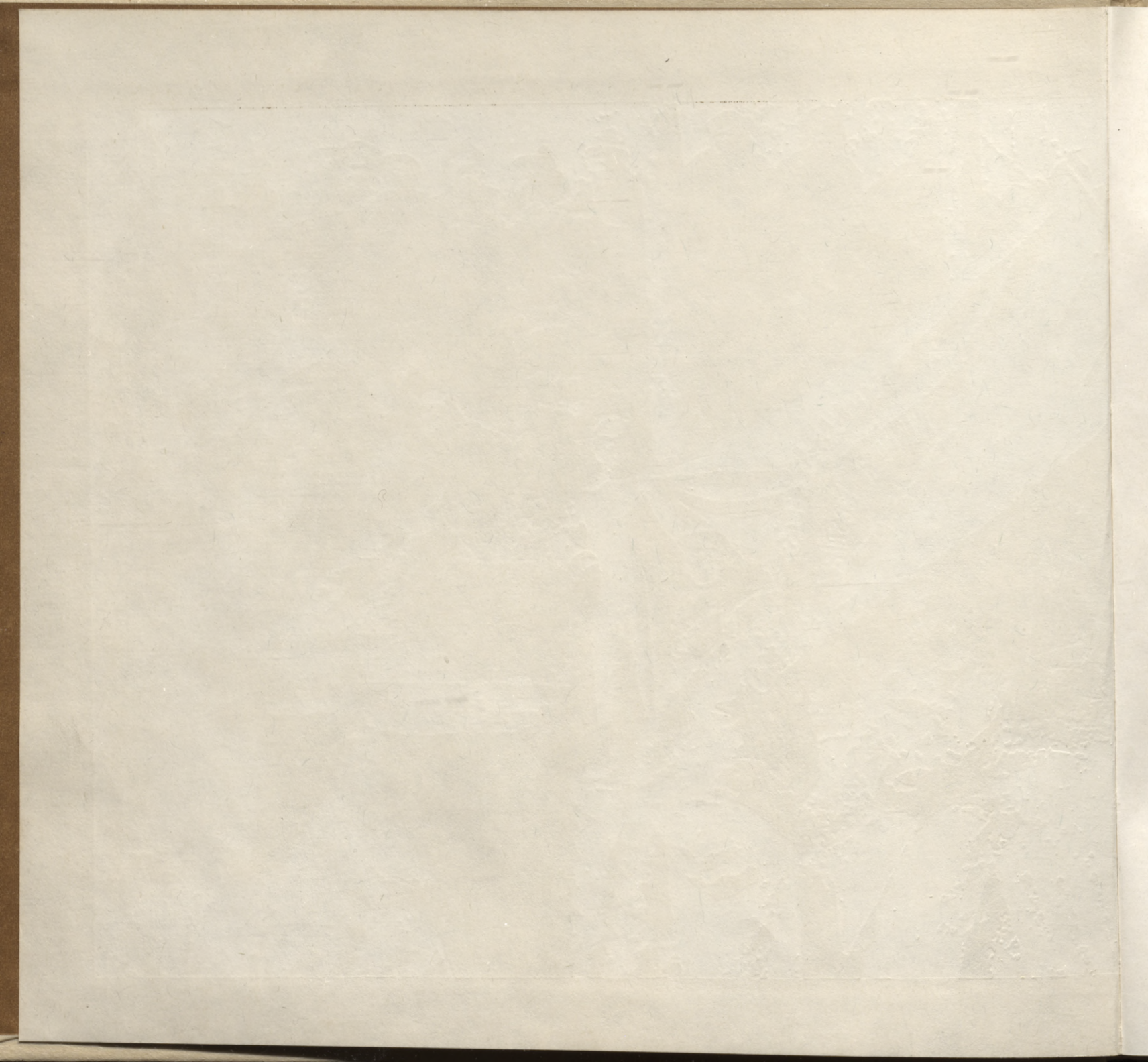
CĪŅU
UN
PIEMINĀS
VIETAS
LATVIJĀ

LATVIEŠU
SARKANO
STRĒLNIEKU
CĪNU
UN
PIEMINĀS
VIETAS
LATVIJĀ

Latviešu
strēlnieki
Lozmetejkalnā

Voldemārs Šteins

LATVIEŠU
SARKANO
STREĻNIEKU
CĪŅU
UN
PIEMIŅAS
VIETAS
LATVIJĀ

63.3(2L)61
St 317

Recenzenti vēstures zinātņu kandidāti
Valdis Bērziņš un Jānis Riekstiņš

Mākslinieks *Andris Lamsters*

Latvijas ĻKJS prēmijas laureāta
Jura Podnieka vēsturiskie fotodokumenti

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTEKA

~~87~~ —

25905.16c

0308060326

S 0505030100—28
M803(11)—87 10—87

© «Avots», 1987

IEVADS

Grāmata adresēta plašam interesentu lokam. Tajā apskatītas latviešu sarkano strēlnieku cīņu un piemiņas vietas Latvijā, stāstīts par strēlnieku gaitām pirmā pasaules kara laikā, Oktobra revolūcijā un tās iekarojumu aizstāvēšanā, cīņām par Padomju Latviju 1918. gada beigās un 1919. gadā.

Cīņas Latvijas teritorijā visā apskatītajā periodā ritēja ar mainīgām sekmēm. Strēlnieku bataljonu formēšanas un pirmo cīņu laikā 1915. un 1916. gadā strēlnieki cerēja, ka vāciešus ātri sakaus, ka ātri atbrīvos Kurzemi no okupantu jūga. Notika citādi. Sekoja vilšanās, vēlēšanās karu ātrāk izbeigt, revolucionārā noskaņojuma strauja augšana strēlnieku vidū, cīņas par Oktobra uzvaru, par revolūcijas iekarojumu aizstāvēšanu, cīņas par Padomju Latviju.

Šajā grāmatā minēti vairāki izcili pilsoņu kara komandieri, kuru cīņu vai dzīves vietas saistītas ar izstrādātajiem maršrutiem, sniegtas īsas viņu biogrāfijas. Viņu vidū — J. Alksnis, K. Daniševskis, J. Elsis, J. Fabriciuss, K. Janelis, O. Kalniņš, J. Pētersons, K. Pētersons, J. Peterss, K. Svēde, J. Vācietis. Publikācijā stāstīts par strēlniekiem, kuri izcēlās kaujās par Padomju Latviju un kuri sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados veica nozīmīgu militāri patriotiskās audzināšanas darbu — J. Adamsons, Z. Broka, E. Kauliņš, T. Ludriks, J. Luste, F. Miezišs, Z. Pigena, P. Šmidre, Z. Treide, K. Zubīte un citi.

Uzrādot strēlnieku atdusas vietas, nosaukti arī

daudzi apbedītie pilsoņu kara cīnītāji — V. Dambergs, A. Daume, J. Galsons, A. Kalniņš, J. Kalniņš, M. Kalniņš, J. Krišjānis, A. Mucenieks, V. Pavārs, H. Šponbergs, J. Tikins, R. Tifentāls un R. Vārkalns.

Dažkārt latviešu strēlnieki vairākkārt cīnījušies par vienu pilsētu, apdzīvotu vietu vai rajonu. Tas jūtami apgrūtināja šī izdevuma izstrādāšanu, jo nav iespējams stingri ievērot notikumu hronoloģisko gaitu, tāpat grūti precīzi iezīmēt kādu noteiktu maršrutu. Tas interesentiem dažkārt pašiem koriģējams.

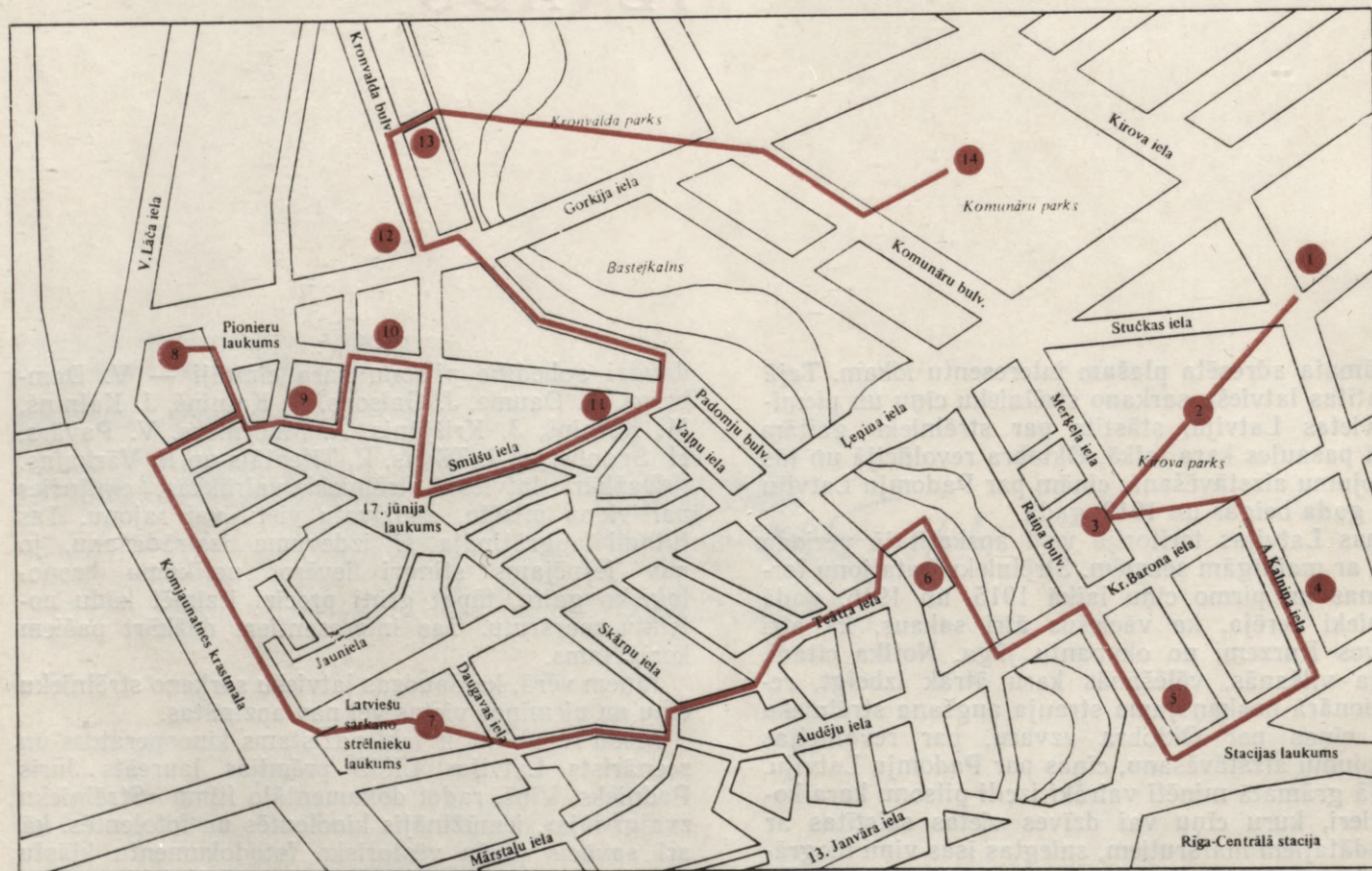
Jāņem vērā, ka daudzas latviešu sarkano strēlnieku cīņu un piemiņas vietas vēl nav apzinātas.

Mūsu republikā ir labi pazīstams kinooperators un scenārists Latvijas ĻKJS prēmijas laureāts Juris Podnieks. Viņš, radot dokumentālo filmu «Strēlnieku zvaigznājs», iemūžinājis kinolentēs un fotolentēs, kā arī savācis plašu vēsturisko fotodokumentu klāstu par daudziem latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Grāmatā ievietotie ir daļa no šiem J. Podnieka personīgā arhīva materiāliem, lielumlielais to vairākums tiek publicēts pirmoreiz.

Šī ir pirmā šāda veida grāmata, kas stāsta par latviešu strēlnieku cīņu un piemiņas vietām Latvijā.

Autors būs pateicīgs par visiem ierosinājumiem un vērtējumiem, ko atsūtīs izdevuma lietotāji. Visas vērtīgās ierosmes tiks ņemtas vērā, gatavojot nākamās izdevumus.

1. maršruts. Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Rīgas centrā

1. P. Stučka iela 1/3	8. Rīgas pils
2. Kirova parks	9. Baltijas kara apgabala muzejs
3. Baltijas kara apgabala nams	10. LPSR Augstākā Padome
4. A. Kalniņa iela 6	11. LPSR Revolūcijas muzejs
5. Raiņa bulvāris 29	12. Rīgas politehnikums
6. Opera	13. bijušais Interimteātris
7. Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais ansamblis	14. Komunāru parks

*Latviešu strēlnieks ir bruņotais
latviešu strādnieks.*

Pēteris Stučka

RĪGA

Rīga — tās priekšpilsētu strādnieku rajoni deva latviešu sarkano strēlnieku revolucionāro pamatmasu, veidoja strēlnieku kodolu. Tie bija Feniksa, Uniona, Provodņika, Felzera un citu rūpnīcu strādnieki, kuri paši vai kuru tēvi 1905.—1907. gada revolūcijas dienās soļoja revolucionārās kustības pirmajās rindās. Par spīti reakcijas trakošanai pēc-revolūcijas periodā, viņi prata saglabāt augstu revolucionāro apziņu. Un tam bija sava nozīme. Stājoties strēlnieku rindās, viņos bija dzīva Piektā gada dzirksts. Protams, tajās dienās ne jau visi šie strādnieku puīši bija revolucionāri noskaņoti, bet visiem viņiem bija augsti attīstīta šķiriskā apziņa. Boļševikiem bija viegli strādāt šo strēlnieku vidū, vēl vairāk, viņi ietekmēja arī pārējos strēlniekus — it īpaši tos, kas nākuši no lauku proletariāta vidus, — bezzemniekus, kalpus, sīkzemniekus, tāpat amatniekus un zvejniekus.

Pasaules kara laikā Rīga bija viena no visrevolucionārākajām pilsētām Krievijas teritorijā. Ar Rīgu cieši saistīta latviešu strēlnieku vēsture. Tās ielas vēl šobrīd glabā strēlnieku soļus, namu sienas — strēlnieku dziesmas.

Pirmā pasaules kara gados Rīgā formēja latviešu strēlnieku bataljonus, Rīgā strēlniekus apmācīja, no Rīgas viņi devās uz fronti. Tās linija no 1915. gada rudens līdz 1917. gada rudenim atradās Smārdes —

1. MARŠRUTS

Slokas—Tīreļpurva—Olaines apkārtņē, stiepās gar Misas un Ķekavas upītēm līdz Daugavai un tālāk gar tās krastiem līdz Daugavpilij.

Rīgas apkārtņē cīnījās Ziemeļu frontes 12. armija. Tās sastāvā ietilpa astoņi latviešu strēlnieku bataljoni, konkrēti, 1. Daugavgrīvas, 2. Rīgas, 3. Kurzemes, 4. Vidzemes, 5. Zemgales, 6. Tukuma, 7. Bauskas, 8. Valmieras. Bez tam bija rezerves bataljons. 1916. gada rudenī tos pārformēja par pulkiem.

1917. gada pavasarī un vasarā strauji cēlās strēlnieku popularitāte pilsētā. Viņu revolucionārais noskaņojums dziļi ietekmēja Rīgas iedzīvotājus un tajā izvietoto karaspēka daļu sastāvu. Latviešu revolucionārais strēlnieks bija spēks, ar kuru vajadzēja rēķināties. Šajā laikā strēlnieki bieži atradās atpūtā Rīgā vai tās apkārtņē, dažkārt viņi aktīvi piedalījās kārtības uzturēšanā pilsētā. 1917. gada vasarā pilsētā vairs nebija tāda spēka, kas iedrošinātos stāties pretī latviešu strēlniekiem. Tolaik viņi aktīvi iesaistījās arī pilsētas kultūras dzīvē. Daudzos Rīgas parkos un dažādu biedrību telpās skanējušas dedzīgas mitiņrunas, kvēli aicinājumi sākt aktīvu revolucionāru cīņu. Strauji izvērtās arī kultūras darbs tieši strēlnieku vidū, notika dažādi strēlnieku sarīkojumi, rosīgi darbojās strēlnieku aktieru grupas. Šo pasākumu lielākajai daļai bija izteikti politisks raksturs. Tas bija laiks, kad daudzi strēlnieki stājās boļševiku partijas rindās. Tas bija revolūcijas un reakcijas spēku asas konfrontācijas periods, laiks, kad notika cīņa par strēlnieku politiskajiem uzskatiem.

Latviešu sarkano strēlnieku vēsturē Rīgai 1919. gadā bija svarīga loma. Ar milzīgu sajūsmu strēlnieki 1918. gada beigās, satricot kontrrevolūcijas spēkus, devās uz Rīgu un 1919. gada 4. un 5. janvārī, iedzīvotāju gaviļu sveikti, iesoļoja pilsētā.

Rīgas un Latvijas Revolucionārās Kara komitejas 1919. gada 5. janvārī izdotajā biļetenā teikts:

«Visi uz Sarkanās Armijas apsveikšanu!»

Pulksten 1 dienā (pēc vācu laika) ienāk Rīgā Latvijas Darba Komūnas Sarkanā Armija. *Sagaidīšana pie Jaunās Ģertrūdes baznīcas.*

Sarkanās Rīgas bruņotais proletariāts kopā ar revolucionāriem latviešu strēlniekiem noslaucis visus verdzības balstus un drošu roku veidos *brivo Latvijas Darba Komūnu.*»¹

Rīgā atradās Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja un Latvijas Padomju valdība. Te izvietojās Karalietu tautas komisariāts, dažādas Padomju Latvijas armijas iestādes un apakšvienības. Rīgas proletariāts deva ievērojamu papildinājumu Padomju Latvijas armijai. Te formēja pirmo un otro Rīgas strādnieku pulku, pilsētas kara nodaļa organizēja vieglās artilērijas bateriju, daudzus komunistus mobilizēja Rīgas komunistiskajā vienībā. Rīgā atradās Padomju Latvijas armijas kara skola. Armijas papildināšanu un apmācīšanu galvenokārt veica Padomju Latvijas kara komisariāts.

Rīgai bija svarīga nozīme strēlnieku apgādē ar ieročiem, munīciju un apģērbu. Latviešu sarkanie strēlnieki veica garnizona dienesta pienākumus pilsētā, cīnījās pret iekšējās kontrrevolūcijas spēkiem, rūpējās par kārtību.

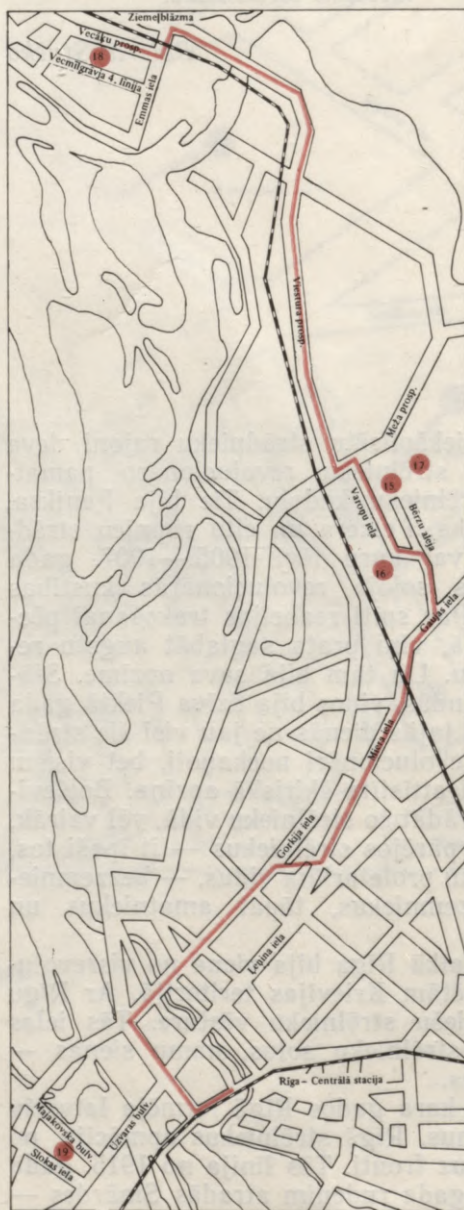
1919. gada 22. maijā, ienaidnieka pārspēka spiesti, vienas domas vadīti — mēs drīz atgriezīsimies, latviešu strēlnieki ar sīvām kaujām atkāpās no Rīgas.

Pētera Stučkas (Tērbatas) ielā 1/3

Daudzi dažādi ar latviešu strēlniekiem saistīti notikumi risinājušies šajā namā. Te atradās Latviešu

¹ LKP 1918. un 1919. gadā. R.: LVI, 1958, 213. lpp.

Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Rīgā

(1.—14. skatīt shēmu Rīgas centrs)

- 15. Brāņu kapi
- 16. Raiņa kapi
- 17. Meža kapi
- 18. Ziemeļblāzma
- 19. bijusī Jonatana biedrība

izglītības biedrība. Tā 1915. gadā savas telpas nodeva Latviešu bataljonu organizācijas komitejai, reakcionāram iestādījumam, kuram savā laikā bija zināma loma latviešu strēlnieku bataljonu organizēšanā.

1915. gada 1. (14.) augustā te pieņēma pirmos brīvprātīgos un šī ēka kļuva par brīvprātīgo pieņemšanas punktu.

Ēkas otrajā stāvā 1916. gada beigās sāka veidot strēlnieku muzeju. Tā vadītājs bija K. Straubergs. Vēlāk to pārveidoja par kara muzeju.

1917. gada martā (aprīlī) ar latviešu strēlnieku 1. kongresa lēmumu Latviešu bataljonu organizācijas komiteju likvidēja. Sākot ar 5. (18.) aprīli, te savas sēdes noturēja kongresa ievēlētā Latviešu strēlnieku pulku Izpildu komiteja — Iskolastrels. Vēlāk Iskolastrels pārgāja uz Ļeņina (Aleksandra) ielu 32.

Lāčplēša ielā 25

Brīvprātīgos strēlniekus līdz nosūtīšanai uz apmācības vietu sākotnēji izvietoja Valmieras ielā 26. Te telpas izrādījās par mazām, un par strēlniekos ieskaitīto izvietojšanas vietu kļuva Latviešu amatnieku palīdzības biedrība, vecais Dailes teātris. Te notika arī strēlnieku sarikojumi ar teātra izrādēm.

Raiņa bulvārī 29

Medicīniskās palīdzības sniegšanai latviešu strēlniekiem noorganizēja pagaidu lazareti, kuru 1916. gada sākumā pārveidoja par Apvienoto latviešu strēlnieku lazareti. Tā izvietojās toreizējās Lomonosova sieviešu ģimnāzijas telpās (Raiņa bulvārī 29).

Vecmīlgrāvis

1915. gada vasarā no strēlnieku pulcēšanās vietām, orķestrim spēlējot, strēlnieku kolonnas devās uz Daugavmalu, lai no turienes ar liellaivām brauktu uz Vecmīlgrāvi.

1. Daugavgrīvas bataljons izvietojās vēl līdz galam neizbūvētās Cizes kuģu rūpnīcas (Rīgas kuģu remonta rūpnīca) korpusos. 2. Rīgas bataljons, vēlāk 8. Valmieras bataljons novietojās Ziemeļblāzmā. Arī 3. Kurzemes un 4. Vidzemes bataljons apmetās Vecmīlgrāvī.

Te smilšu kalniņos un mežā strēlnieki apguva karavīram nepieciešamās zināšanas, vienlaikus iepazīstot nevienu nevajadzīgo cara armijas dresūru, daudzu virsnieku patvaļu un nicinošo attieksmi pret strēlniekiem. Te strēlnieki iemācījās pazīt draugus, veidojās kolektīvs, pie tam galvenokārt pēc šķiriskiem principiem. Te strēlnieki pierādīja, ka viņi gatavi cienīt un iemīlēt tādas virsniekus, kāds bija 5. Zemgales bataljona komandieris Jukums Vācietis.

Ziemeļblāzma izvērtās ne tikai par strēlnieku apmešanās vietu, bet arī par nozīmīgu kultūras centru, kur bieži notika teātra izrādes un saviesīgi vakari ar dejām.

Pēc neliela apmācību perioda strēlnieki cauri Rīgai — atkal ar orķestri un vēl ar draiski nebēdīgām strēlnieku dziesmām devās uz fronti.

Jonatāna biedrība Slokas ielā 16

1917. gada pavasarī viens no strēlnieku politiskajiem, reizē arī kultūras centriem atradās Jonatāna biedrības telpās Āgenskalnā, Slokas ielā 16 (ēka nav saglabājusies). Te 1917. gadā no 27. līdz 29. martam (9.—11. aprīlim) sanāca latviešu strēlnieku 1. kongress (toreiz to nosauca par Apvienoto Latviešu strēlnieku pulku un tiem pievienoto daļu deputātu sapulci). Tas bija līdz tam nekad un nekur nepiedzīvots gadījums, kad kādas karaspēka daļas pārstāvji sūta savus delegātus uz sapulci, kurai kongresa raksturs, lai lemtu ne tikai par strēlnieku dzīves un dienesta problēmām, bet lai runātu par jautājumiem, kas attiecas uz visu valsti, uz revolucionāro cīņu. Šajā kongresā jau varēja jaust strēlnieku revolucionāro garu, cīņas sparū, kaut kongress savās rezolūcijās vēl nenostājās boļševistiskās pozīcijās. Kongress ievēlēja Apvienotās Latviešu strēlnieku pulku deputātu padomes Izpildu komiteju,

saīsināti to parasti sauc par Iskolastrelu, kuram strēlnieku tālākajā cīņū ceļā bija būtiska loma. Turpat Jonatāna biedrības telpās Iskolastrels noturēja savu pirmo sēdi.

Sajās telpās bieži notika arī strēlnieku sarīkojumi. Parasti tajos uzveda kādu lugu, dziedāja strēlnieku kori vai ansamblis, kuru papildināja ar deklamācijām. Pēc tam sekoja dejas. Līdzīgi sarīkojumi notika arī Torņakalnā, Altonavas (Mazā Altonavas) ielā 6, «Latviešu Palīdzības biedrības» telpās un citur.

Interimteātris

1917. gada 12. (25.) maijā Interimteātrī, kurš atradās aiz tagadējā Akadēmiskā drāmas teātra, sanāca latviešu strēlnieku 2. kongress — Latviešu strēlnieku pulku apvienotās deputātu padomes sēde. Tas kļuva par pagrieziena punktu strēlnieku politiskajā cīņā. No šī kongresa rezolūcijas pieņemšanas brīža mēs ar pilnām tiesībām latviešu strēlniekus varam saukt par latviešu revolucionāriem strēlniekiem.

Kongresam nopietni gatavojās kā boļševiki, tā viņu pretinieki. Nevarēdami iekļūt tajā kā vēlēti delegāti, reakcijas pārstāvji kongresā ieradās kā apsvēcēji. Viņu vidū bija 12. armijas komandieris.

Latvijas Sociāldemokrātijas un Rīgas Strādnieku deputātu padomes uzdevumā latviešu strēlnieku kongresu sveica Jānis Lenčmanis:

«No Krievijas revolūcijas atkarīgs viss brīvības gājiens cilvēces vēsturē. Un tamdēļ arī Latvija var brīva būt tikai tad, kad caur revolūciju būs tapusi brīva Krievija. Lai to panāktu, mums vajag organizēt tautu un organizēties pašiem.»¹

Kongresa darbs pamazām ievirzījās boļševistiskā gultnē. Tribīnē kāpa ierindas strēlnieki. Viņu domas un centieni saskanēja ar Ļeņina Aprīļa tēzēs izteiktajām domām un mērķiem. Reakcijas mēģinājumi pāriet pretuzbrukumā cieta neveiksmi. Kongress pieņēma konkrētus lēmumus, kas vēsturē iegājuši kā

17. (30.) maija rezolūcija. Tajā noformulēta strēlnieku pāreja boļševiku partijas pusē.

Latviešu strēlnieku 2. kongress ievēlēja jaunu strēlnieku pulku Izpildu komiteju — Iskolastrelu.

Rīgas pils

Latvijas revolucionārās cīņas vēsturē kā sevišķi nozīmīgs notikums atzīmējams LSD 5. kongress, kurš savu darbu sāka 1917. gada 9. (22.) jūlijā Rīgas pilī. Tas ir laika posms, kad reakcija pārgājusi uzbrukumā. 12. armijas pavēlniecība nostājās pret LSD 5. kongresu. Tā veica vairākus kontrrevolucionāra rakstura pasākumus. Tomēr izjaukt kongresu nespēja. Arī dažādi melnsimtnieciski grupējumi un citi reakcijas spēki nevarēja jūtami ietekmēt kongresa gaitu. Kongresa darbā piedalījās gandrīz visi izcilākie LSD vadītāji, daudzi delegāti boļševiki pārstāvēja latviešu strēlniekus; netieši katrs kongresa delegāts bija arī strēlnieku domu paudējs, jo pārstāvēja tās pašas šķiras, kuru dēli bija latviešu revolucionārie strēlnieki.

Pilnīgi saprotams, ka kongress sevišķu vērību vēlēja tieši partijas darbam armijā. Savos lēmumos tas norādīja, ka jāveic plaša pretkara aģitācija, jācinās par taisnīga, demokrātiska miera noslēgšanu.

Latviešu, Sibīrijas strēlnieku un citu 12. armijas revolucionāro karaspēka daļu gan tieši, gan netieši atbalstīts, kongress varēja sekmīgi veikt savu darbu.

Alfrēda Kalniņa ielā 6

Latviešu strēlnieku revolucionarizēšanās procesā ievērojama loma bija laikrakstam «Brīvais Strēlnieks». Tā redakcija atradās Alfrēda Kalniņa (Parka) ielā 6. Te atradās arī laikraksta «Okopnaja pravda» redakcija.

Lēmumu par strēlnieku laikraksta izdošanu pieņēma strēlnieku 1. kongress.

Pirmais «Brīvā Strēlnieka» numurs iznāca 1917. gada 10. (23.) aprīlī. Par strēlnieku domu un uzskatu istu paudēju laikraksts kļuva pēc latviešu strēlnieku 2. kongresa. Tam bija liela autoritāte strēlnieku vidū,

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1928, 1. sēj., 2. d., 581. lpp.

un laikraksts tapa par strēlnieku ikdienas neatņemamu sastāvdaļu.

«Brīvajā Strēlniekā» rakstus publicēja daudzi izcili partijas darbinieki — J. Peterss, J. Krūmiņš (Pilāts), J. Laroze (Mazais), O. Lācis, K. Gailis u. c., rakstnieki un dzejnieki — K. Jokums, A. Cepelis, J. Julians u. c.

Savas korespondences laikrakstam sūtīja arī paši strēlnieki.

Laikraksts savus lasītājus informēja par strēlnieku politisko un kultūras dzīvi, sniedza informācijas par svarīgākajiem notikumiem iekšzemē un ārzemēs, ziņoja par sapulcēm, priekšlasījumiem, strēlnieku kultūras un atpūtas pasākumiem, ievietoja dažādus sludinājumus. 1917. gada jūlijā, kontrevolūcijas aktivizēšanās laikā, 2. latviešu strēlnieku pulks sargāja «Brīvā Strēlnieka» redakciju.

1919. gadā Rīgā iznāca strēlnieku laikraksts «Sarkanais Strēlnieks», ar 1. maiju to pārdēvēja par «Latvijas Komūnas Strēlnieku».

Laikraksts turpināja «Brīvā Strēlnieka» revolucionārās tradīcijas. Tā veidošanā aktīvi darbojās R. Bauze, T. Draudiņš, K. Ozoliņš (Tomass), J. Julians u. c.

Te savus darbus publicēja E. Šillers (Sprunguļu Juris), J. Janele (Viena) u. c.

1916.—1917. gadā 1. Daugavgrīvas un 3. Kurzemes pulks izdeva savus literārus žurnālus.

1. Daugavgrīvas pulka žurnālu «Latviešu Strēlnieks» drukāja Alfrēda Kalniņa (Parka) ielā 3, bet 3. Kurzemes pulks žurnālu «Cīņas Biedrs» iespieda Merķeļa ielā (Todlebenas bulvārī) 2.

LPSR Augstākā Padome

Komjaunatnes (Jēkaba) ielā 11

1919. gadā te atradās Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja un Latvijas Padomju valdība.

Visu cīņu par Padomju Latviju tiešā organizētāja un vadītāja bija Latvijas Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja un Latvijas Padomju valdība. Tās savās sēdēs sistemātiski izskatīja jautājumus, kas

attiecas uz republikas aizsardzību, Padomju Latvijas armiju, tieši uz latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Pieņemtajos lēmumos noteica konkrētus uzdevumus, kas veicami Padomju Latvijas armijai.

LKP organizācijas veica nozīmīgu kultūras un izglītības darbu starp strēlniekiem, rūpējās par laikrakstu izplatīšanu. Strēlnieku mītiņos un sapulcēs bieži uzstājās LKP CK un Latvijas Padomju valdības locekļi.

Latvijas Padomju valdība vairākkārt griezās tieši pie strēlniekiem ar aicinājumu pastiprināt cīņu pret ienaidnieku, aicināja strādniekus un zemniekus visiem iespējamiem līdzekļiem palīdzēt strēlniekiem.

LPSR Valsts Akadēmiskais operas un baleta teātris Padomju bulvārī 3

Visnozīmīgākais notikums Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas dzīvē bija Apvienotās Latvijas Strādnieku, bezzemnieku un strēlnieku padomju 1. kongress, kurš notika 1919. gadā no 13. līdz 15. janvārim operas teātra telpās.

Kongresā daudzi delegāti bija latviešu sarkanie strēlnieki. Viņi to arī apsargāja. Kongress pasludināja padomju varas atjaunošanu Latvijā, pieņēma Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas Konstitūciju.

Kongresā Latvijas Padomju valdības priekšsēdētājs Pēteris Stučka teica:

«Strādnieks nedrīkst aizmirst, ka viņš ir arī strēlnieks, un strēlnieks nedrīkst aizmirst, ka, būdams strēlnieks, viņš tanī pat laikā ir arī strādnieks.»

Baltijas kara apgabala virsnieku nams (Latviešu biedrības nams)

Merķeļa ielā 13

Šajā namā 1919. gadā no 1. līdz 6. martam notika Latvijas Komunistiskās partijas 6. kongress. Kongresā piedalījās ar lēmēja balsstiesībām 140 delegāti.

No Padomju Latvijas armijas partijas organizācijas kongresā ieradās 20 delegāti. Tā bija vislielākā partijas organizācija, kas pārstāvēta kongresā.

Kongress apsprieda daudzus svarīgus jautājumus, pieņemot attiecīgus lēmumus, to skaitā «Latvijas Armijas strēlnieku Komunistiskās organizācijas pamatnoteikumus». Kongress pieņēma arī rezolūciju «Par Latvijas Padomju republikas armijas organizāciju».

Komunāru laukums (Esplanāde)

No pilsētas parkiem un laukumiem strēlnieku dzīvē sevišķa loma bija Esplanādei. Tur notika ne viena vien strēlnieku skate un apbalvojumu pasniegšana. 1917. gada vasarā Esplanādē norisa daudzi masu mītiņi, kuros bieži piedalījās arī latviešu strēlnieki — gan organizētā veidā, gan individuāli pēc katra paša ierosmes.

1919. gada 14. janvārī Komunāru laukumā, tā no minētās dienas sauca Esplanādi, apbedīja cīnītājus, kuri bija krituši kaujās pret ienaidnieku vai gājuši bojā kontrrevolūcijas moku kambaros.

«Cīņa» šajā sakarā rakstīja: «14. janvārī Strādnieku sarkanā Rīga svinēja savus svētkus — kritušo Rīgas komunāru izvadīšanu. Tādu grandiozu gājieni, kurā dalību ņem desmitiem tūkstošiem organizētu un neorganizētu strādnieku, Rīga nekad nav pieredzējusi.»

Gājienā un visā komunāru apbedīšanas procesijā piedalījās latviešu sarkanie strēlnieki. Protams, tie, kuri tajā laikā bija dislocēti Rīgā.

LSD CK vārdā runāja Latvijas Padomju valdības priekšsēdētāja vietnieks Jūlijs Daniševskis, aicinādam Rīgas strādniekus un strēlniekus zvērēt pie kritušo kapa, ka uzsāktā cīņa tiks novesta līdz galam.

1919. gada 1. maijā Komunāru laukumā notika plaša demonstrācija.

Tagad Komunāru laukumā novietoti izcilu latviešu revolucionāru, cīnītāju krūšutēli. To vidū J. Fabričusa, J. Petersa, J. Ālkšņa un citu krūšutēli.

Arī citos Rīgas un Jūrmalas parkos notikuši visdažādākā rakstura strēlnieku kultūras pasākumi, pie tam parasti ar konkrētu politisku ievirzi. Jau 1916.

gada vasarā Vērmaņa dārzā, tagadējā Kirova parkā, strēlnieku sarīkojumā — «Ziedoņa svētkos» uzstājās jaundibinātie strēlnieku bataljonu orķestri. To vidū izcēlās J. Vācieša komandētā 5. Zemgales bataljona orķestris B. Valles vadībā.

Sevišķi krāšņs Vērmaņa dārzs bija 1919. g. 1. Maijā — sakarā ar svētkiem te bija uzcelti pagaidu pieminekļi K. Marksam, F. Engelsam un K. Libknehtam.

Rīgas industriālais politehnikums Gorkija ielā 1c

Nikolaja ģimnāzijas telpās (tagad Gorkija ielā 1c) 1919. gadā atradās Padomju Latvijas armijas kara skola. Tajā bija 4 nodaļas — kājnieku, kavalērijas, artilērijas un inženiertehniskā. Lai nodrošinātu klausītāju (kursantu) kvalitatīvu kontingentu, no tiem, kuri vēlējās iestāties skolā, prasīja partijas organizācijas vai attiecīgas padomju iestādes rekomendāciju, kā arī pamatzināšanas vispārizglītojošos priekšmetos. Regulāras nodarbības Kara skola uzsāka aprīļa otrajā pusē. Tās darbu apgrūtināja mācības līdzekļu trūkums, nepietiekošais pasniedzēju skaits, kursantu nevienādaiz izglītības līmenis. Maija vidū skolā bija 188 kursanti. Skolas darbību pārtrauca vācu interventu iebrukums Rīgā 1919. gada 22. maijā.

1. Maija parādē Rīgas strādnieku un strēlnieku pulku garās karaspēka kolonnas priekšgalā soļoja pelēkā ietērpā 400 kursanti, bijušie latviešu strēlnieki — nākošie Sarkanās Armijas komandieri.

Tā Kara skola, Rīgas strādnieku sveikta, iesāka savu gaitu.

Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais ansamblis

Rīga svēti glabā latviešu sarkano strēlnieku piemiņu. Viņiem pašā pilsētas centrā — Vecrīgā uzcelts memoriālais ansamblis. Tas sastāv no plašā Latviešu sarkano strēlnieku laukuma, pieminekļa un muzeja.

Vasarā laukumā zied krāšņas sarkanas rozes, simbolizējot un atsaucot atmiņā strēlnieku — par padomju varu izlietās asinis, stāstot par mūsu valsts šodienas panākumiem, valsts, kuras iekarojumu sardzē tik nelokāmi stāvēja latviešu sarkanie strēlnieki.

Arī tagad viņi stāv uz šī laukuma pēc tēlnieka PSRS Valsts prēmijas laureāta Nopelniem bagātā kultūras darbinieka Valda Alberga meta Ukrainas sarkanajā granītā kalti. Pieminekli atklāja 1971. gadā V. I. Ļeņina 101. dzimšanas dienas priekšvakarā. Tā viņi, latviešu sarkanie strēlnieki, atkal nostājās Ļeņina sardzē — Ļeņina ideju sardzē.

No 1982. gada pie pieminekļa Vissavienības Piemiņas sardzē katru dienu stājas Rīgas pilsētas skolu labākie komjaunieši un pionieri. Te pie pieminekļa vienmēr redzam ziedus. Tos noliek skolēni, strādnieki, zinātnieki, Rīgas viesi, lai izteiktu savu cieņu revolūcijas trieciengvardei — latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Laukuma centrā atrodas Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais muzejs — piemineklis. Muzeju, šo savdabīgo varā, marmorā un granītā veidoto ēku, pēc PSRS Valsts prēmijas laureātu arhitektu Dzin-tara Dribas un Gunāra Lūša-Grinberga projekta uzcēla gada laikā. To svinīgi atklāja 1970. gada 16. aprīlī, atzīmējot V. I. Ļeņina 100. dzimšanas dienu.

Muzeja pastāvīgajā ekspozīcijā redzam daudz vēstures liecību — dokumentu, dienasgrāmatu, atmiņu pierakstu, fotogrāfiju, dažādu sadzīves priekšmetu. Tur ir gan strēlnieku pulku karogi, gan strēlnieku ieroči, karavīru katliņi, telefona aparāts, uz bērza tāss rakstīta strēlnieka vēstule, gan krūšu nozīmes. Daudzus priekšmetus, dokumentus, fotogrāfijas muzejam nodevuši paši latviešu sarkanie strēlnieki, viņu tuvinieki. Muzeja vēsturiskā materiāla klāstu regulāri palīdz papildināt pionieri, komjaunieši, kolekcionāri — viss plašais sabiedriskais aktīvs.

Iegūto materiālu muzeja darbinieki bagātīgi izmanto pastāvīgajā ekspozīcijā, kā arī dažādās tematiskās izstādēs.

Muzeja zinātniskie darbinieki strādā ne tikai pie uzkrāto materiālu apzināšanas un sistematizēšanas,

bet veic arī zinātniskās pētniecības darbu. Pētījumu rezultātā izdevies precizēt vairāku strēlnieku kauju norises vietas, laiku, gaitu un konkretizēt, dažkārt pat ievērojami koriģēt atsevišķu latviešu sarkano strēlnieku komandieru un komisāru dzīves un cīņas ceļu, šajā skaitā Jāņa Fabriciusa, Voldemāra Āziņa un Kārļa Herberga biogrāfiju.

Balstīdamies uz savu sabiedrisko aktīvu, pirmām kārtām uz latviešu sarkanajiem strēlniekiem, muzejs veic padomju cilvēku komunistiskās audzināšanas darbu. Tas iemantojis lielu popularitāti ne tikai mūsu republikā, bet visā plašajā Padomju zemē un aiz tās robežām.

Muzejā aktīvi darbojas PSRS kara veterānu komitejas Rīgas sekcijas Latviešu sarkano strēlnieku grupa.

LPSR Revolūcijas muzejs Smilšu ielā 20

LPSR Revolūcijas muzejs ir lielākā Latvijas revolucionāro cīņu relikviju glabātava republikā. Muzeja fondos atrodas daudzi tūkstoši fotogrāfiju, dokumentu, priekšmetu, mākslas darbu, kas stāsta par LKP darbu latviešu strēlnieku vidū, par strēlnieku bataljonu veidošanos, par strēlnieku cīņu ceļu. Daļa no šī vērtīgā muzeja materiāla izvietota pastāvīgajā ekspozīcijā, ar daļu muzeja apmeklētāji var iepazīties daudzajās muzeja rīkotajās izstādēs.

Strēlnieku cīņu ceļa tematikas risinājumu redzam četrās muzeja ekspozīcijas zālēs. Visur tas atspoguļots ciešā saistījumā ar Latvijas Komunistiskās partijas darbu.

4. zālē veltīta reakcijas periodam un Februāra buržuāziski demokrātiskajai revolūcijai. Te nozīmīga vieta ierādīta pasaules karam, latviešu strēlnieku cīņām pirmā pasaules kara ietvaros. Ekspozīcijā izvietoti daudzi ieroči, strēlnieku sadzīves priekšmeti, ordeņi.

5. zālē stāstīts par LKP darbu laika posmā no Februāra revolūcijas līdz Oktobra revolūcijas

uzvarai. Arī te ievērojama vieta ierādīta strēlnieku cīņām. Liels dokumentu un fotomateriālu klāsts atklāj latviešu strēlnieku boļševizēšanās procesu. Diorāma uzskatāmi parāda Mazās Juglas kaujas norisi.

Visvairāk latviešu sarkanajiem strēlniekiem veltīto materiālu ir 6. zālē. Tajā stāstīts par 1918. gadu Latvijā, par Latvijas Sociālistisko Padomju Republiku 1919. gadā. Bagāta ir ekspozīcija par Latvijas Padomju valdības priekšsēdētāju P. Stučku, par latviešu sarkano strēlnieku komandieriem J. Vācieti, R. Bērziņu un citiem. Šajā zālē izvietots arī 2. pulka karogs.

7. zālē stāstīts par latviešu komunistu darbu un cīņām Krievijā pilsoņu kara laikā. Arī te lielākā daļa materiāla veltīta latviešu sarkanajiem strēlniekiem: redzam tačanku ar Maksima sistēmas ložmetēju, daudz ložu, mīnu, rokasgranātu un citu priekšmetu. Te apskatāmas latviešu sarkano strēlnieku komandieru J. Adamsona, H. Matsona, A. Bites personīgās lietas, skulptora E. Rapoportā veidotā E. Bērziņa un R. Apiņa biste.

Iepazīstoties ar šo četrās zālēs izvietoto ekspozīciju, apmeklētājs gūst paliekošu priekšstatu par LKP nenovērtējami lielo darbu latviešu strēlnieku izaugsmē, viņu revolucionarizēšanās procesā.

Baltijas Kara apgabala muzejs Pionieru laukumā 2

Pavisam jauns ir Baltijas Kara apgabala muzejs. Arī te ekspozīcijā sava, pie tam nozīmīga vieta ierādīta latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Šajā muzejā uzskatāmi atklāta tautu draudzība, varam izsekot visu triju Baltijas republiku tautu kopīgajām cīņām par Oktobra revolūciju, par tās iekarojumu aizstāvēšanu.

1917. gadā — pirmsoktobra periodā latviešu strēlnieki boļševiki aktīvi darbojās vietējo iedzīvotāju vidū, karavīru vidū Dienvidigaunijā, sevišķi Valgā un Tartu. 1918. gada decembrī latviešu sarkanie strēlnieki atbrīvoja Dienvidigauniju no vācu okupantiem. 1919. gadā viņi sīvi cīnījās pret igauņu balt-

gvardiem. Igauņu sarkanie strēlnieki savukārt 1919. gada rudenī drosmīgi cīnījās par Daugavpili.

1919. gadā latviešu sarkanie strēlnieki palīdzēja Lietuvas darbaļaudīm cīņā pret okupantiem un kontr-revolūciju Mažeikū, Panevėžas, Biržu, Zarasu apkārtnē, cīnījās kopā ar 1. Padomju Lietuvas strēlnieku divīziju kā Ziemeļlietuvā, tā Daugavpils apkārtnē.

Brāļu kapi Bērzu alejā 1b

Sirmā Rīga savu slaveno dēlu piemiņu glabā arī Brāļu kapos, kuri kļuvuši mūsu tautai par svētu piemiņas vietu. Katru dienu tos apmeklē daudzi simti rīdzinieku un mūsu galvaspilsētas viesu, bet svētku dienās te godināt tos, kuri mūžīgi būs Padomju Dzimtenei vīrišķības un uzticības simbols, ierodas daudzas oficiālas delegācijas.

Brāļu kapos apbedīti vairāki simti kaujās par Padomju Latviju 1919. gadā un Lielajā Tēvijas karā kritušie cīnītāji. Te pēdējā mājasvieta arī daudziem pēc Lielā Tēvijas kara mirušajiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Kapus sāka veidot jau pasaules kara laikā. Pirmos trīs 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona kritušos strēlniekus te apbedīja 1915. gada oktobrī. Turpmāk šeit uz pēdējo dusu atveda aizvien jaunus desmitus un simtus noziedzīgā imperiālistiskā pasaules kara upuru. Brāļu kapos guldīti ap 1800 pasaules karā kritušo strēlnieku.

1924. gadā sāka kapu pārbūvi. Celtniecībai izmantoja Allažu šūnakmeni, no Vācijas ievestu smilšakmeni un ļoti daudz plienakmens. Kapu pārbūvi pabeidza 1936. gadā.

Brāļu kapu autors ir viens no izcilākajiem latviešu tēlniekiem — Kārlis Zāle, arhitekts — Aleksandrs Birzenieks, apzaļumojumus veidoja toreizējais pilsētas dārzu direktors Andrejs Zeidaks.

Kapu kopplatība 6,8 ha. Tie sastāv no 3 pamatdaļām: ieejas, paaugstinātas vidējās daļas un no lejasdaļas ar strēlnieku atdusas vietām. Atsevišķu ļoti nozīmīgu sektoru veido latviešu sarkano strēlnieku brāļu kapi, to strēlnieku, kuri miruši pēc Lielā Tēvijas kara.

Ieeja. To veido 10 m augsti un 32 m plati masīvi monumentāli vārti. Vārtu vidū akmens stabi, malās torņi. Vārtu horizontālās līnijas izteiksmīgi apzīmē robežu starp dzīvo un mirušo valstību. Vārtu katrā pusē atrodas karavīru, pagātnes varoņu — jātnieku grupas. Viņi te apstājušies cieņā un pārdomās. Kreisās puses stāvi noliekuši galvu, arī zirgiem noliekta galva. Šķēpi ir nolaisti, godinot tos, kas atrodas aiz vārtiem. Labajā pusē karavīriem un zirgiem galva pacelta, karavīriem rokās pacelti arī karogi, it kā paužot gūto uzvaru, tajā pašā laikā zirgi, jauzdami nāves tuvumu, raujas atpakaļ.

Vidus daļa. Aiz vārtiem sākas plata liepu aleja. Liepa — simbolisks latviešu sievietes tēls. Viņa, izauklējusi strēlnieku, pavadījusi to kara gaitās, tagad aizved gājēju uz vīrišķības un varonības simbolu — ozolu birzi, uz karavīru kapulauku.

Alejas kreisajā pusē savā pēdējā atdusas vietā guldīti daudzi ievērojami republikas partijas un militārie darbinieki, viņu vidū arī vairāki latviešu sarkanie strēlnieki:

Pēteris Ribe (1900. 17. XI — 1982. 30. III),
Anna Veinberga-Andersona (1885. 20. IX — 1981. 2. XI),

Jānis Blaums (1895. 15. VI — 1983. 12. VI),

Anna Bērce (1894. 28. XI — 1983. 13. V),

Oskars Kalniņš (1896. 22. VI — 1986. 29. IX).

Šis apbedījuma grupas noslēgumā, netālu no ozolu birzs, guldīts Brāļu kapu ansambļa arhitekts Aleksandrs Birzenieks (1893. 18. VIII — 1980. 3. I).

Uzkāpjot 14 pakāpienus, gājējs nonāk akmens sienu iežogotā terasē. Centrālās sienas augšējās malas katrā pusē akmeņi kalti 3 zobeni. Terases centrā atrodas paaugstinājums, domāts vainagu un ziedu nolikšanai. Tā vidū novietots 1 m augsts altāris svētajai ugunij. Tā augšmalā — sāpju simbols, šūnakmeņi kalts dzeloņstieplu vainags.

No terases paveras skats uz strēlnieku atdusas vietām, kur viņi guldīti zem kopējas velēnas. Kaujās kritušo strēlnieku vārdi iegravēti Raunas plienakmens plāksnēs.

Lejas daļa. No vidusdaļas, nokāpjot 23 pakāpienus, gājējs nonāk aptuveni 2 m pazeminātā strēlnieku atdusas vietā. Pazeminājums, ūdens strūklas kapu

abās sānu sienās liek izjust ciešo dzīvības un nāves sakaru. Pie abām sānu sienām atrodas 2 monumentāli mirstošu jātnieku tēli — pa labi jaunāks, pa kreisi — vecāks. Var jaust, ka viņi bijuši uzticīgi pienākumam līdz galam. Karavīru zirgi, izslējuši priekškājas, iecirtuši galvu, it kā jūtot nāves tuvošanos. Terases augšējās sienas vidū 2 cietēju maskas: viena veltīta Zināmajam, otra — Nezināmajam karavīram. Terases pakājē — cīņās kritušie brāļi, viens jauneklis, otrs vīra gados. Viņiem priekšā vairogs, galvu apvij ozolzarū vainags, sejā vērojams gandarījums un miers.

Pretī cīņās kritušajiem brāļiem atdusas Brāļu kapu autors Kārlis Zāle (1888. 6. XI — 1942. 19. II).

Kapi noslēdzas ar 6 m augstu šūnakmens plāksnēm apšūtu masīvu sienu. Tās centrā 8 m augsts paaugstinājums, virs kura paceļas Mātes Dzimtenes tēls, kas skumji noraugās savos karā kritušajos dēlos. Pie Mātes Dzimtenes kājām — 2 kaujās kritušie dēli, viņiem rokās vēl šķēps. Turpat 4 karavīri tur vairogus ar senajiem Kurzemes, Vidzemes, Zemgales un Latgales ģerboņiem, blakus daudzu Latvijas apriņķu un pilsētu senie ģerboņi. Gala sienas katrā pusē — šķēps ar ozolzarū vainagu. Sienas augšējā malā — simbolisks cīņas fragments ar 10 karavīru attēliem.

Kapulauka centrālās ejas labajā pusē, blakus pirmā pasaules kara laikā cīņās kritušajiem strēlniekiem guldīts latviešu sarkanais strēlnieks 201. latviešu strēlnieku divīzijas komisārs Edgars Birzītis (1902. 4. II — 1941. 22. XII), kritis kaujā par Maskavu pie Jelaginas. Viņam blakus citi Lielajā Tēvijas karā kritušie karavīri un partizāni. Viņu vidū varonīgā komjauniete gvardes staršina Zenta Ozola (1925.—1942.), Ludvika Kažemaks (1910.—1942.) — gvardes leitnants; partizānu vienības komandieris Andrejs Macpāns (1910.—1945.), apakšpulkvēdis Jānis Cinišs (1911.—1942.), partizāns Vitolds Jauntirāns (1922.—1943.).

Ļoti skaisti izveidots kapu apzaļumojums. Daudz ozolu, ir liepas, gobas, egles, bērzi un dzīvībaskoki.

Ejot pa kreisi no mūžīgās uguns uz kapu celtniecības laikā atstāto rezerves teritoriju, redzam uzrakstu:

«Še dus latviešu sarkanie strēlnieki.»

Tālāk otrs uzraksts:

«*Latviešu sarkanie strēlnieki, jūsu varonīgā cīņa par padomju varu mūžam dzīvos tautas atmiņā.*»

Te pēdējā atdusas vieta tiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem, kas sagaidīja ne tikai pilsoņu kara, bet arī Lielā Tēvijas kara uzvaras dienu, tiem, kuri vēl sešdesmitajos, septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados paši aktīvi piedalījās mūsu dzīves veidošanā, veica lielu jaunatnes audzināšanas darbu. Uzraksti uz piemiņas plāksnēm vēsti, ka šeit atdusas daudzi visā republikā cildināti latviešu sarkanie strēlnieki.

Sajā Brāļu kapu nodalījumā var iekļūt arī pa kapu otrajiem vārtiem. To kreisajā pusē akmenī kalts strēlnieks izšauj no stopa bultu.

Te dus:

Mārtiņš Kalniņš (1896. 13. VIII — 1968. 25. XII).

Pulkvedis, PSKP biedrs no 1919. g., latviešu sarkanais strēlnieks. Lielā Tēvijas kara laikā 308. latviešu strēlnieku divīzijas komandieris.

Hansis Šponbergs (1896. 25. IX — 1982. 5. II), pulkvedis, PSKP biedrs no 1925. g., latviešu sarkanais strēlnieks. Lielā Tēvijas kara laikā 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas 121. pulka komandieris. Viens no Latviešu sarkano strēlnieku Rīgas grupas organizētājiem, tās padomes ilggadīgs priekšsēdētājs.

Jemeljans Galsons (1893. 2. IX — 1981. 22. XII), pulkvedis, PSKP biedrs no 1918. g., latviešu sarkanais strēlnieks. Lielā Tēvijas kara laikā 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas sapieru bataljona komandieris.

Volfrīds Pavārs (1893. 23. IX — 1974. 20. XI), majors, pasaules kara laikā 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulka virsnieks, pilsoņu kara laikā 5. latviešu strēlnieku pulka komandiera palīgs. Lielā Tēvijas kara laikā 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas virsnieks. Viens no Latviešu sarkano strēlnieku grupas organizētājiem, tās padomes ilggadīgs loceklis.

Jānis Krišjānis (1886. 27. II — 1978. 3. XII) pirmā pasaules kara laikā dienēja 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulkā. Pilsoņu kara laikā latviešu strēlnieku kavalērijas pulka, vēlāk brigādes koman-

diēris. Krišjāņa komandētais latviešu kavalērijas pulks veica daudzus leģendārus uzbrukumus, arī reidus balto aizmugurē.

Andrejs Muceniekis (1893. 16. VIII — 1982. 4. IX), PSKP biedrs no 1913. g., Latviešu strēlnieku pulku Izpildu komitejas — Iskolastrela loceklis.

Erna Kārklis (1898. 12. V — 1979. 8. V), latviešu sarkanā strēlniece, pēc pilsoņu kara strādājusi par juristi, bijusi Burjatijas APSR Augstākās tiesas tiesnese. Septiņdesmitajos gados veica nozīmīgu sabiedrisko darbu.

Augusts Daume (1899. 6. VI — 1985. 19. II), latviešu sarkanais strēlnieks, aviācijas apakšpulkvedis, PSKP biedrs no 1928. gada, ilgus gadus darbojās Latviešu sarkano strēlnieku padomē.

Pēteris Ozoliņš (Ramizars) (1886. 25. XII — 1985. 25. V), latviešu sarkanais strēlnieks, dzejnieks.

Oto Krievs (1898. 17. X — 1982. 18. XI),

Jānis Zvirbulis (1894. 15. XI — 1983. 20. X), Arnolds Šteins (1897. 9. VIII — 1984. 15. IX),

Fricis Angers (1897. 20. VIII — 1984. 8. XII), Kārlis Asis (1898. 19. IX — 1985. 31. I),

Pēteris Ielītis (1898. 23. V — 1982. 5. VIII), Jānis Vītols (1896. 15. VI — 1981. 31. V),

Ādolfs Borhersts (1894. 27. X — 1976. 16. VI),

Augusts Jurevics (1894. 6. IX — 1964. 22. VII),

Jānis Lapiņš (1904. 12. XI — 1979. 20. IX), Jānis Pulsts (1900. 19. VIII — 1974. 27. IV),

Vilhelms Šteins (1898. 15. XI — 1986. 25. V), Arnolds Reinfelds (1892. 3. III — 1986. 11. VI),

Arvīds Kārklis (1896. 2. VI — 1986. 11. VIII),

Paulis Mēness (1901. 31. III — 1986. 30. VIII).

Un daudzi citi.

Te apbedīta arī Lielā Tēvijas kara cīnītāja gvardes leitnante Valda Mieze (1908. 3. I — 1985. 15. III), PSKP biedre no 1945. gada. Viņa septiņdesmitajos gados un astoņdesmito gadu sākumā aktīvi sadarbojās ar Latviešu sarkano strēlnieku grupu.

Uz fronti

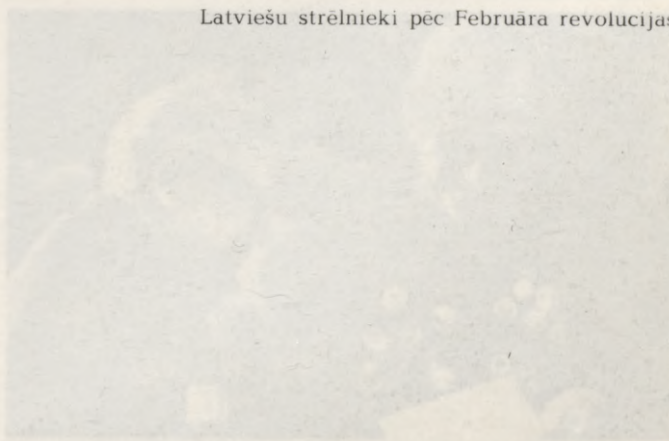
Saslēdzas strēlnieku rindas

J. Peterss. 1917. gadā LSD CK propagandists,
vēlāk VĀK priekšsēdētāja vietnieks

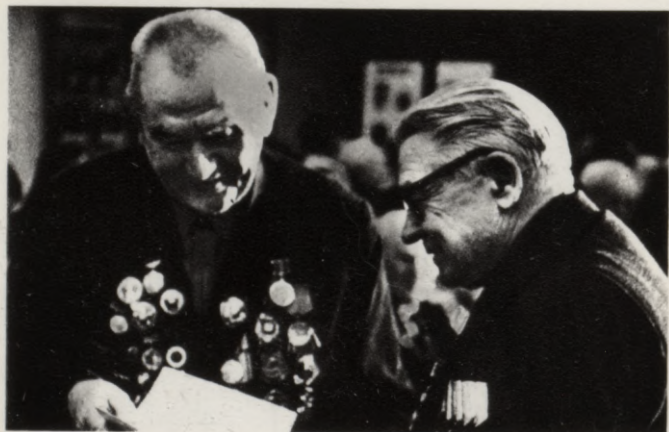

Latviešu strēlnieki pēc Februāra revolūcijas

1. Maija demonstrācija Rīgā 1917. gadā

Latviešu sarkanie strēlnieki Krišjānis Zūbite
un Francis Mieziš atceras...

Lai dzivo «Internacionāle»!

Latviešu strēlnieki lasa «Cīņu»

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Raimonds Olemčaks

Latviešu strēlnieki dodas uz fronti

Latviešu revolucionārie strēlnieki

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Voldemārs Ūdis

Latviešu strēlnieki apmācībās

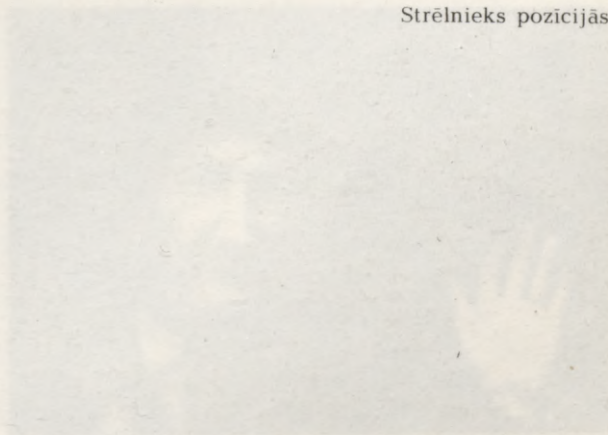
Arī viņš drīz bus strēlnieks!

Latviešu sarkanie strēlnieki Jānis Luste
un Augusts Daume piemin tos, kuri nepārnāca

Strēlnieks pozīcijās

1917. gada pavasari frontē pastiprinājās braļošanās

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālas filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Krišjānis Karlsons

Latviešu strēlnieki un vācu karavīri Rīgas frontē

MŪŽIGA PIEMINA VARONIEM
6. TURUMA LATVIEŠU STRĒLNIĒKU PULKA
12 STRĒLNIĒMIEM, KAS KRĪTUSI CĪNĀS
18. JANVĀRĪ 1917. GADĀ.

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ ГЕРОЯМ — СТРЕЛКАМ
6го ТУРУМСКАГО ЛАТЫШСКАГО
СТРЕЛКОВОГО ПОЛКА ПОГИБШИМ В БОЯХ
18 ЯНВАРЯ 1917 ГОДА

JĀNIS VEIDE
JŪLIJS RUDZĪTIS
JĀNIS DEGLE
JĀNIS EGLĪTIS
JĀNIS GAILIS
STĒPĀNS ŠRĀNGĀLS
EDUĀRDS KĻONKS

ZĀNIS GRANĀOVSKIS
KRISDĀNIS PĀDINS
STANISLAVS SPALCS
ALFREDS ROZENBERGS
ERNESTS ĀDAMSONS
UN VIENA STRĒLNIĒKA
MĀMULA

Te dus 12 imperiālistiskā pasaules kara upuri —
latviešu strēlnieki
un viena viņu māmuļa

Tirelpurvā kaujās kritušo latviešu strēlnieku Brāļu kapi

Latviešu strēlnieku piemiņai ▷

MŪŽĪGA PIEMĪNA

KRITUSĀJIEM 2. LATVIEŠU STRĒLNEKU
BRIGADES STRĒLNEKIEM,
KAS AIZSTĀVĒJA RĪGU PRET VĀCU IEBRUCĒJIEM
PIE MAZĀS JUGLAS 1917. G. 19. 20. UN 21. AUGUSTĀ.

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ

СТРЕЛКАМ 2ой ЛАТЫШСКОЙ СТРЕЛКОВОЙ БРИГАДЫ
ПОГИБШИМ В БОЯХ ПРИ ОБОРОНЕ РИГИ
ПРОТИВ НЕМЕЦКИХ ЗАХВАТЧИКОВ
У РЕКИ МАЛАЯ ЮГЛА 19 20 И 21 АВГУСТА 1917 Г.

MŪŽĪGA PIEMĪNA
1500 KRITUSĀJIEM SIBĪRIJAS STRĒLNEKIEM,
KAS KOPĀ AR LATVIEŠU STRĒLNEKIEM CĪNĪJĀS
PRET VĀCU IEBRUCĒJIEM 1915 — 1917 G.

ВЕЧНАЯ ПАМЯТЬ
ПОГИБШИМ 1500 СИБИРСКИМ СТРЕЛКАМ,
КОТОРЫЕ СОВМЕСТНО С ЛАТЫШСКИМИ СТРЕЛКАМИ
БОРОЛИСЬ ПРОТИВ НЕМЕЦКИХ
ЗАХВАТЧИКОВ В 1915 — 1917 Г.Г.

240 LATVIEŠU STRĒLNEKU
PIEMĪNAI

KURI KRĪTĀ VARONĪGĀS CĪNĪJĀS
PRET VĀCIEŠIEM IEBRUCĒJIEM PIE
LŌZMETEŠU KALNA

NEBĀK MANŪ GALVU NĒMA,
NEKA MANŪ IEVŪZĒMI

Raiņa kapi Bērzu alejā 1a

Raiņa kapos atdusas daudzi latviešu sarkanie strēlnieki. Viņu vidū — Lielā Tēvijas kara cīnītāji.

Jānis Tikins (1895. 29. IX — 1974. 8. IX), latviešu sarkanais strēlnieks, artilērijas ģenerālmajors, PSKP biedrs no 1918. gada. Pilsoņu kara laikā vairāku artilērijas daļu komisārs. Viens no nedaudzajiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem, kurš par parādīto varonību pilsoņu kara laikā apbalvots ar diviem Sarkanā Karoga ordeņiem.

Alfrēds Kalniņš (1897. 12. II — 1967. 26. IX), latviešu sarkanais strēlnieks, ģenerālmajors, PSKP biedrs no 1915. gada. Lielā Tēvijas kara laikā 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas komandieris.

Roberts Vārkalns (1899. 24. XII — 1959. 14. X), latviešu sarkanais strēlnieks, ģenerālmajors, PSKP biedrs no 1919. gada, Lielā Tēvijas kara dienās 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas štāba priekšnieks.

Voldemārs Dambergs (1899. 14. XI — 1965. 17. VII), pilsoņu kara dalībnieks, ģenerālmajors, PSKP biedrs no 1917. gada, Lielā Tēvijas kara dienās 308. latviešu strēlnieku divīzijas komandieris, 130. latviešu strēlnieku korpusa komandiera palīgs.

Jānis Kalniņš (1897. 7. II — 1981. 22. X), latviešu sarkanais strēlnieks, apsargājis V. I. Leņinu Petrogradā, Smoļnijā un Maskavā, Kremli. PSKP biedrs no 1917. gada, Lielā Tēvijas kara laikā cīnījās 308. latviešu strēlnieku divīzijas rindās, ilgus gadus bija Latviešu sarkano strēlnieku muzeja sabiedriskās padomes priekšsēdētājs, republikā bija pazīstams kā kaismīgs propagandists.

Reinholds Tīfentāls (1896. 27. IV — 1975. 7. XII), latviešu strēlnieks, PSKP biedrs no 1917. gada, daudzus gadus bija Latviešu sarkano strēlnieku Rīgas grupas padomes priekšsēdētāja vietnieks.

Augusts Kumpe (1900. 16. X — 1984. 30. V).

Raiņa kapos dus arī viens no ievērojamākajiem latviešu strēlnieku vēstures pētniekiem akadēmiķis Jānis Krastiņš (1890. 4. VIII — 1983. 24. IX).

Aiz Raiņa pieminekļa atrodas izcīlā latviešu strēlnieku dzejnieka Aleksandra Čaka (1901. 27. X — 1950. 8. II) atdusas vieta.

Meža kapi Bērzu alejā 2

Meža kapos, veco boļševiku sektorā atdusas daudz latviešu sarkano strēlnieku. Palasisim dažu šē guldīto vārdus.

Jānis Kaimiņš (1897. 8. VIII — 1976. 4. V), PSKP biedrs no 1917. gada, vēstures zinātņu kandidāts. Sarakstījis vairākus darbus par latviešu sarkanajiem strēlniekiem, to skaitā monogrāfiju «Latviešu strēlnieki cīņā par Oktobra revolūcijas uzvaru» (LVI. R., 1957).

Verners Melnalksnis (1896. 10. VII — 1980. 7. V), PSKP biedrs no 1917. gada, zinātnieks.

Vilis Stinkulis (1898. 17. II — 1980. 31. VII), PSKP biedrs no 1930. gada, bieži stāstīja par Leņinu un latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Fricis Dombrovskis (1896. 27. I — 1984. 19. III),

Osvalds Dārznieks (1897. 31. I — 1976. 29. II),

Vilis Druva (1901. 20. IV — 1981. 13. IV),
Arnolds Šubins (1896. 24. XII — 1972. 3. V),

Jānis Rubenis (1897. 22. VI — 1972. 2. I),
Ernests Ameriks (1897. 29. VI — 1977. 24. III),

Elza Tauriņa (1899. 11. III — 1980. 4. XI),
Jūlijs Cīrulis (1889. 19. V — 1979. 31. I),
Marta Boķis — Plarkšķis (1899. 1. I — 1981. 24. I),

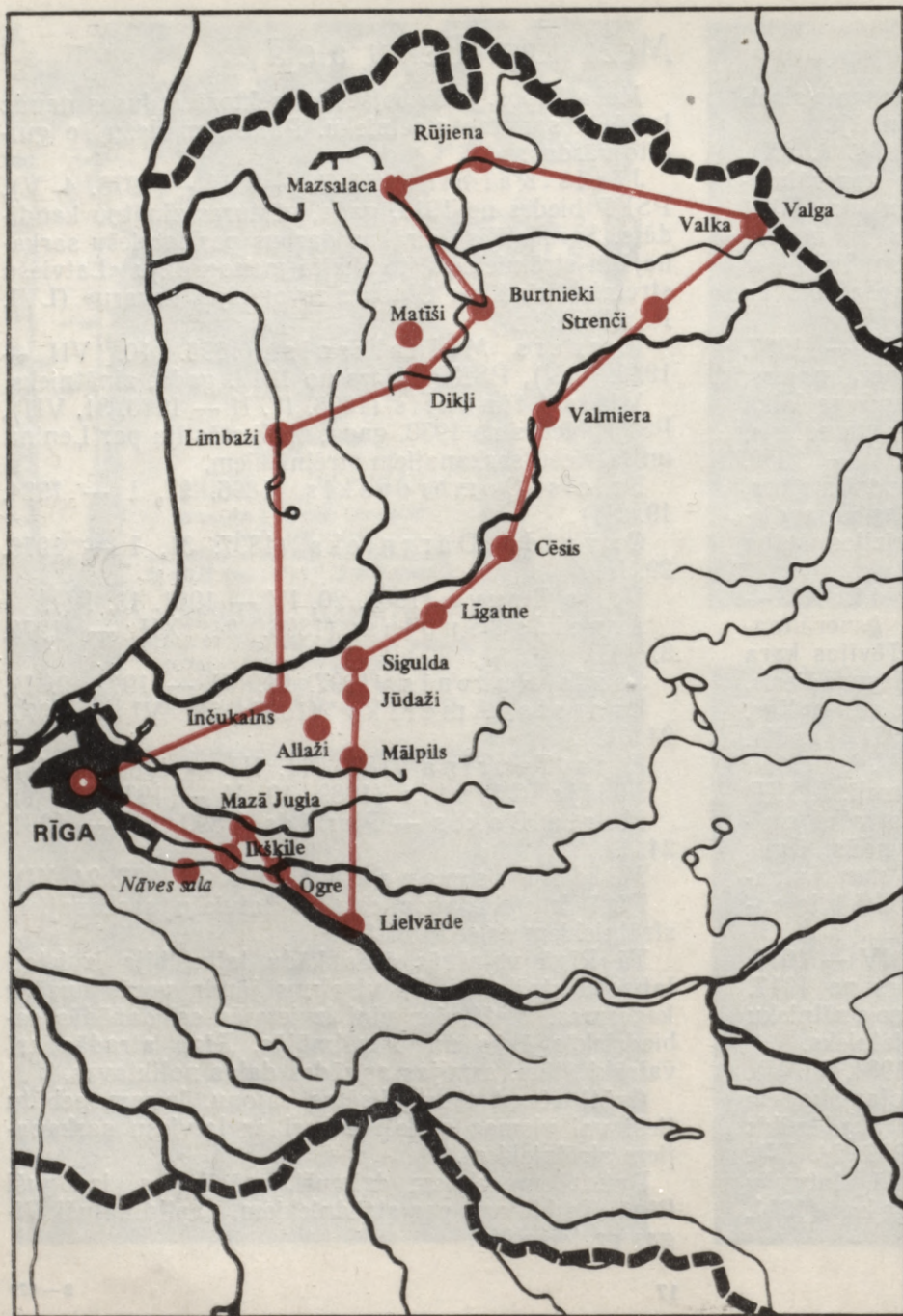
Milda Rusmane (1901. 21. X — 1977. 24. XI).
Rīgā ir vēl daudz citu ar latviešu sarkanajiem strēlniekiem saistītu vietu.

Tā Rīgā vairākās ēkās kādu laiku bija izvietoti latviešu strēlnieki. Te vispirms jāmin vecās huzāru kazarmas. Bieži vien viņi izvietojās arī dažādās sabiedriskās ēkās un privātmājās. Rīgā atradās arī vairāki štābi, armijas apgādes daļas noliktavas.

Grūti atrast tādu pilsētas rajonu, kuram nebūtu tieši vai vismaz netieši sakari ar latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Daudzi no viņiem dzimuši, mācījušies, izauguši Rīgā. Te kļuvuši par strādniekiem, papildinājuši Rīgas proletariātu.

2. maršruts. Pretī Oktobrim

2. MARŠRUTS

PRETĪ OKTOBRIM

2. maršruts ietver vietas un notikumus, kas saistīti ar latviešu strēlniekiem 1917. gada vasarā un rudenī, ar Oktobra revolūcijas vētrainajiem notikumiem un cīņām par Padomju Latviju 1918. gada beigās — 1919. gadā Rīgas apkārtnē (Daugavas labajā krastā), Cēsu, Valmieras, Valkas un Limbažu rajonā.

1917. gada rudens sākumā aizvien skaidrāk kļuva dzirdama tuvojošās revolūcijas balss. Apspiest, nožņaupt un iznīcināt visu, kas top sabiedrības dzīlēs, — apturēt revolucionāro procesu, tādu mērķi izvirzīja 1917. gada rudenī Krievijas kontrrevolūcijas spēki, pat nododot ienaidnieka varā vienu no savas valsts spēcīgākajām armijām, 12. armiju. Krievijas armijas virspavēlnieks ģenerālis Korņilovs zināja par ķeizarskās Vācijas plānoto ģenerāluzbrukumu Rīgas frontē — Rīgas operāciju, bet tā vietā, lai nostiprinātu fronti, viņš to novājināja. Vārdos lielais cīnītājs par vienoto nedalāmo Krieviju bija gatavs Rīgu atdot vāciešiem, ja tas tikai kaut kādā veidā varētu veicināt viņa kontrrevolucionāros plānus. Viens no tādiem pasākumiem bija Ikšķiles priekštilta nocietinājuma — Nāves salas atstāšana bez kaujas. Bez tam virspavēlnieks samazināja 12. armijas kaujas spējas, atsaucot no tās vairākas spēcīgas karaspēka daļas. Viņš arī pienācīgi nerūpējās par armijas apgādi ar rezervēm.

NĀVES SALA

1915. gada vasarā, vācu armijas trieciena spiesta, Krievijas armija atstāja Kurzemi. Ievērojama daļa karaspēka atkāpās uz Daugavas labo krastu pāri tiltam pie Ikšķiles. Tad, kad likās, ka visas karaspēka daļas tiltu pārgājušas, to uzspridzināja. Tomēr izrādījās, ka aptuveni 2 rotas bija palikušas kreisajā krastā. Tā kā tilta vairs nebija, bet vācu armija nāca uzbrukumā, vajadzēja steigšus ierakties un uzbrukumu atsist. Nezinādami, cik lielas ir krievu daļas, vācieši baidījās uzbrukt. Krievu armijas pavēlniecība ātri aptvēra, ka šis placdarms Daugavas kreisajā krastā varētu noderēt kā priekštilta nocietinājums. No tā varētu apdraudēt vāciešu aizmuguri, ja tie uzbrukt Rīgai. Un tas varētu noderēt arī par placdarmu krievu armijas uzbrukumam Jelgavas vai Bauskas virzienā. Tāpēc nolēma šajā Daugavas pussalā nostiprināties un noturēties. Tā radās Ikšķiles priekštilta nocietinājums, kuru latviešu strēlnieki vēlāk nosauca par Nāves salu. Nocietinājuma aizstāvji taču bija it kā uz salas: priekšā ienaidnieks, aiz muguras plūda Daugava. «Nāves» vārdu tā ieguva tāpēc, ka krievu karaspēks šeit cieta ļoti lielus zaudējumus. Nāves salas aizstāvēšana ilga apmēram 2 gadus. To atstāja 1917. gada augustā. Tā bija Korņilova nodevīgā plāna viena detaļa.

Ņemot vērā priekštilta nocietinājuma stratēģisko nozīmi, sākot ar 1915. gadu, tā apsargāšanai sūtīja

spēcīgākās 12. armijas daļas — 3. Sibīrijas strēlnieku divīziju, tad 120. un 44. kājnieku divīziju. Pēdējo divu divīziju sastāvā cīnījās latviešu strēlnieku 2. Rīgas un 3. Kurzemes bataljons.

3. latviešu strēlnieku bataljons Nāves salā ieradās 1916. gada 1. (14.) aprīlī. Strēlnieki iekārtoja pozīcijas un veica izlūkgājienus. Aprīļa beigās (maiņa sākumā) 3. bataljonu nomainīja 2. bataljons. Tā tas turpinājās arī vēlāk. Viens latviešu strēlnieku bataljons atradās Nāves salā, otrs — aizmugurē atpūtā.

Abi bataljoni Nāves salā izcīnīja sīvas aizstāvēšanās kaujas.

Nāves sala pēc Rīgas HES uzcelšanas un elektrostacijas ezera izveidošanas, sākot ar 1975. gadu, kļuvusi par īstu salu. Daļa bijušo cīņu vietu applūdušas. Lai rietumu vēju radītie viļņi salu nenoskalotu, tās lejasdaļa nobērtā ar akmens šķembām. Uz Nāves salu vasarā var nokļūt ar laivām, ziemā — pa ledus klāto Daugavu.

Nāves salas centrālais piemiņas elements ir pēc prof. A. Laubes meta veidots dzelzsbetona obeliska veida piemineklis. Rietumu pusē uzraksts uz piemiņas plāksnes vēstī, ka piemineklis celts:

«Mūžam neaizmirstamai Nāves salas cīnītāju 2. Rīgas un 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulku varoņu piemiņai. 1916.»

Nāves salā latviešu strēlniekiem, cīnoties plecu pie pleca ar krievu karavīriem, citam citu atbalstot, veidojās latviešu un krievu karavīru ieroču brālība, brieda kopēja revolucionāra apziņa. Tam vēlāk pilsoņu kara frontēs bija tik liela nozīme.

Nāves salā kaujās kritušo karavīru Brāļu kapi

3. Kurzemes bataljona strēlnieki 92 kritušos latviešu strēlniekus apbedīja pie savas atpūtas vietas netālos Brāļu kapos, netālu no Pelšu mājām.

1930. gadā šajos Brāļu kapos atklāja pēc arhitekta A. Birzenieka meta celtu, Daugavas dolomītā kaltu obeliska veida pieminekli.

Piemiņas vieta atrodas 2,5 km no Rīgas apvedceļa. Braucot no Mazās Juglas tilta Salaspils virzienā,

aptuveni pēc 1 km jānogriežas pa kreisi mežā. Tālāk jāseko norādēm.

2. Rīgas bataljona strēlnieki savus kritušos biedrus apbedīja Ikšķiles kapsētā. Te pēc prof. A. Laubes meta uzcelts dzelzsbetona obeliska veida piemineklis. Uzraksts vēstī, ka tur dus 75 latviešu strēlnieki.

Skaistu piemiņas vietu uzkalniņā netālu no Kaparāmura (Ikšķiles—Sauriešu ceļa malā) izvēlējusies saviem cīņās kritušajiem biedriem krievu karavīri.

9 pakāpieni ved līdz liela pāršķelta laukakmens vārtiem. Uz tiem rakstīts:

«Seit apbedīti 4470 krievu armijas karavīri, kuri krituši pirmajā pasaules karā Nāves salā 1916. g.»

Piemiņas uzkalnā izvietoti 9 lielu laukakmeņu krāvumi — kopā 45 akmeņi. Katrs no tiem simbolizē 100 kritušos. Centrā — laukakmenī veidota strēlnieka galva.

Seit apbedīto karavīru lielākā daļa ir 44. divīzijas 173. Kameņecas pulka strēlnieki, kuri gāja bojā vācu indīgo kaujas gāzu uzbrukumā 1916. gada septembra beigās (oktobra sākumā). Šajā vācu uzbrukumā zaudējumus cieta arī Daugavas labajā krastā izvietotais 174. Romēnas un 176. Perevoločenskas pulks.

Nezināms skaits Nāves salā un Daugavas labajā krastā cīņās kritušo un hospitāli mirušo karavīru apbedīti pie Blaņķu mājām. Šī piemiņas vieta atrodas 0,5 km no Rīgas apvedceļa, braucot no Mazās Juglas tilta Salaspils virzienā. Pa labi norāde. Tur iekārtota neliela piemiņas vieta. Tās centrā 1,6 m augsts akmens. Piemiņas plāksnes uzraksts stāsta:

«Seit apbedīti krievu armijas karavīri, kuri krituši Nāves salā pirmajā pasaules karā.»

Neliels skaits kaujās kritušo karavīru bija apbedīts arī Nāves salā. Laikā, kad cēla Rīgas HES, viņus guldīja latviešu strēlnieku Brāļu kapos Ķekavas ciemā pie Truseļu mājām.

MAZĀ JUGLA

Mazās Juglas kauja bija Rīgas operācijas kulminācijas punkts.

Rīgas operācija 1917. gada augustā (septembrī) bija pēdējā lielākā pasaules karā Krievijas frontē.

Redzot, ka nepārtraukti aug boļševiku ietekme armijā, kontrevolūcija forsēja savus plānus — nodot Rīgas placdarmu un Rīgu vāciešiem, vainu novelot uz boļševikiem un revolucionārajiem karavīriem. Bet tieši boļševiki prasīja Rīgas aizstāvēšanu un no savas puses darīja visu, lai nepieļautu vāciešiem pārraut fronti šajā sektorā. Tā LSD CK griezās pie latviešu strēlniekiem ar aicinājumu neatstāt Rīgu.

Frontes visbīstamāko sektoru — no Bērzmentes līdz Ogresi — (abos Daugavas krastos) aizstāvēja krievu armijas 43. korpuss — 109., 110., 186. strēlnieku divīzija un 2. latviešu strēlnieku brigāde. Krievu armijas aizsardzības pozīcijas sastāvēja no divām nocietinātām joslām. Pirmā stiepās gar Daugavas krastu. Te Ikšķiles sektorā atradās 186. divīzija. Otrā josla gāja gar Mazo Juglu. Tajā kaujas laikā cīnījās 2. latviešu strēlnieku brigāde. Lielās Juglas krastos sāka veidot trešo aizsardzības līniju. Frontes aizmugurē atradās samērā lielas rezerves.

Nogurusi, noasiņojusi trīs briesmīgajos kara gados bija arī Vācijas armija. Pāri frontes līnijai no Krievijas pūta revolūcijas vēji. Valsti valdīja posts, trūkums un bads. Ģenerāļi uzskatīja, ka jāstiprina karavīru karotgriba, jāapspiež revolucionārais noskaņojums iedzīvotāju vidū — jāpierāda, ka vācu ieročiem vēl ir spēks, ka vācu armija vēl var gūt dižas uzvaras.

Vācu pavēlniecība zināja, ka krievu armija šajā sektorā novājināta, taču triju gadu kara pieredze mācīja, ka krievu karavīru varoņa izjaukusi ne vienu vien vācu karaplānu. Tāpēc Rīgas operācijai ķeizara armija gatavojās ļoti nopietni. To uzdeva veikt 8. vācu armijai — vienpadsmit kājnieku un divu kavalērijas divīziju sastāvā. Tika koncentrēti ievērojami artilērijas spēki — karaspēku pārsvieda pat no Rietumu frontes. Galvenais trieciens bija jādod 2. gvardes, 14. bavāriešu un 19. rezerves divīzijai. Šīs grupas rīcībā bija 630 lielgabali un 230 mīnmetēji.

Par vāciešu gatavošanos uzbrukumam krievu pavēlniecība zināja, bet neko būtisku nedarija, lai sagatavotos tā atsišanai.

1917. g. 19. augustā (1. septembrī) vācu artilērija atklāja spēcīgu uguni ar ķīmiskiem šāviņiem pa

krievu aizsardzības līniju Ikšķiles sektorā. Pēc divām stundām vācu artilērija pārnesa savu viesuļuguni uz pirmo aizsardzības joslu. Krievu artilēriju vāciešiem izdevās aplklusināt. 186. divīzijas aizsardzības josla bija izpostīta, tā cieta lielus zaudējumus. 2. vācu gvardes divīzija ātri forsēja Daugavu. Un tomēr vācieši nespēja pirmajā uzbrukuma dienā izvērsties plašumā un dziļumā. Krievu pulki izrādīja sīvu prettestību.

20. augustā (2. septembrī) vācieši turpināja uzbrukumu. Vienlaicīgi viņu smagā artilērija sāka apšaudīt Rīgu. Vācu trieciena smaili šoreiz uztvert vajadzēja 2. latviešu strēlnieku brigādei. Vācu artilērijas viesuļuguns bija vēl spēcīgāka nekā uzbrukuma pirmajā dienā, rēķinot uz vienu frontes kilometru.

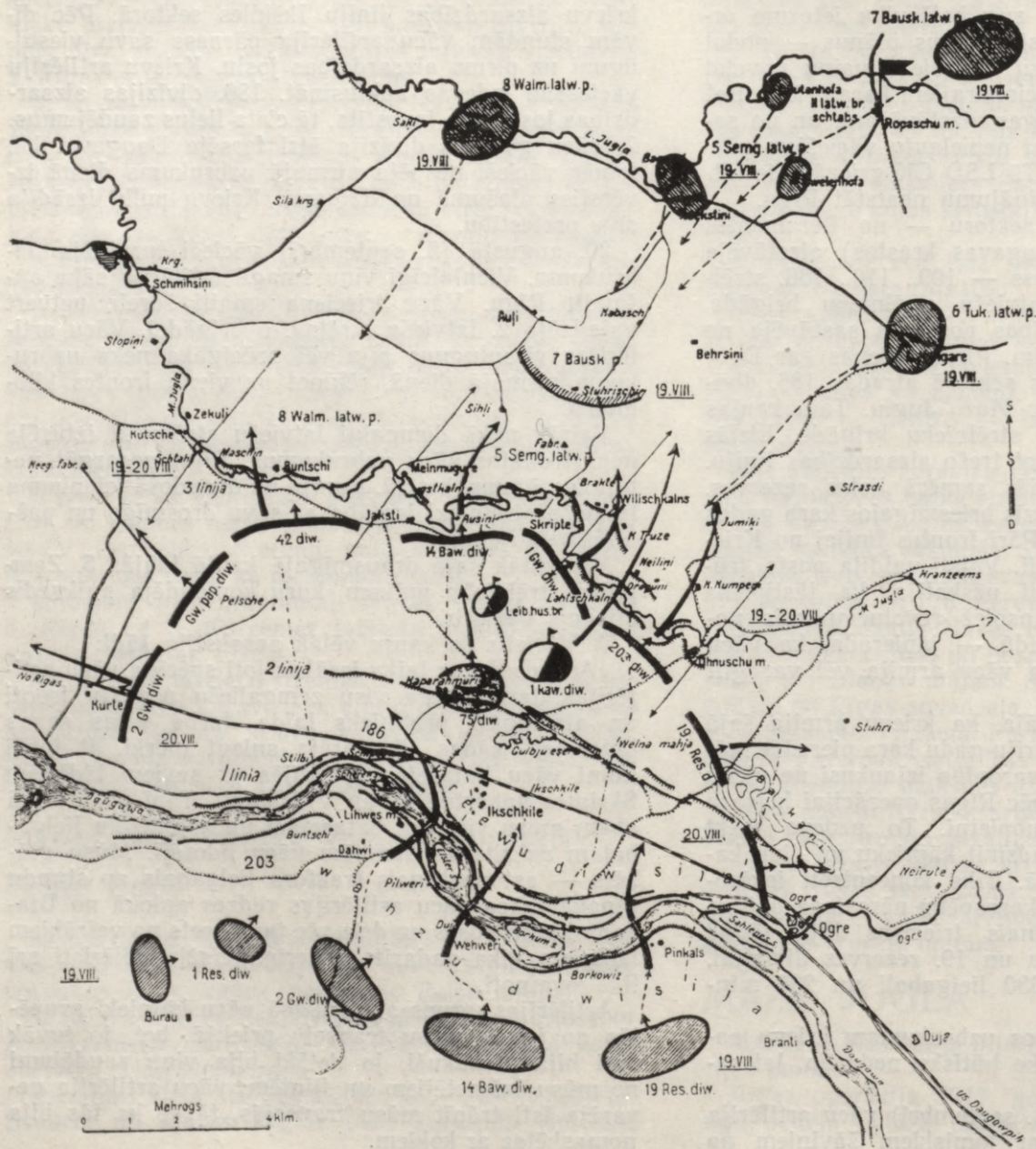
Vairāk nekā diennakti latviešu strēlnieki izturēja nepārtrauktos vācu uzbrukumus. Rīgu nosargāt nebija iespējams, bet 12. armiju no draudošā ielenkuma latviešu strēlnieki izglāba ar savu drosmīgo un pašreizējo cīņu.

Visgrūtāk šajā drausmīgajā kaujā klājās 5. Zemgales strēlnieku pulkam, kuru komandēja pulkvedis Jukums Vācietis.

J. Vācietis šo kauju vēlāk aprakstīja šādi:

«Ap pusdienas laiku iesākās ļoti spēcīga vācu artilērijas darbība. Pa visu zemgaliešu pozīciju fronti un aizmuguri pretinieks laida darbā visas savas batarejas, kādas tik varēja sniegt mērķi. It īpaši nikni vācu batarejas spārdījās ar saviem lādiņiem Skriptes apkārtnē un ap Viliškalnu. Tanī pašā laikā abām mūsu vieglām batarejām un aštoncollu lielgabalam uzkrita ar bumbām vācu lidotāji. Mūsu glābējs — aštoncollīgais traktora lielgabals ap stundu atpakaļ nāca vācu artilērijas redzes aplokā no Blakanu kalnu puses un drīz pēc tam, ķerts no vairākiem lādiņiem, tika padarīts nederīgs; daži artilēristi arī tika ievainoti.

Artilērijas uguns aizsardzībā vācu kājnieki grupējās no jauna mūsu tranšeju priekšā, bet, jo tuvāk viņi bija pienākuši, jo lielāki bija viņu zaudējumi no mūsu ložmetējiem un flintēm; vācu artilērija nevarēja īsti trāpīt mūsu tranšejās, tāpēc ka tās bija nomaskētas ar kokiem.

«Daugavas forsēšana no vāciem un 2. latvju strēlnieku brigāde kaujās pie M. Juglas 19.—21. aug. 1917. gadā.» (Latvju strēlnieku vēsture. M. Prometejs. 1928, 1. sēj., 2. d.)

Ap plkst. 13 artilērija apklusā visā frontē, un piepeši visā frontē vācieši nāca uz priekšu, iesākot ar ķēdēm un beidzot ar rezervēm, kurām sekoja tranšeju lielgabali. Šī uzbrukumu kārtība bija tāda, kādu mēs vairāk reizes redzējām lauka kara pēdējā momentā.

Zemgaliešu fronteī tuvojās vairāki tūkstoši vāciešu spīdošās kaskās, labi apģērbti un dūšīgos augumos (...) Uz reizi varēja redzēt, ka badu cietuši viņi nav. Tā bija prūšu gvardijas divīzija, kurai bija pavēlēts šovakar būt 12. armijai aizmugurē (...) Droši nāca uz priekšu vācieši, simtiem viņu krita, un simtiem viņi soļoja pāri saviem kritušiem biedriem. Dažās vietās viņiem izdevās pārraut mūsu aizžogojumus un ierauties tranšejās, bet tur viņi atrada savu kapu.»¹

Latviešu revolucionārie strēlnieki viņiem uzticēto galveno uzdevumu — aizturēt vāciešus tik ilgi, kamēr pārējā milzīgā 12. armija izies turpat vai no nēglābjamā ielenkuma loka, veica.

Daļu savu kritušo karavīru vācieši apbedīja mežmalā, netālu no Mazās Juglas — vissīvāko kauju vietā. Savu karavīru kapu malā vācieši apglabāja latviešu strēlniekus.

1967. gadā, atceroties Mazās Juglas kaujas 50. gadadienu, kapu latviešu strēlnieku daļu pārveidoja, uzstādīja piemiņas akmeni. Uz tā uzraksts:

«Mūžīga piemiņa kritušajiem 2. latviešu strēlnieku brigādes strēlniekiem, kas aizstāvēja Rīgu pie Mazās Juglas pret vācu iebrucējiem 1917. g. 19., 20., 21. augustā.»

Datumi doti pēc vecā stila.

Katru gadu septembra pirmajā svētdienā Mazās Juglas krastos ierodas strēlnieki, kuri vēl ierindā, lai godinātu, atcerētos, pieminētu savus kritušos biedrus.

Šī latviešu strēlnieku kauju un piemiņas vieta atrodas nepilnu kilometru no Dobelniekiem. Norāde Rīga—Tinūži, Ikšķile—Dobelnieki ceļu krustojumā.

Sīvas cīņas netālu no centrālās — Mazās Juglas kauju vietas izcīnīja 1. latviešu strēlnieku brigāde. Tā Rīgas operācijas sākuma brīdī atradās pozīcijās

pie Olaines, tur veiksmīgi atsītot vāciešu demonstratīvā rakstura uzbrukumus. Ņemot vērā radušos situāciju, 1. latviešu strēlnieku brigādi steidzoši pārsvieda uz Mazās Juglas-Daugavas frontes sektoru, kuru aizstāvēja 110. strēlnieku divīzija.

Bez kādas atpūtas pēc lielā nakts pārgājiena no Olaines līdz Mazajai Juglai 1. latviešu brigāde iesaistījās kaujā ar uzbrūkošo vācu karaspēku. 2. Rīgas latviešu pulka kaujas žurnālā teikts:

«21. augustā vācu uzbrukumu 2. Rīgas latviešu pulka pozīcijām atbalstīja smagās un vieglās artilērijas un mīnmetēju viesuļuguns, bet mums artilērijas pabalsta nebija, tomēr strēlnieki atvairīja vācu niknos uzbrukumus ar spēcīgu šauteņu un ložmetēju uguni un rokasgranātām, nodarot tiem lielus zaudējumus. Neraugoties uz nogurumu nepārtrauktajos gājienos un kaujās, cilvēki visi turējās mundri un garastāvoklis bija kaujiniecisks. Visi bez kurnēšanas pildīja savus pienākumus.»

Izpildījusi doto uzdevumu, 1. latviešu brigāde atgāja uz Inčukalnu, kur ieņēma aizsargāšanās pozīcijas.

1,2 km no Rīgas apvedceļa, Rīgas virzienā, braucot pa Tinūžu šoseju, tās labajā pusē atrodas krievu karavīru atdusas vieta. Tie varētu būt 110. divīzijas karavīri, kā arī 1. latviešu strēlnieku brigādes un 2. latviešu strēlnieku brigādes 8. Valmieras pulka strēlnieki. Viņu skaits nav zināms.

No šosejas 100 m garš betona plākšņu ceļš ved līdz krievu armijas karavīru piemiņas vietai. Tās centrā piemineklis ar uzrakstu latviešu un krievu valodā:

«Šeit apbedīti 1. p. k. kritušie krievu 12. armijas karavīri, kas cīnījās pret vācu imperiālistiskajiem iebrucējiem 1917. g. IX.»

Augusta (septembra) kaujās 12. armija zaudēja vairāk nekā 25 tūkstošus cilvēku, to skaitā 9 tūkstošus kritušo. Vairāk nekā 40% bojā gājušo bija latviešu strēlnieki. Par drošsirdību kaujās pie Mazās Juglas 5. Zemgales latviešu strēlnieku pulkā tika apbalvoti ar Jura krustu 642 strēlnieki un 22 virsnieki. Vairāk nekā trešās daļas pulka sastāva vienlaicīga apbalvošana par varonību bija vienreizējs notikums. Tam līdzīga nav visā Krievijas armijā.

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1928, 1. sēj., 2. d., 244. lpp.

Kauju pie Mazās Juglas var jau uzskatīt kā cīņu par Oktobra revolūciju, jo kontrrevolūcijas mērķis — iznīcināt visrevolucionārākās karaspēka daļas — cieta neveiksmi. Izgāzās arī vāciešu plāni. Rīgu gan viņi ieņēma, bet krievu 12. armiju nesagūstīja. Tas bija latviešu strēlnieku vēsturiskais nopelns.

OGRE

Ogre nokļuva frontes joslā 1915. gada vasarā, kad vācu karaspēks tai iepretī sasniedza Daugavas kreiso krastu. Vairāk nekā divus gadus Ogrī sistemātiski apšaudīja ienaidnieka artilērija, sevišķi dzelzceļa staciju, vilcienus, tiltu, dažādus štābus un citus gan militārus, gan civilus objektus. Dažkārt uz Ogrī vācu lidmašīnas nometa bumbas.

Ogres aizstāvju vidū jāmin 14. Sibīrijas strēlnieku divīzija, 173. Kameņeckas un 174. Romnas kājnieku pulks. Šo karaspēka daļu sastāvā Ogrē un tās apkārtnē cīnījās 1916. gada sākumā 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons, rudenī — 2. Rīgas strēlnieku bataljons.

Krievu armijas karavīri daudzkārt devās drosmīgos izlūkbraucienos laivās pāri Daugavai. Viens no tiem bija 2. Rīgas strēlnieku bataljona izlūku braucienis pāri Daugavai 18. (31.) oktobra naktī.

1917. gada augustā (septembrī) vācu Rīgas operācijas laikā frontes Ogres sektoru aizstāvēja 21. armijas korpuss. Vispirms te jāmin 185. divīzijas cīņas. Tās sīvās pretestības dēļ vāciešiem Daugavu forsēt pie Ogres neizdevās. Te viņi sastapa arī sīkstu pretestību, virzoties no Ikšķiles puses. Tomēr sakarā ar frontes pārrāvumu pie Ikšķiles atkāpties nācās arī Ogres aizstāvjiem.

Cīņās Ogrē un tās apkārtnē krituši daudzi simti 12. armijas karavīru, to skaitā nezināms skaits latviešu strēlnieku. Daudzi no viņiem apbedīti brāļu kapos Tūrkalnes ielā blakus Ogres kapsētai, pa kreisi no Lielā Tēvijas kara varoņu atdusas vietas.

Ogrī, tās apkārtnē no vācu okupantiem 1918. gada beigās, 1919. gada sākumā atbrīvoja 10. Novgorodas pulks, kurš ietilpa 7. armijas G. Grīnera kolonnā. Arī 3. latviešu strēlnieku pulks, virzoties cauri

Ogres rajonam, palīdzēja vietējiem iedzīvotājiem organizēt padomju varu.

Lielākas cīņas Ogrē, tās apkārtnē pret baltgvardiem un okupantiem nenotika. Nelielu pretestību ienaidnieks izrādīja vienīgi pie Ogres upes.

Padomju vara Ogrē krita 1919. gada maijā, drīz pēc Rīgas krišanas.

Ogrē dzimis izcilais pilsoņu kara komisārs Oskars Kalniņš (1895.—1920. 20. XI), partijas biedrs no 1911. gada. Oktobra revolūcijas dienās O. Kalniņš vadīja sarkanās gvardes vienību Maskavā. Pilsoņu kara laikā viņš strādāja partijas darbā armijā — bija 1. armijas Revolucionārās Kara Padomes loceklis. 1919. gadā veica atbildīgus uzdevumus Padomju Latvijas armijā. O. Kalniņš krita kaujā Rietumu frontē — Baltkrievijā pie Mozīras.

Viena no ielām Ogrē nosaukta O. Kalniņa vārdā.

Ogrē dzimis, audzis un strādājis Ogres kartona fabrikā par strādnieku pilsoņu kara divu Sarkanā Karoga ordeņu kavalieris Augusts Ciniņis.

LIELVĀRDE

Arī Lielvārde pasaules kara laikā aptuveni divus gadus atradās frontes joslā. Tā ļoti cieta vācu artilērijas apšaudes dēļ. Tā kā starp abām armijām atradās Daugava, tiešas kaujas par Lielvārdi nenotika.

Lielvārdes apkārtnē zemnieku ģimenē dzimis viens no visizcilākajiem latviešu strēlnieku komisāriem — Kārlis Pētersons (1877. 19. II — 1926. 17. I), PSKP biedrs no 1898. gada. K. Pētersons izpildījis daudzus svarīgus partijas uzdevumus kā pirms, tā pēc revolūcijas. Viņš aktīvi piedalījās visu latviešu strēlnieku kongresu organizēšanā un to darbā. 1918. gada aprīlī K. Pēteronu iecēla par Latviešu strēlnieku padomju divīzijas komisāru. 1919. gadā viņš bija Latvijas Padomju valdības karalietu tautas komisārs. Latviešu strēlnieki viņu ļoti cienīja.

K. Pēterona piemiņu ar labu darbu šobrīd godina kolhoza «Lāčplēsis» ļaudis. Tas ir saprotams. Kolhoza pirmais un ilggadīgais priekšsēdētājs bija Sociālistiskā Darba Varonis latviešu sarkanais strēlnieks Edgars Kauliņš.

Edgars Kauliņš (1903. 26. IV — 1979. 5. I).

Edgars Kauliņš sešpadsmit gadu vecumā brīvprātīgi iestājās latviešu sarkano strēlnieku rindās. Lielā Tēvijas kara laikā viņš cīnījās 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijā. 1948. gadā jaunizveidotā kolhoza «Lāčplēsis» zemnieki viņu vienprātīgi ievēlēja par kolhoza priekšsēdētāju. Šajā amatā viņš palika līdz savai nāves dienai. E. Kauliņa vadībā «Lāčplēsis» kļuva par vienu no visspēcīgākajām saimniecībām mūsu republikā.

E. Kauliņš bija republikas kolhozu kustības veterāns, LKP CK loceklis, LPSR Augstākās Padomes deputāts, Sociālistiskā Darba Varonis, LPSR Nopelniem bagātais lauksaimniecības darbinieks.

Edgars Kauliņš apbedīts Lielvārdes kapos.

MĀLPILS

1917. gada septembra sākumā pēc Mazās Juglas pozīciju atstāšanas Mālpils apkārtnē izvietojās 43. strēlnieku korpuss. Tā sastāvā cīnījās 2. latviešu strēlnieku brigāde.

Saņēmuši pienācīgu pretsparu kaujā pie Mazās Juglas un sastopot arī tālāk sīvu krievu armijas pretestību, vācieši uzbrukumu pārtrauca. Starp krievu un vācu armijas ieņemtajām pozīcijām izveidojās plaša neitrālā josla, kurā aktīvi darbojās abu armiju izlūkvienības. Latviešu strēlnieki šajās pozīcijās atradās līdz Oktobra revolūcijas sākumam.

Mālpils apkārtnē kaujās kritušo latviešu strēlnieku piemiņu mālpilieši glabā ne tikai vārdos, bet arī darbos. Par to liecina apkoptā un ziediem rotātā kritušo strēlnieku piemiņas vieta Mālpils kapsētā, par to atgādina piemiņas akmens, kurā iekalts:

«Mūžīga piemiņa 12. armijas latviešu strēlnieku 6. Tukuma un 7. Bauskas pulka un 16. Sibīrijas strēlnieku pulka karavīriem, kas krituši cīņās pret vācu iebrucējiem 1917. g. Mālpils apkārtnē.»

Seko 39 vārdi. Viņi savu dzīvību atdeva ne tikai cīņā pret iebrucējiem, bet arī par tuvojošos revolūciju. Tolaik tās interesēs vajadzēja noslēgt pretiniekam tālākvirzību uz Petrogradu.

ALLAŽI — JŪDAŽI

Allažu apkārtnē 1917. gada septembra sākumā izvietojās 2. Sibīrijas korpuss. Tā sastāvā cīnījās 1. latviešu strēlnieku brigāde.

Strēlnieki šeit sāka nocietināšanās darbus — raka ierakumus, cēla blindāžas un gatavoja stieplu aizžogojumus. Arī te izveidojās plata neitrālā josla, kurā daudzus izlūkgājienu veica latviešu strēlnieki. Bieži vien strēlnieku izlūki sastapās ar pretinieka izlūkiem. Tad iedegās sīvas cīņas. Tāda savstarpēja izlūkgrupu kauja notika Allažu kapsētā starp 3. pulka izlūkiem un vāciešiem.

Šajā frontes sektorā cīņās kritušie latviešu strēlnieki apbedīti aptuveni 1 km no Jūdažiem, mežā netālu no Gailīšu mājām. Te strēlnieku atdusas vietā kā zobena šķautne paceļas pēc arhitekta A. Birzenieka meta Allažu šūnakmenī cirsts piemineklis. Tajā iegravēts teksts:

«96 1. latviešu strēlnieku brigādes un nezināmo 1917. g. kritušo karavīru piemiņai.»

SIGULDA

Pēc Rīgas krišanas vāciešu rokās 1917. gada septembra sākumā frontes līnija nostabilizējās netālu no Siguldas un palika šajā sektorā gandrīz nemainīga līdz 1918. gada februārim.

Tā kā Sigulda atrodas pie Rīgas—Pleskavas šosejas, galvenās maģistrāles Petrogradas virzienā, tad vāciešu spiediens šajā sektorā bija lielāks nekā citur, kaut arī neitrālā josla te bija samērā plaša.

Vācieši Siguldu bieži apšaudīja un bombardēja. Vienas šādas bombardēšanas laikā Siguldā atradās izcilais amerikāņu rakstnieks, žurnālists Džons Rīds. Savā rakstā «Krievijas armijas apmeklējums» Rīds izteiksmīgi attēlo šo notikumu.

«Labajā flangā tika bombardēta Sigulda. Lielgabalu duna bija dzirdama jūdžēm tālu, no pelēkajām debesīm kaukdami lidoja šāviņi, māja pēc mājas sašķīda drupās un pazuda melnu dūmu mutuļos. Mūsu automobilis pagriezās un iebrauca ciemā. Kādu kvartālu tālāk kaut kas iedārdējās, un kāds neredzams

spēks pāršķēla māju uz pusēm — gaisā uzlidoja ķieģeļi. Zemnieki stāvēja pie savas būdas — bārdains vīrs un sieviete ar mazuli uz rokām — un mierīgi vēroja notiekošo. Daži karavīri bezrūpīgi, rokas kabatās sabāzuši, gāja pāri laukiem, šķiet, mēs viņus vairāk interesējām nekā bombardēšana. Mēs gandrīz iebraucām pašā šai jūklī un tad nogriezāties pa kreisi. Ķapteinis iesmējās. Tieši aiz mums, tur, kur mēs nupat kā bijām pārbraukuši pāri, ceļā parādījās bedre, ko izrāva šaviņš.

Pāri tukšam ceļam, pa kuru brauc vienīgi naktī, jo to kontrolēja ienaidnieki, mēs aizlidām līdz žogam, bet pāri mūsu galvām augstu gaisā plīsa šāviņi. Labajā pusē kādu pusjūdzi tālāk krievu sešcollu lielgabalu baterija neatlaidīgi apšaudīja neredzamu mērķi, bet tas bija tik tālu, ka eksplozija bija tikko dzirdama. Mēs izgājām cauri lauku sētai — gan dzīvojamā ēkā, gan kūtis saimniekoja karavīri un bija novietotas lauka virtuves. Mēs devāmies pāri klajam laukam uz mežiem apaugušu pakalnu, kas nolaidās līdz Gaujai, tur atradās krievu pirmās līnijas ierakumi.»

Oktobra revolūcijas dienās Siguldas apkārtnē atradās 1. un 3. latviešu strēlnieku pulks. 12. armijas rajona Kara Revolucionārā komiteja pavēlēja abiem pulkiem doties uz Cēsīm. Tā kā 1. un 3. latviešu strēlnieku pulks atradās priekšējās līnijās, strēlnieki vienojās ar 78. un 79. Sibīrijas pulka strēlniekiem par nomaiņu. Sibīrieši zvērēja, ka vācu uzbrukuma gadījumā viņi cīnīsies līdz pēdējai iespējai. Kara revolucionārās komitejas pavēli strēlnieki izpildīja ātri un precīzi.

Pie Siguldas kritušo strēlnieku atdusas vieta atrodas Pleskavas šosejas un Zinātnes ielas stūrī. Te glīti uzpostā piemiņas vietā novietots akmens. Uzrakstā uz tā teikts:

«Mūžīga piemiņa 12. armijas latviešu un Sibīrijas strēlnieku pulku karavīriem, kas krituši 1917. g. Siguldas apkārtnē cīņās pret vācu iebrucējiem.»

Šeit apglabāti 97 latviešu strēlnieki un 6 Sibīrijas krievu pulka karavīri.

Ar Siguldu saistītas arī latviešu sarkano strēlnieku cīņas par Padomju Latviju 1918. gada decembra pēdējās dienās, kad vācieši te izrādīja sīkstu

pretestību, cenšoties aizkavēt latviešu strēlnieku virzīšanos uz Rīgu.

29. un 30. decembrī 1. latviešu strēlnieku pulks, izdotot veiklu apiešanas manevru, sakāva pretinieku un ieņēma Siguldu.

LĪGATNE

Pirmsoktobra periodā Līgatnē latviešu strēlnieki izvietojās atpūtā. No šejienes Oktobra revolūcijas dienās latviešu strēlnieki devās uz Cēsīm izpildīt pirmo revolūcijas uzdevumu.

Pilsoņu kara varonis J. Fabriciuss, kurš toreiz atradās 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulkā, savās atmiņās raksta:

«Strēlnieki apvērsumam bija sagatavoti, un katrs no viņiem zināja, par ko cīnās lielinieki. Saņēmuši pavēli, 1. Latv. pulka strēlnieki, priekā un sajūsmā kliegdami «urā», bij sākuši šaut gaisā un sviest rokasgranātas, krietni nobaidīdami «fričus», kā to vēlāk dabūjām zināt. Pēc dažām desmit minūtēm pulks pilnā sastāvā ar mūziku un sarkaniem karogiem priekšgalā ar saviem oficiēriem devās uz Cēsīm.»

Netālu no Vidzemes šosejas, aiz Līgatnes Paltmales kapos neliels strēlnieku sektors. Te pēc K. Jansona meta akmenī kalts piemineklis.

1918. gadā latviešu sarkano strēlnieku uzvaras gājiena laikā uz Rīgu notika kauja pret vāciešiem pie Līgatnes. 26. decembrī pēc nelielas, bet sīvas cīņas 4. latviešu strēlnieku pulks atbrīvoja Līgatni.

CĒSIS

Latviešu strēlnieku revolucionarizēšanās process pirmsoktobra periodā, viņu cīņas Oktobra revolūcijas dienās cieši saistītas ar Cēsīm. No šejienes latviešu strēlnieki devās izpildīt savus pirmos ļoti atbildīgos revolūcijas uzdevumus — uz pirmajām pilsoņu kara frontēm.

Pasaules kara laikā, līdz Rīgas krišanai, latviešu strēlnieku daļas Cēsīs izvietotas nebija, bet tajās

bieži viesi bija strēlnieku pašdarbības kolektīvi un orķestri. Kā zināms, šiem sarīkojumiem vienmēr bija vairāk vai mazāk izteikts politisks raksturs. Tā cēsnieki iepazinās ar strēlnieku revolucionāro nostāju.

Pēc Februāra revolūcijas, 4. (17.) martā Cēsis ieradās Petrogradas strādnieku un kareivju delegācija kopā ar Latviešu rezerves pulka un citu pulku pārstāvjiem. Delegācija, Cēsu iedzīvotāju atbalstīta, atbrūvoja policistus, komandantūru un atbrīvoja ieslodzītos kareivjus.

Pēc Rīgas krišanas vāciešu rokās 1917. gada augusta beigās (septembra sākumā) Cēsis kļuva par piefrontes pilsētu, tajā izvietojās vairāku karaspēka daļu štābi, daudzas citas militāra rakstura iestādes. Cēsis darbojās Latviešu strēlnieku pulku Izpildu komiteja — Iskolastrels, Gagarina (Raunas) ielā 15. Korņilova savvērestības dienās Iskolastrels uzmanīgi sekoja kontrrevolūcijas darbībai, bija gatavs enerģiski rīkoties. Iskolastrela uzsaukumā latviešu strēlniekiem teikts:

«Biedri strēlnieki! Būsim tagad stipri savās sargu vietās (...). Iskolastrels sekos katram kontrrevolucionāru solim un savu sarga vietu neatstās. Tikko radīsies vajadzība pēc jūsu palīdzības, Iskolastrels sauks jūs!»

Lai apsargātu Iskolastrelu, uz Cēsīm izsauca 4. latviešu strēlnieku pulka mācību komandu.

Sākot ar 24. augustu (5. septembrī), Cēsis iznāca strēlnieku laikraksts «Brīvais Strēlnieks», kuru gan pēc dažām dienām slēdza, bet jau 27. augustā (9. septembrī) tas atkal iznāca ar nosaukumu «Latvju Strēlnieks».

Laikraksts turpināja «Brīvā Strēlnieka» sāktu strēlnieku organizēšanu cīņai par sociālistiskās revolūcijas uzvaru. «Latvju Strēlnieka» pirmā numura redakcijas rakstā formulēti tā mērķi un uzdevumi — vienot visus patiesi revolucionāros armijas un darba demokrātijas spēkus pret vienoto buržuāziju, pret ārējām un iekšējām kontrrevolūcijas varām.

«Latvju Strēlnieka» 21. oktobra (3. novembra) ievadraksts būtībā bija aicinājums sākt bruņotu sacelšanos.

«Latvju Strēlnieka» redakcija un tipogrāfija atradās Pils ielā 4.

Oktobra revolūcijas dienās Cēsis darbojās 12. armijas rajona Kara Revolucionārā Komiteja — Rīgas ielā 7. Tā uzturēja ciešus sakarus ar Petrogradu.

Pirmsrevolūcijas dienās pilsētā politiskā un sabiedriskā dzīve mutuļoja. Par revolucionāro noskaņojumu tajā liecināja arī revolucionāro organizāciju sasauktais mītiņš Cēsu baznīcā. Neskatoties uz visdažādāko kontrrevolucionāro spēku negantu kampaņu pret mītiņu baznīcā, jau vairākas stundas pirms tā sākuma pie baznīcas pulcējās simtiem cilvēku.

Pirms atvēra baznīcas durvis, mītiņa organizētāji lūdza nobalsot, kas ir par baznīcas telpu izmantošanu sabiedriskām vajadzībām. Pacēlās simtiem roku. Laikam gan Cēsu baznīca nekad nebija redzējusi tādu daudzumu klausītāju kā todien, kad drūmajos mūros pirmo reizi atskanēja revolucionārais vārds. Toreizējos frontes apstākļos Cēsu baznīcas «iesturmēšanai» bija liela politiska nozīme.

21. oktobrī (2. novembrī) Iskolastrela paplašināts plēnumš pieņēma rezolūciju ar prasību visu varu nodot strādnieku, kareivju un zemnieku deputātu padomju rokās.

Tūlīt pēc ziņas saņemšanas, ka Petrogradā uzvarējusi revolūcija, 12. armijas rajona Kara Revolucionārā Komiteja pieņēma lēmumu par varas pārņemšanu savās rokās un izsauca uz Cēsīm 1. un 3. latviešu strēlnieku pulku. K. Poēma — viens no 3. latviešu strēlnieku pulka aktīvākajiem boļševikiem — atceras:

«Pēc stundas pulks devās uz Cēsīm. Strēlnieki izskatījās tādi, it kā viņiem gribētos ne iet, bet laisties, lai ātrāk tiktu pie pilsētas. Bet tumsa, lietus, izmirkušie ceļi bija grūti pārvarami. Rāti slīdēja grāvjos, zirgi nevarēja tos izvilkēt, un, lai ātrāk tiktu uz priekšu, strēlnieki, līdz ceļu galiem dubļos slīgdami, stūma un vilka ratus laukā.

Nekur nekāda pretošanās netika izrādīta. Cēsis ieņēmām bez kādām sadursmēm.»

31. oktobrī (13. novembrī) darbu atjaunoja strēlnieku laikraksts «Brīvais Strēlnieks».

Latviešu strēlnieku 5. kongress, kurš sanāca Cēsis 7. (20.) decembrī, noteica latviešu revolucionāro strēlnieku uzdevumus cīņā par padomju varas

nostiprināšanu Latvijā un tālākiem sociālistiskiem pārkārtojumiem.

1918. gada janvārī kontrrevolūcijas spēki pastiprināja cīņu pret padomju varu. Veidojās pirmās pilsoņu kara frontes.

1918. gada sākumā padomju karaspēka virspavēlnieks Krievijas dienvidos V. Antonovs-Ovsejenko lūdza latviešu strēlnieku palīdzību cīņā pret Kaļedina komandētajiem kontrrevolūcijas spēkiem.

Iskolastrels nolēma sūtīt uz Dienvidiem 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulku, kurš tajā laikā bija izvietojies Cēsīs.

7. (20.) janvārī Cēsīs notika 3. pulka masu sa pulce, kura pieņēma rezolūciju, ka strēlnieki dosies uz Dienvidu fronti pret Kaļedinu. 11. (24.) janvārī latviešu strēlnieki izbrauca no Cēsīm. Strēlniekus pavadīt bija iznākusi lielākā daļa pilsētas iedzīvotāju.

Pāris dienas iepriekš — 9. (22.) janvārī no Cēsīm, uz pilsoņu kara fronti Baltkrievijā, kur pret padomju varu bija sacēlies Dovbora Musņicka komandētais poļu korpuss, izbrauca 4. Vidzemes latviešu strēlnieku pulka viens bataljons un 1. Daugavgrīvas pulka 4. un 6. rota ar ložmetējkomandu. Visas šīs daļas apvienoja 1. Revolucionārajā priekšpulkā.

1918. gada 18. februārī imperiālistiskā Vācija lauza ar Padomju Krieviju noslēgto pamieru un pārgāja uzbrukumā. Cēsīs šajā laikā atradās 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulks. Ņemot vērā vācu pārspēku, lai izvairītos no aplenkuma, latviešu strēlnieki atkāpās. Naktī no 20. uz 21. februāri vācu karaspēks iegāja Cēsīs. Pilsētā sākās terors.

Latviešu strēlnieki no Cēsīm aizgāja, lai drīz tur atgrieztos kā uzvarētāji. 1918. gada 23. decembrī cauri uzceltiem godavārtiem, cēsnieku gaviļu sveikti, latviešu sarkanie strēlnieki atgriezās pilsētā.

Te atkal uz neilgu laiku izvietojās Iskolastrels (Komjaunatnes ielā 2).

Tomēr vēlreiz, pēc pusgada, latviešu sarkanie strēlnieki, atkal ienaidnieka pārspēka spiesti, atstāja Cēsīs. 1919. gada 30. maijā Cēsīs ieņēma buržuāziskās Latvijas karaspēks.

Cēsīs un to apkārtnē bez jau minētajām atrodas vēl vairākas ar latviešu sarkanajiem strēlniekiem saistītas piemiņas vietas.

Gagarina (Raunas) ielā 2 atrodas bijušā L. Aušēja reālskola, kurā mācījās leģendārais Inzas divīzijas komisārs Indriķis Zvejnieks (1897. 7. XII — 1919. 12. IV). Priedes ielā 5/7 dzīvoja latviešu strēlnieks, gleznotājs Kārlis Baltgailis (1893. 27. III — 1979. 15. II).

Līgatnes ielā 2 dzimis Čukotkas varonis Augusts Bērziņš (1899. 8. I — 1920. 7. II).

9 km no Cēsīm Vaivē Vecclangu mājās dzimis Latviešu strēlnieku divīzijas politdaļas priekšnieks, padomju un partijas darbinieks Roberts Ķīsis (1896. 23. I — 1981. 7. II).

Godinot latviešu sarkanos strēlniekus, atzīstot viņu lielo ieguldījumu cīņās par padomju varu Cēsīs, septiņdesmitajos gados Cēsu vecpilsētas laukumu nosauca Latviešu sarkano strēlnieku vārdā. Tajā vakarā atkal gandrīz vai visi Cēsu iedzīvotāji bija pulcējušies pilsētas centrā, lai sveiktu sirmo gvardi, latviešu sarkanos strēlniekus, kas bija sabraukuši Cēsīs sakarā ar šo notikumu. Viņi — tāpat kā 1918. gadā, orķestrim spēlējot «Mirdzot šķēpiem zelta saules staros», iesoļoja... cauri pilsētas vecajiem vārtiem, cēsnieku izpušķotiem, savā — Latviešu sarkano strēlnieku laukumā.

Septiņdesmitajos gados Cēsīs latviešu sarkanā strēlnieka Augusta Leimaņa (dz. 1899. 14. III) vadībā aktīvi darbojās latviešu sarkano strēlnieku grupa.

VALMIERA

Valmieru tās revolucionārās vēstures dēļ, kurā sava, pie tam nozīmīga loma bija arī latviešu sarkanajiem strēlniekiem, dažkārt dēvē par sarkano Valmieru. Valmieras vēsture jau pirmā pasaules kara laikā cieši savijās ar latviešu strēlnieku vēsturi.

1916. gada septembrī Valmierā un tās apkārtnē izvietojās latviešu strēlnieku rezerves bataljons, vēlāk pulks, kurš tūlīt aktīvi iekļāvās pilsētas strauji pulsējošajā sabiedriskajā dzīvē. Savukārt Valmieras revolucionārais gars ietekmēja strēlniekus. Pulkā, toreiz ļoti grūtos pagrīdes apstākļos, noorganizējās sociāldemokrātu pulciņš «Pelēkie», kurš izvērta darbu karavīru un vietējo iedzīvotāju vidū.

Pirmā pulciņa «Pelēkie» nelegālā sapulce notika Zilajā kalnā.

1917. gada februāra beigās — marta sākumā, saņemusi ziņu par Februāra revolūciju Petrogradā, LSD pulciņa «Pelēkie» biedri organizēja rezerves pulka strēlnieku demonstrāciju. Tā notika svētdienā, 5. (18.) martā. Strēlnieki demonstrācijā ieradās ar ieročiem, jo bija iespējama sadursme ar žandarmiem un policiju. Tajā pašā dienā Valmieras mežā notika latviešu rezerves pulka rotu un krievu karaspēka vienību pārstāvju pirmā sapulce.

Rezerves pulks bija pirmais latviešu strēlnieku pulks, kurā nodibinājās kareivju komitejas un padomes. Ar Latviešu rezerves pulka aktīvu līdzdalību pārvēlēja pilsētas domi. Tajā vairākumu ieguva strēlnieku un strādnieku pārstāvji.

Tāpat kā Cēsīs, arī Valmierā strēlnieki bieži viesojās ar koncertiem un teātra izrādēm.

Pēc Rīgas krišanas vāciešu rokās Valmieras kā piefrontes pilsētas loma strēlnieku dzīvē vēl vairāk pieauga. Oktobra revolūcijas dienās latviešu strēlnieki Valmierā neatradās. Izpildot 12. armijas rajona Kara Revolucionārās komitejas pavēli, 30. oktobrī (11. novembrī) Valmierā ienāca 6. Tukuma un 7. Bauskas latviešu strēlnieku pulks.

Laikā no 16. (29.) līdz 18. (31.) decembrim Valmierā, Sīmaņa baznīcā sanāca Latvijas Strādnieku, kareivju un bezzemnieku deputātu padomju 2. kongress. Tā darbā aktīvi piedalījās latviešu strēlnieki.

Sakarā ar vāciešu uzbrukumu 1918. gada 21. februārī latviešu strēlnieku 2. divīzijas štābs un 7. latviešu strēlnieku pulks, kas tobrīd atradās pilsētā, Valmieru atstāja. 22. februārī vācu karaspēks iegāja pilsētā.

Laikraksts «Pravda» 23. un 24. februāra numurā sevišķi izcēla varonīgo pretestību, ko vācu iebrucējiem pie Valmieras izrādīja latviešu strēlnieki.

1918. gada 22. decembrī latviešu sarkanie strēlnieki atgriezās Valmierā. 2. latviešu strēlnieku brigādes komisārs R. Apinis raksta:

«22. decembrī agri no rīta 1. pulks iesāka uzbrukumu pilsētai. Vāci bija paspējuši sakopot lielāku skaitu dzelzs divīzijas spēku un Valmieru aizsargāja pietiekoši enerģiski. Ar ložmetējiem no augstiem na-

miem un baznīcas torņa pretinieks apšaudīja pieejas pilsētai. Pēc stundu divu ilgas kaujas strēlnieki ielauzās pilsētā un dzelzsdivīznieki metās bēgt. Tā šinī gadījumā, tā arī citos vāci ielu kaujās neielaidās, baidīdamies no strādnieku uzbrukuma aizmugurē. 20 dzelzsdivīzijnieki bez pretošanās padevās gūstā. Ieguvām lielas lielgabalu lādiņus, patronu un citu kara piederumu noliktavas. Vēlāk, Padomju Latviju aizstāvot, noliktavām piekrita liela loma. Starp citu Valmierā mūsu rokās nokļuva vairāk kā 50 triscollīgie, vecās krievu armijas pamestie lielgabali bez atslēgām.»

1919. gada ziemā un pavasarī Valmierai bija liela nozīme kā latviešu strēlnieku atbalstpunktam cīņā pret igauņu baltgvardiem.

Bīstama situācija izveidojās 9. janvārī, kad igauņu baltgvardi sagrāba Rūjienu. Negaidīti radās tiešas briesmas Valmierai. Tur izvietoto daļu pārstāvji izveidoja Valmieras revolucionāro padomi. Tās priekšsēdētājs bija Salakalns, viens no trijiem padomes locekļiem bija P. Smidre.

Pēteris Smidre dzimis 1896. g. 20. III, PSKP biedrs no 1912. g., latviešu strēlnieku 2. kongresa delegāts. Astondesmitajos gados P. Smidre bija Latviešu sarkano strēlnieku muzeja sabiedriskās padomes priekšsēdētājs, aktīvs sabiedrisks darbinieks.

Pēc dažām dienām, stāvoklim frontē nostabilizējoties, padomi likvidēja.

1919. gada aprīlī Padomju Latvijas armijas Valakas—Rūjienas operācijas laikā Valmierā atradās 1. latviešu strēlnieku padomju divīzijas 3. brigādes štābs un citas Padomju Latvijas armijas vienības.

Slaveni cīņu ceļu nostaigāja Atsevišķais Valmieras brīvprātīgo bataljons.

Cīņu laikā par Padomju Latviju Valmiera pierādīja, ka ir cienīga saukties par sarkano Valmieru.

Ilgus gadus Valmierā darbojās enerģiska latviešu sarkano strēlnieku grupa. To vadīja latviešu sarkana strēlnieks Valmieras brīvprātīgo bataljona cīnītājs Krišjānis Bomiks (1897. 4. VI — 1980. 4. X).

Valmiera ir viena no tām pilsētām, kur sevišķu uzmanību veltī revolucionāro, tajā skaitā latviešu sarkano strēlnieku, tradīciju saglabāšanai.

Valmieras Centra kapos izveidots pasaules karā kritušo latviešu strēlnieku sektors. Tajā ir aptuveni 150 kapu vietas ar nezināmu skaitu tur guldītu strēlnieku.

STRENČI

1917. gadā un 1918. gada sākumā latviešu strēlnieki aktīvi piedalījās Strenču politiskajā, sabiedriskajā un kultūras dzīvē.

Oktobra revolūcijas dienās Strenčos latviešu strēlnieku daļu nebija. Tās ienāca pilsētā 6. (19.) novembrī, dodoties no Valmieras uz Valku.

1918. gada februārī Strenčus ieņēma vācieši.

1918. gada 21. decembrī, pēc Valkas atbrīvošanas, 1. un 4. latviešu strēlnieku pulks sasniedza Strenčus. Pilsētas darbaļaudis ar karogiem kopā ar vietējo kaujinieku nodaļu izgāja pretī strēlniekiem.

1919. gada aprīlī Valkas—Rūjienas operācijas laikā Strenču placdarmam bija ievērojama loma. Te cīnījās 2. latviešu strēlnieku brigāde.

Par Padomju Latvijas armijas daļu cīņām pie Strenčiem liecina piemineklis Strenču kapsētā. Uz tā uzraksts:

«Mūžīga piemiņa kritušajiem karavīriem 1919.

1941.—1945.»

Aiz pieminekļa atsevišķa plāksne:

«Slava sarkanarmiešiem, kuri atdevuši savas dzīvības par padomju varu 1919. g.»

Latviešu sarkanie strēlnieki Strenčus aizstāvēja līdz 25. maijam. Sakarā ar Rīgas krišanu un izmaiņām vispārējā situācijā latviešu sarkanie strēlnieki pilsētu atstāja. Nākošās divas dienas strēlnieki noturēja frontes līniju netālu no pilsētas, dodot iespēju atiet 3. latviešu strēlnieku brigādei.

VALKA — VALGA

Latviešu strēlnieku cīņu ceļā Valkai ir sava paliekoša vieta. Tai bija svarīga stratēģiska nozīme. Te izvietojās dažādas karaspēka daļas, štābi un piefrontes iestādes.

Latviešu strēlnieku daļas Valkā neatradās, bet strēlnieki bieži viesojās pilsētā ar dažādiem sabiedriski kulturāliem pasākumiem, piedalījās Valkas politiskajā dzīvē.

Valkas militāri stratēģiskā un politiskā loma ievērojami pieauga pēc Rīgas krišanas vācu okupantu rokās. Daudz dažādu militāru iestāžu pārvietojās no Rīgas uz Valku.

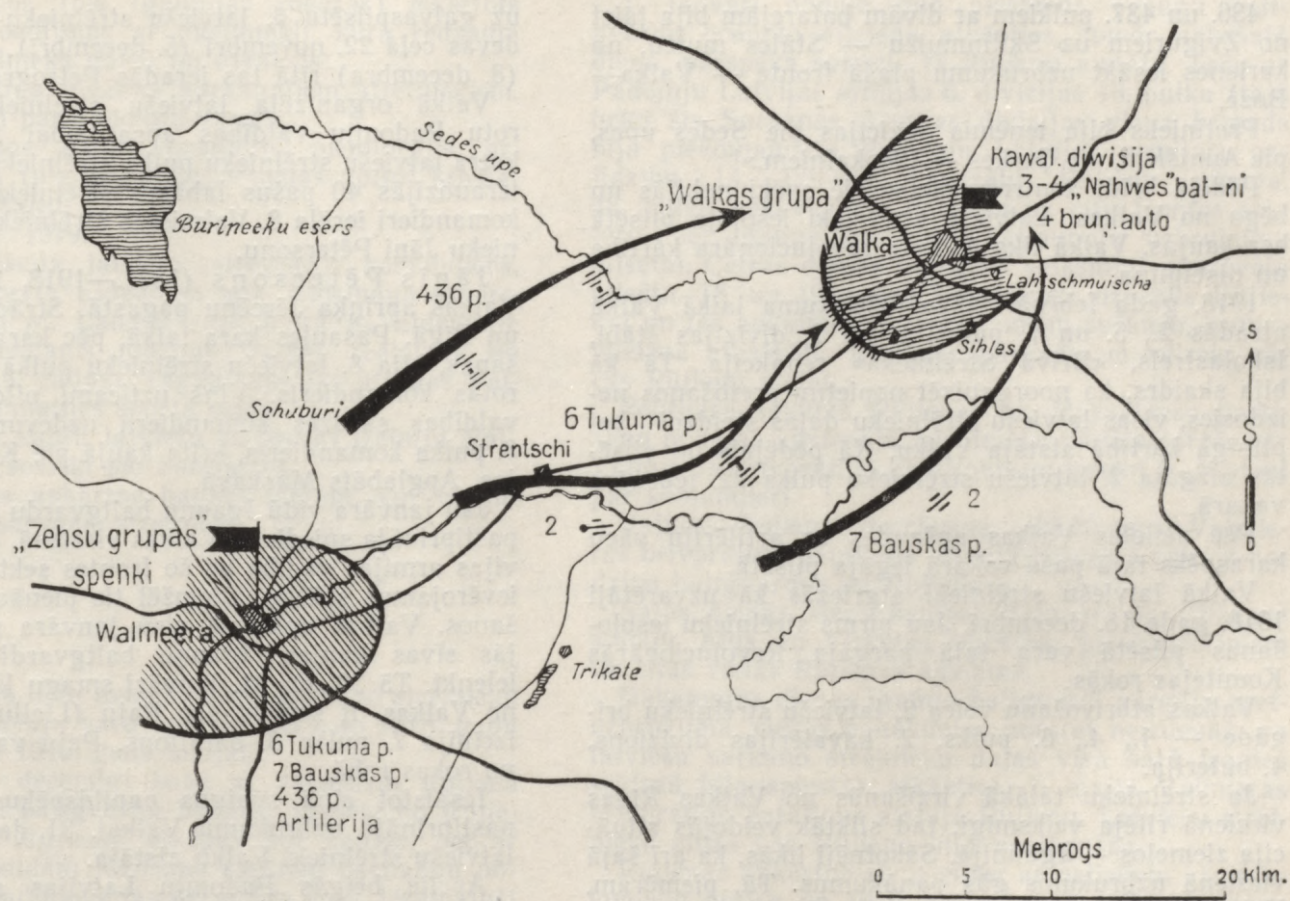
Latviešu strēlnieku koncertmītiņi kļuva par neatņemamu sastāvdaļu Valkas dzīvē. Liela loma Valkas politiskajā rosmē bija strēlnieku laikrakstam «Latvju Strēlnieks», kas iznāca Valkā (pirmie numuri Cēsīs).

1917. gada Oktobra revolūcijas dienās Valkā atradās daudzas kontrrevolucionāras karaspēka daļas. Tomēr tās nebija tik stipras, lai apspiestu revolucionāros spēkus pilsētā. Nāves bataljona izdarītais uzbrukums «Latvju Strēlnieka» redakcijai cieta neveiksmi. Vara pilsētā pamatos tomēr bija kontrrevolucionāro spēku rokās. 12. armijas štābs koncentrēja ap pilsētu visuzticamākās karaspēka daļas. Pašā pilsētā tika uzstādīti ložmetēji, noorganizētas speciālas patruļas, lai nepieļautu nekādu mītiņu un demonstrāciju. Armijas pavēlnieks ģenerālis Juzefovičs ziņoja Ziemeļu frontes virspavēlniekam ģenerālim Čeremisovam, ka devis rīkojumu pievirzīt Valkai 20. dragūnu pulku un 17. kavalērijas divīzijas pārējos pulkus, lai nepieļautu latviešiem sagrābt Valku un saimniekot Valmierā.

Ņemot vērā Valkas stratēģisko un politisko nozīmi, kontrrevolūcijas spēkus vajadzēja no tās padzīt. Tā kā par Valku varēja iedegties sīva kauja, tās ieņemšanas plānu pamatvilcienos uzticēja izstrādāt Jukumam Vācietim.

Savā rakstā «Latviešu strēlnieki un 12. armijas lieliniečšana» Vācietis saka:

«Latviešu pulkiem tika dots sekošais virziens: 6. Tukuma pulkam ar vienu vieglo batareju un diviem smagiem lielgabaliem bija jāiet uz Valku, pa šoseju Valmiera—Valka. 7. Bauskas pulkam ar diviem lielgabaliem jāiet pa šoseju līdz Eglei, tad jāņem pa labi uz Gailiņiem—Zilēm—Brandiņiem—Stujām—Lāčmuižu—Vingūliem un jāieņem visi ceļi uz austrumiem un ziemeļiem no Valkas puses.

«J. Vācieša izstrādātais Valkas ieņemšanas plāns.» (Latvju strēlnieku vēsture. M. Prometejs. 1928, 1. sēj., 2. d.)

436. un 437. pulkiem ar divām batarejām bija jāiet no Zvīguriem uz Šķiliņmuižu — Stāles muižu, no kurienes iesākt uzbrukumu plašā frontē — Valka—Boze.

Pretinieks bija ieņēmis pozīcijas pie Sedes upes, pie Aunišiem, pie Ģerķes — Liepkalniem.»¹

Pēdējā brīdī kontrevolucionārie spēki nobijās un bēga no Valkas. Latviešu strēlnieki iesoļoja pilsētā bez kaujas. Valkā tika ieviesta revolucionāra kārtība un disciplīna.

1918. gada februārī vācu uzbrukuma laikā Valkā atradās 2., 5. un 7. pulks, 1. un 2. divīzijas štābi, Iskolastrels, «Brīvā Strēlnieka» redakcija. Tā kā bija skaidrs, ka noorganizēt nopietnu pretošanos neizdosies, visas latviešu strēlnieku daļas steigši, bet pilnīgā kārtībā atstāja Valku. Kā pēdējais no pilsētas aizgāja 2. latviešu strēlnieku pulks 22. februāra vakarā.

Pēc nelielas Valkas apšaudes ar artilēriju vācu karaspēks tajā pašā vakarā iegāja pilsētā.

Valkā latviešu strēlnieki atgriezās kā uzvarētāji 1918. gada 18. decembrī. Jau pirms strēlnieku iesoļošanas pilsētā vara tajā pārgāja Revolucionārās Komitejas rokās.

Valkas atbrīvošanu veica 2. latviešu strēlnieku brigāde — 1., 4., 6. pulks, 2. kavalērijas divīzions, 4. baterija.

Ja strēlnieku tālākā virzīšanās no Valkas Rīgas virzienā ritēja veiksmīgi, tad sliktāk veidojās situācija ziemeļos — Igaunijā. Sākotnēji likās, ka arī šajā virzienā uzbrukums gūs panākumus. Tā, piemēram, Valkas ieņemšanas laikā Igaunijā, Sangastes stacijā, pienāca vācu landšturmistu ešelons, kuru bez kaujas atbrūvoja 6. pulks. Ja ar vācu daļām, kuras atkāpās, varēja samērā viegli tikt galā, sevišķi tad, ja izdevās uzņemt kontaktus ar vācu kareivju padomēm, tad grūtāk cīnīties bija pret igauņu baltgvardu daļām, kuras sekoja vāciešiem.

No Valkas latviešu strēlnieki devās izpildīt ļoti atbildīgus revolūcijas uzdevumus.

Sakarā ar bīstamo situāciju Petrogradā, pamatojoties uz V. I. Ļeņina norādījumu, Iskolastrels nosūtīja

uz galvaspilsētu 6. latviešu strēlnieku pulku. Pulks devās ceļā 22. novembrī (5. decembrī). 25. novembra (8. decembra) rītā tas ieradās Petrogradā.

Valkā organizēja latviešu strēlnieku Apvienoto rotu Padomju valdības apsardzībai Smoļnijā. No katra latviešu strēlnieku pulka strēlnieku kopsapulcēs izraudzījās 40 pašus labākos strēlniekus. Par rotas komandieri iecēla 8. Valmieras strēlnieku pulka strēlnieku Jāni Pētersonu.

Jānis Pētersons (1891.—1918. 17. X) dzimis Valkas apriņķa Jērcēnu pagastā. Strādājis Strenčos un Rīgā. Pasaulē kara laikā, pēc kara skolas beigšanas, bija 8. latviešu strēlnieku pulkā vada, tad — rotas komandieris. Viņš uzticami pildīja Padomju valdības sardzes komandiera uzdevumus. Būdam 8. pulka komandieris, krita kaujā pie Korsakas stacijas. Apglabāts Maskavā.

Jau janvāra vidū Igaunu baltgvardu armija jūtami pastiprināja spiedienu Valkas virzienā. Padomju Latvijas armijas vadība uz šo frontes sektoru pārsvieda ievērojamus spēkus. Diemžēl tie pienāca ar aizkavēšanos. Valkas apkaimē visu janvāra nogali risinājās sīvas kaujas. Igaunu baltgvardi sāka Valku ielenkt. Tā 30. un 31. janvārī smagu kauju ziemeļos no Valkas, it sevišķi par Paju (Liellugažu) muižu, izcīnīja 7. pulka 3. bataljons. Paju vairākkārt gāja no rokās.

Iesaistot cīņā svaigus papildspēkus, ienaids pastiprināja uzbrukumu Valkai. 31. janvāra vakarā latviešu strēlnieki Valku atstāja.

Aprīļa beigās Padomju Latvijas armijas štābs organizēja Valkas—Rūjienas operāciju, kuras mērķis bija Valkas un tās apkārtnes atgūšana. Iedegās ārkārtīgi niknas kaujas, tomēr atgūt Valku latviešu strēlniekiem neizdevās.

Valkā—Valgā daudz ielu un celtnu ir ciešā saistījumā ar latviešu strēlnieku cīņu gaitām.

1917. gada beigās un 1918. gada sākumā Valgā, Jāņa baznīcā, bieži notika strēlnieku koncertmītiņi un dažādi citi pasākumi.

Valgā, Rīgas ielā (toreiz Valkā, Maskavas ielā 14) 3. ēkā aiz robežas, atradās «Latvju Strēlnieka» redakcija. Pēc Oktobra revolūcijas šis izdevums iznāca ar veco nosaukumu «Brīvais Strēlnieks».

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1928, 1. sēj., 2. d., 264. lpp.

Valkas kapos (pie Igaunijas robežas) iekārtots strēlnieku apbedījums ar pieminekli, kurā redzama bareljefā strēlnieka galva un uzraksts:

«1918. Mūžīga piemiņa sarkanajiem strēlniekiem, kritušiem cīņā par padomju varu.»

Sešdesmitajos gados uzstādīts piemineklis arī Suvorova ielā (pie estrādes), Pedelas upītes krastā. Uz tā gada skaitļi:

1905.—1917. 1919.

Valkā ir izcilā latviešu strēlnieku komandiera, dzejnieka Roberta Eidemaņa iela, Eidemaņa skvērs, kurā redzama M. Langes varā kaltā R. Eidemaņa biste. R. Eidemanis mācījās Valkas reālskolā no 1908. līdz 1914. gadam. Tagad šajā ēkā atrodas Valkas bērnu—jaunatnes sporta skola.

Daudz sīvu kauju latviešu strēlnieki izcīnīja Valgas apkaimē, sevišķi pie Sangastes.

Visa Valkas apkārtnē bagāta vietām, kur cīnījies latviešu sarkanie strēlnieki.

RŪJIENA

Rūjienai bija liela loma latviešu sarkano strēlnieku cīņās par padomju varu Latvijā laikā no 1918. gada decembra līdz 1919. gada maijam.

1918. gada decembrī kopā ar vāciešiem Rūjienā trakoja krievu baltgvardu bandas. Vācieši no Rūjienas un cauri Rūjienai atkāpās bez kaujas, bet ar baltgvardu bandām Rūjienas sarkano partizānu nodaļai iznāca sadursme jau decembra vidū. Uzzinājuši par Sarkanās Armijas daļu tuvošanos, 24. decembrī baltgvardi bēga. Pilsētā ienāca 9. Novgorodas pulks. No Rūjienas tas devās tālāk uz Meizakilu. Par vienīgo militāro spēku pilsētā palika Rūjienas partizānu nodaļa. Tā bija labs papildinājums latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Nevajadzēja norīkot atsevišķas strēlnieku daļas pilsētas aizstāvēšanai. Ar dažādām bandām partizāni tika galā. Citāda situācija veidojās, kad pilsētai tuvojās Igaunju baltgvardu armija. Lai cik drosmīgi arī cīnījās Rūjienas partizāni, vieniem noturēties pret regulāras armijas daļām viņiem bija ārkārtīgi grūti.

7. janvārī nodaļa gan piespieda Igaunju baltgvardu bruņoto vilcienu atkāpties, tomēr nākošajā dienā, pārspēka spiesta, tā Rūjienu atstāja. Taču ar Padomju Latvijas armijas 6. divīzijas 48. pulka (tajā brīdī šīs Sarkanās Armijas divīzijas viena brigāde bija piekomandēta Padomju Latvijas armijai) palīdzību 14. janvārī partizāni Rūjienu atguva. 48. pulku nekavējoties norīkoja uz citu frontes sektoru, bet igauņu baltgvardi atjaunoja uzbrukumu pilsētai. Četras dienas partizāni veiksmīgi aizstāvēja pilsētu. 18. un 19. janvārī pretinieks uzbruka Rūjienai un tās apkaimē ar ievērojamiem spēkiem, bruņuvilciena atbalstīts. Rūjienas partizāniem vēlreiz nācās Rūjienu atstāt.

Februāra sākumā Rūjienas un Mazsalacas partizānu nodaļas apvienoja, vienlaikus pārdēvējot tās par Valmieras brīvprātīgo bataljonu un ieceļot F. Medeni par komandieri.

Valkas—Rūjienas operācijas laikā 25. aprīlī Valmieras brīvprātīgo bataljons straujā triecienā vēlreiz padzina baltgvardus no Rūjienas.

Sajās dienās sīvas kaujas ritēja arī par Piksaru staciju, Idus un Virķenes muižām, pie Nauksēniem un citās vietās Rūjienas apkaimē.

Nākamajās dienās igauņu baltgvardi pārgāja pretuzbrukumā. Gūtos panākumus noturēt neizdevās, un latviešu sarkano strēlnieku daļas visā šajā frontes sektorā bija spiestas atkāpties. 1. maijā Valmieras brīvprātīgo bataljons atstāja Rūjienu. Latviešu strēlnieku cīņas par Rūjienu bija noslēgušās.

Rūjienas apkārtnē sīvas cīņas ar nelieliem pārtraukumiem norisa no 1919. gada janvāra līdz maijam. Sajās cīņās latviešu sarkanie strēlnieki parādīja sevišķu varonību, drosmi un atjautību.

Tā, piemēram, februāra sākumā 7. pulka 2. bataljona 5. rotas 60 strēlnieku un 40 partizānu kaujas nodaļa Krišjāņa Žubītes vadībā veica reidu ienaidnieka aizmugurē. K. Žubīte raksta:

«Februāra pirmajā pusē kaujas nodaļa bija saformēta un apbruņota viegliem ložmetējiem un rokas granātām. Viņa, ienaidniekam nemanot, pārgāja fronti Rūjenes—Pērnavas dzelzceļa līnijas virzienā un naktī uzbruka Virķenu muižai, kurā atradās baltgvardu kaujas grupas štābs un rezerves bataljona

daļas kaujas gatavībā — sūtīšanai uz fronti. Mēs ar izlūkiem pielidām pie pašas pils. Neskatoties uz agro rīta stundu (pulkstens bija trīs), vienā pils istabā pie «pilna galda» notika apspriede. Ilgi nedomādams, es iesviedu pa logu trīs rokas granātas. Pārējie biedri bija sametuši rokas granātas citās balto štāba istabās, no kurām tie skrēja ārā, mūsu šauteņu un ložmetēju uguns saņēmti. Baltgvardu štābs, ja nu netika iznīcināts pilnīgi, tad vismaz padarīts par nespējīgu vadīt kauju. Rezerves bataljona daļas tika izklīdinātas un demoralizētas, tā ka priekšā stāvošā kaujā piedalīties nespēja. Baltgvardu aizmugure bija dezorganizēta, un to nodomātais uzbrukums tika izjaukts.

Par kaujas nopelniem šai pasākumā tiku apbalvots ar Sarkanā Karoga ordeni.»¹

Krišjānis Zubīte dzimis 1895. gada 6. maijā, majors, PSKP biedrs kopš 1919. gada. Dienējis 7. latviešu strēlnieku pulkā, bija rotas komandieris, vēlāk — pulka komandiera vietnieks. Lielajam Tēvijas karam sākoties, strādnieku gvardes bataljona komisārs, tad komandieris. Kā 3. triecienarmijas štāba darbinieks piedalījās Berlīnes ieņemšanā. Viens no aktīvākajiem Latviešu sarkano strēlnieku padomes locekļiem. Veic lielu jaunatnes militāri patriotiskās audzināšanas darbu.

Netālu no Rūjienas, Naukšēnos, dzimis vēlākais Sarkanās Armijas Gaisa Kara Spēku virspavēlnieks Jēkabs Alksnis.

Pēc pilsoņu kara daudzi latviešu strēlnieki aizgāja dienēt aviācijā, tieši J. Alksņa ietekmēti.

Jēkabs Alksnis (1897. 26. I—1938. 29. VII), otrā ranga armijas komandieris, partijas biedrs no 1916. gada.

Sākot ar 1919. gadu, līdz mūža beigām J. Alksnis ieņēma daudzus atbildīgus militārus amatus Sarkanajā Armijā. Viņš bija Gaisa Kara Spēku priekšnieka vietnieks, vēlāk — priekšnieks, PSRS Revolucionārās kara padomes loceklis, PSRS aizsardzības tautas komisāra vietnieks.

Jēkabs Alksnis bija PSRS Augstākās Padomes deputāts.

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1934, 2. sēj., 2. d., 52. lpp.

MAZSALACA

Mazsalacai bija svarīga nozīme latviešu sarkano strēlnieku cīņās par Padomju Latviju 1919. gada pirmajā pusē. Mazsalaca ar tās varonīgo partizānu vienību vairākus mēnešus izpildīja Padomju Latvijas armijas ziemeļu vairoga lomu. Par un ap Mazsalacu visu 1919. gada ziemu un pavasari ritēja sīvas cīņas.

Tāpat kā Rūjienā, arī Mazsalacā 1918. gada nogalē noorganizējās partizānu nodaļa, kura uzsāka aktīvas cīņas pret vācu okupantiem, krievu baltgvardu bandām un pašmāju reakcionāriem. Mazsalacas partizāni savu darbību koordinēja ar kaimiņiem — Rūjienas partizāniem.

Mazsalacas apkārtnē ilgu laiku sīvi cīnijās 7. latviešu strēlnieku pulks.

Sevišķi smagas kaujas Mazsalacas aizstāvjiem nācās izcīnīt februāra vidū. 14. februārī baltgvardu bandām izdevās Mazsalacu ieņemt. Pēc dažām dienām viņus no pilsētas atkal padzina (pēc citiem datiem, 23. februārī).

Par 7. latviešu strēlnieku pulka un Valmieras brīvprātīgā bataljona varonību kaujās liecina šī kaujas iecirkņa priekšnieka, 3. brigādes komandiera J. Steina reports Padomju Latvijas 1. divīzijas priekšniekam:

«Pretinieks bez pārtraukuma mēģināja raut mūsu fronti, bet katrreiz tam vajadzēja atkāpties; dažreiz pēc tādas pārdrošas vizītes tam nācās pat paniski bēgt. Sevišķi intensīvi šādā gadījumā rikojās 7. Latvju strēlnieku pulks...

Pamatojoties uz visu iepriekš sacīto, lūdzu: 1) 7. Latvju strēlnieku pulku apbalvot ar Revolucionāro goda karogu par varonību, drošsirdību, priekšzīmīgu disciplīnu un Sarkanarmijas kaujas daļas augstu pienākuma apziņu, kas palīdzēja pilnīgi paralizēt pretinieka uzbrukumu visā kaujas iecirknī Jaunkārķu—Ainažu rajonā, pāriet sekmīgā pretuzbrukumā, radīt frontē stingru stāvokli un minētajā rajonā pilnīgi sakaut pretinieku.»

KSFPR Revolucionārā kara padome 7. latviešu strēlnieku pulku apbalvoja ar Sarkanā goda karogu.

Ļoti sīvas cīņas Mazsalacas apkaimē notika Valkas—Rūjienas operācijas laikā. 25. aprīlī 7. pulks

«Vidzemes grupas uzdevums Valkas—Rūjienas operācijā, daļu izvietojums pirms un pēc operācijas, operācijas sekmju maksimums.» (Latvju revolucionārais strēlnieks. M. Prometejs. 1934, 2. sēj.)

pārgāja spēcīgā uzbrukumā ziemeļos no Mazsalacas. Sākotnēji strēlnieki guva ievērojamus panākumus, tiem izdevās krietni pāvirzīties uz priekšu, ieņemt Nukus, Vēršmuižu, Virķeni un doties tālāk Ipiķu, Meizakilas virzienā. Tomēr tālākus panākumus gūt neizdevās. Ienaidnieka pretestība ar katru dienu pieauga, un 30. aprīlī igauņu baltgvardi, saņēmuši ievērojamus papildinājumus, pārgāja pretuzbrukumā. 7. pulks bija spiests atkāpties un 1. maijā atstāja Mazsalacu. Frontes līnija uz laiku nostabilizējās dienvidos no Mazsalacas — Sedas—Jaunates—Sēres—Graudiņu līnijā.

Mazsalacā skaistā kalniņā iekārtoti Komunāru kapī, 16 pakāpieni no Pētera Birzgaļa ielas ved uz varoņu piemiņas vietu. Tā sastāv no trīs daļām:

- 1) latviešu sarkano strēlnieku atdusas vieta,
- 2) 1919. gadā nošauto padomju aktivistu un divu 7. pulka strēlnieku kapī,
- 3) Lielajā Tēvijas karā kritušo karavīru kapī.

Uzraksts uz piemiņas akmens vēstī:

«1919. gada 30. aprīlī šeit apglabāti 10 frontē pie Virķeniem varoņu nāvē kritušie Sarkanās Armijas latviešu strēlnieku pulka karavīri.

Viņu vārdi nav zināmi.»

Otrajā piemiņas akmenī ierakstīti visu tur apbedīto 10 komunāru vārdi un abu 7. pulka strēlnieku vārdi. Viņiem veltītas rindas:

«Jūs, varoņi, devāties cīņā un nāvē, lai šodien brīvi un laimīgi varētu dzīvot mēs.

Baltgvardu upuri Mazsalacā 1919. gadā, 17.—22. februārī. Cīnītāji par padomju varu.»

Komunāru kapos var nokļūt arī no Pionieru ielas puses.

Mazsalaca — 1905.—1907. gada revolūcijas varoņības pilsēta. Mazsalaca — 1919. gadā Padomju Latvijas Ziemeļu bastions.

MATIŠI

1919. gada maijā frontes līnija atradās netālu no Matīšiem. Te 7. latviešu strēlnieku pulks izcīnīja vairākas vietēja rakstura kaujas pret igauņu baltgvardiem.

Netālu no Matīšiem dzimis Kārlis Janelis (1888. 6. XI—1943.), 1. Padomju Latvijas strēlnieku divīzijas komisārs, pēc tam 15. armijas politnodaļas priekšnieks.

Matīšu apkārtnē dzimis arī Jānis Elsis (1895. 15. XII—1938. g. X), pirmā pasaules kara laikā 3. Kurzemes latviešu strēlnieku pulka strēlnieks, pilsoņu kara laikā 3. latviešu strēlnieku pulka, vēlāk 1. brigādes komandieris.

BURTNIEKI

Burtnieku ezera krastā, vecajos kapos, apbedīti 1919. gadā kaujās kritušie karavīri. Piemiņas plāksnē teikts:

«1919. g. par padomju varu kritušajiem sarkan-
gvardiem.»

Domājams, ka to vidū ir arī latviešu sarkanie strēlnieki.

Burtnieku ezera krastā, skaistā vietā, netālu no baznīcas, ozolu ietverts, pēc tēlnieka N. Maulica meta, arī viņa paša veidojumā, vietējā gaiši sārta granītā kalts piemineklis pasaules karā kritušo Burt-
nieku, Rencēnu un Jaunburtnieku strēlnieku piemiņai.

Uzraksts uz pieminekļa neprecīzs.

Burtniekos dzimis ģenerālmajors Jānis Fogelis (1898. 24. XI—1944. 13. VII), PSKP biedrs no 1914. gada, Padomju Savienības Varonis. Pirmajā pasaules karā darbojās latviešu strēlnieku LSD pulcīnā «Pelēkie».

LIMBAŽI

Pēc atkāpšanās no Rīgas 1917. gada rudenī Limbažos un to apkārtnē izvietojās 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulks. Kaujas šeit nenotika. 1918. gada 21. februārī Limbažos iebruka vācu okupanti. Sarkanās Armijas daļas Limbažus atbrīvoja 1918. gada 22. decembrī. 1919. gada 26. maijā Limbažus ieņēma igauņu baltgvardi.

Limbažos lielu uzmanību veltī latviešu sarkano strēlnieku revolucionāro tradīciju propagandai.

Limbažu latviešu sarkano strēlnieku grupa ir bijusi viena no visaktīvākajām republikā. Tās ilggadīgais priekšsēdētājs ir latviešu sarkanais strēlnieks Zanis Treide (1898. 17. II — 1987. 14. II).

Limbažos iekārtoti latviešu sarkano strēlnieku brāļu kapi. Tajos apbedīti tos latviešu sarkanos strēlniekus, kas pārdzīvoja visas kara vētras un pēc Lielā Tēvijas kara strādāja Limbažos vai Limbažu rajonā un veica aktīvu sabiedrisko darbu.

Mākslinieks V. Rapiķis viņiem veltījis pieminekli. Uz tā rakstīts: Latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

Piemīņas plāksne stāsta, ka te dus: Roberts Strīgelis, Teniss Vinklers, Kārlis Sārs, Mārtiņš Lancmanis, Jānis Ābele un citi limbažniekiem labi pazīstami latviešu sarkanie strēlnieki.

Limbažu rajona Salacgrīvas kapsētā apbedīts Latviešu strēlnieku divīzijas štāba priekšnieks Kārlis Svēde. Uz kapa pieminekļa rakstīts:

Svēde Kārlis

1893.—1921.

Sarkanās Armijas Latviešu strēlnieku divīzijas štāba priekšnieks

Ar Internacionāli nu katrs atdzimt sāk.

INČUKALNS

Ceļā uz Rīgu pie Inčukalna notika latviešu sarkano strēlnieku izšķirošā kauja pret vāciešiem.

1918. gada decembra pēdējās dienās, vairākkārt sakāvuši vāciešus, kas centās ja ne apturēt, tad vismaz aizkavēt latviešu strēlnieku uzvaras gājienu, strēlnieki tuvojās Rīgai. Pēdējo mēģinājumu aizturēt strēlniekus vācieši izdarīja pie Inčukalna. Te vēl bija saglabājušās pasaules kara laikā izbūvētās pozīcijas. Izmantojot tās, vācieši cerēja vismaz nelielu laiku noturēties. Tieši Jaungada naktī sākās 2. latviešu strēlnieku brigādes uzbrukums. Kaujās iesaistījās 1. un 4. pulks. Pirmajam pulkam nakts tumsā izdevās daļēji pretinieku apiet. Vāciešiem strēlnieku uzbrukums no sāniem bija pilnīgi negaidīts. Vāciešu

vidū izcēlās panika, tomēr, balstoties uz dzeloņstieplu nožogojumiem, kas kavēja strēlnieku durkļu triecienu, viņiem izdevās sakārtoties un uzbrukumam atsist.

1. janvāra rītā strēlnieki uzbrukumam atjaunoja.
2. brigādes komisārs Roberts Apinis par šo kauju raksta:

«Dzelzdivīzijas izturība šajā gadījumā bija ļoti liela, bet viņi paši nevarēja neredzēt, ka kauja būs jāpazaudē. Viņi turējās diezgan ilgi, un tikai tad, kad 4. pulka ķēdes no vienas puses taisījās ielauzties Inčukalnā un 1. pulks no otras puses — galīgi atgriezti ceļu uz Rīgu, vāci metās bēgt. Bēgšana notika tādā steigā, ka visus ložmetējus un lielgabalus mēs saņēmām nesabojātus un lietošanai derīgus. Tas bija labs, kā strēlnieki mēdza sacīt, ķēriens.»¹

Ceļš uz Rīgu strēlniekiem bija pavērts. Virzoties no Inčukalna līdz Rīgai pa Vidzemes šoseju, latviešu strēlnieki ienaidnieka pretestību vairs nesaņāpa.

1919. gada 3. janvārī strēlnieki sasniedza Juglas tiltu. Vācieši to bija uzspriecinājuši. Sajā dienā Rīgā sākās strādnieku bruņotā sacelšanās.

1919. gada 2. janvāra Latvijas Padomju valdības pieņemtajā lēmumā teikts:

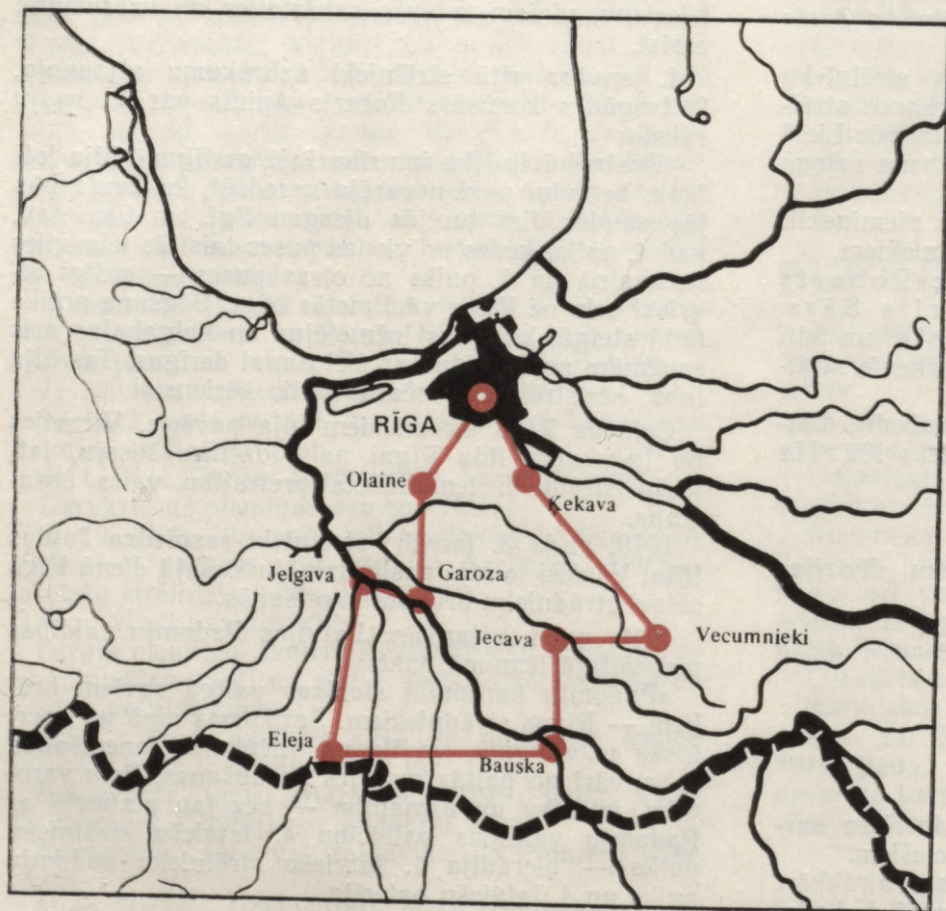
«Padomju karapulki steidzas palīgā saviem brāļiem — Rīgas strādniekiem. Sai karstā cīņā un enerģiskā uzbrukumā, sevišķi pie Inčukalna ieņemšanas 1. janvārī un baltās gvardes sakaušanas, lielu varoņību, izturību un uzmanību — bez jau atzīmētā ar Padomju valdības pateicību 4. latviešu strēlnieku pulka — pierādīja 1. latviešu strēlnieku padomju pulks un 4. latviešu baterija.

Latvijas Padomju valdība, noklausījusies Latvijas kara komisāra ziņojumu, nolēma: 1. latviešu strēlnieku padomju pulkam un 4. latviešu baterijai pasniegt Latvijas darbatautas vārdā goda zīmogu — sarkanu kaujas karogu.»²

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1934, 2. sēj., 2. d., 376.—377. lpp.

² LKP 1918. un 1919. R., 1958, 208.—209. lpp.

3. maršruts. Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Zemgalē

3. MARŠRUTS

ĶEKAVA

Rīgas apkārtnes iedzīvotājiem pirmais pasaules karš atnesa bezgala daudz posta, nelaimju, sāpju un ciešanu.

Smagas, asiņainas un tajā pašā laikā bezmērķīgas kaujas pirmā pasaules kara ietvaros notika Rīgas apkārtnē. Sajā laikā latviešu strēlnieki sāka saprast, ka vienīgi pareizais ceļš ir boļševiku izraudzītais — pārvērst imperiālistisko karu par pilsoņu karu.

Te, frontē, boļševiku ietekmē pamazām, bet izteikti veidojās strēlnieku šķiriskā apziņa, izpratne, kurai šķirai viņi piederīgi, kādi ir viņu — latviešu strādnieku, kalpu, bezzemnieku, sīkzemnieku un arī no tautas nākušās inteligences mērķi un uzdevumi. Te veidojās latviešu un Sibīrijas strēlnieku kopības izjūta, kaujas draudzība, kam vēlāk bija būtiska nozīme pilsoņu kara kaujas ceļos.

Viena no maģistrālēm, pa kuru latviešu strēlnieki no Rīgas devās uz fronti, bija Bauskas šoseja. Pa to daudzas reizes latviešu strēlnieki, skandinot tautasdziesmas, devušies Ķekavas virzienā, pa to atpakaļceļā — uz brāļu kapiem virzījušies strēlnieku sēru gājieni. Te, šosejas malā, strēlnieki bieži pārnakšņoja, nedaudz atpūtās. Vēl tagad Bauskas šosejas 11. km, mežā saglabājušies pirmā pasaules kara laika bunkuri, bet Katlakalna kapos, tur, kur dus Lielā Tēvijas kara varoņi, apbedīti arī apmēram 700

kritušo krievu karavīru, viņu vidū — nezināms skaits latviešu strēlnieku.

Daugavas krastā, Bauskas šosejas 12. km, atrodas Katlakalna bērnu tūristu bāze. Sajā ēkā, toreizējā Pļavniekkalna pagasta skolā, atradās krievu armijas 13. Sibīrijas strēlnieku, vēlāk 3. Sibīrijas strēlnieku divīzijas štābs. Kopā ar šīm divīzijām latviešu strēlnieki izcīnīja daudzas kaujas. Te, dodoties uz fronti, atpūties 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljons.

Ķekavas apkārtnē latviešu strēlnieki ar nelieliem pārtraukumiem piedalījās kaujās no 1915. gada novembra līdz 1917. gada septembrim. Sajā frontes sektorā sevišķi smagas, saistītas ar lieliem zaudējumiem bija 1916. gada marta un jūlija kaujas.

Pie Plakaniem 1915. gada oktobrī—novembrī 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljons izcīnīja vienu no savām pirmajām kaujām.

1915. gada oktobrī vācu karaspēkam izdevās plakaniešu apkārtnē pāriet Misas upi. Viņu mērķis bija nostiprināties tās labajā krastā, plakaniešu ceļu mezglā. No šejienes ceļi veda uz krievu karaspēka aizmuguri — Olaines staciju un Ķekavu. Šo frontes sektoru 1915. gada oktobrī—novembrī aizsargāja ģenerāļa Egerta komandētās 12. Sibīrijas divīzijas daļas, to skaitā 45. pulks, kura sastāvā tad cīnījās 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona 1. rota. Te kaujās krita vairāki strēlnieki.

Aptuveni 1 km no Dambju mājām, pie Baložu—Olaines—Plakanciema ceļu krustojumā atrodas cīņās

kritušo karavīru atdusas vieta ar piemiņas akmeni, kurā ieraksts:

«Seit apbedīti pirmajā pasaules karā kritušie krievu armijas karavīri, kas cīnījās pret vācu imperiālistiskiem iebrucējiem.»

Vai šeit apbedīti arī latviešu strēlnieki un cik karavīru te dus, nav zināms.

1916. gada 8. (21.) martā krievu armija Rīgas frontē sāka plašu uzbrukuma operāciju, lai atvilktu daļu vācu spēku no Francijas, kur vācieši bija sākuši uzbrukumu Verdenas cietoksnim. Pēc sabiedroto lūguma krievu karaspēks uzbrukumu sāka agrāk, nekā paredzēts. Tas bija viens no iemesliem, kāpēc tas neguva panākumus.

Sīvas kaujas risinājās aptuveni 5 km uz dienvidiem no Ķekavas. Te kopā ar 51. Sibīrijas strēlnieku pulku labajā iecirknī uzbruka 1. Daugavgrīvas un 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljons. Abi latviešu strēlnieku bataljoni cieta smagus zaudējumus — vairāk nekā 300 kritušo un bez vēsts pazudušo. Uzbrukums beidzās nesekmīgi.

1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona strēlnieki savus kritušos biedrus apbedīja turpat kaujas lauka tiešā tuvumā — Brāļu kapos pie Truseļu mājām. Septiņdesmitajos gados tur pārveda arī strēlnieku mirstīgās atliekas no Spieķu kalna.

Sajos kapos pēc arhitekta A. Birzenieka meta uzstādīts šūnakmenī cirsts arkas veida piemineklis.

So kapu kreisajā malā obeliska veida piemiņas akmens cīnās kritušajiem krievu karavīriem.

Blakus ir Lielā Tēvijas kara varoņu atdusas vieta.

1916. gada jūlijā krievu armija šajā frontes sektorā vēlreiz veica uzbrukuma operāciju. Jūlija cīņām tā bija ievērojami labāk sagatavota, tās notika daudz plašākā frontes sektorā. Un tomēr arī šis uzbrukums cieta neveiksmi.

Jūlija kauju laikā ļoti sīvas cīņas norisa arī abpus Ķekavas upei. Te uzbrukumā devās ģenerāļa Trikovska komandētā 3. Sibīrijas strēlnieku divīzija — tās sastāvā arī 6. Tukuma un 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljons. Ļoti neizdevīgos apstākļos pa mukulainu pļavu, ko labi pārrudzēja vācu ložmetējnieki, vajadzēja uzbrukt 6. bataljonam. Septiņu dienu ilgās kā uzbrukuma, tā aizstāvēšanās kaujās bataljons

zaudēja vairāk nekā 200 kritušo un bez vēsts pazudušo strēlnieku. Vairākus desmitus kaujā kritušo strēlnieku zaudēja arī 7. bataljons.

2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljons šajās kaujās aizstāvēja pozīcijas no Plāķu mājām līdz Narkevičiem. Bataljona zaudējumi bija nelieli. 8. Valmieras latviešu strēlnieku bataljons atradās iecirknī no Narkevičiem līdz Pogām.

Plašais krievu armijas uzbrukums jūlijā Rīgas frontē beidzās neveiksmīgi. Bezjēdzīgais uzbrukums nomāca strēlnieku garastāvokli, vēl vairāk pastiprināja pretkara noskaņojumu.

Netālu no Rīgas apvedceļa, pie Plakanciema pagrieziena — Kuģu mājām, Ķekavas upītes krastā, apbedīti apmēram 200 6. Tukuma, 2. Rīgas, 7. Bauskas un 8. Valmieras latviešu strēlnieku bataljona cīnītāji. Te pēc profesora Laubes meta uzcelts dzelzsbetona, obeliska veida piemineklis. Dažus kilometrus tālāk, mežā, aiz Butleru mājām ir vēl vieni latviešu un Sibīrijas strēlnieku brāļu kapi.

Latviešu strēlnieku kapos pēc A. Birzenieka meta Allažu šūnakmenī veidots piemineklis 6. Tukuma un 7. Bauskas latviešu strēlnieku bataljona 250 kritušajiem strēlniekiem. Smilšakmens ierakstu plāksnē ir vārdi:

«Daudz paaudzes še attecēs un jūsu darbus pieminēs.»

Turpat blakus Sibīrijas strēlnieku atdusas vietā ir pēc A. Birzenieka meta Allažu šūnakmenī veidots, obeliska veida piemineklis ar uzrakstu:

«160 krievu armijas kritušo karavīru piemiņai. 1916.»

Te cīnījās 9., 10., 11. un 12. Sibīrijas strēlnieku pulks.

Strēlnieki aizvien biežāk uzstādīja jautājumu — kā vārdā visas šīs daudzās kaujas un briesmīgie upuri? Kas īstenībā ir mūsu ienaidnieki? Boļševiku ietekmē daudzos frontes sektoros notika brāļošānās.

Latviešu sarkanais strēlnieks Žanis Legzdīņš savās atmiņās raksta:

«Mūsu 4. pulks toreiz atradās Rīgas frontē Bērzenes rajonā. Ierakumi starp mums un vācu karavīriem bija tik tuvu, ka varējām pārmest uz pretinieka pozīcijām rokasgranātu. Spilgti atmiņā palikusi

plašā brāļošanās starp mums un vācu kareivjiem mūsu frontes iecirknī, atzīmējot 1. Maija svētkus. Mēs izkāram baltus karodziņus gar ierakumu malām, tad izkāpām uz ierakumu malām un sveicinājām vācu kareivjus, dziedot «Marseljēzu». Vācieši sekoja mūsu piemēram un arī iznāca no saviem ierakumiem, draudzīgi mājot ar rokām, viņi nāca mums pretim. Satikušies apmainījāmies draudzīgiem rokasspiedieniem un sīkām piemiņas veltēm, kas nu kuram bija. Mūsējie dāvināja paštaisītos gredzenus, portcigārus. Apmainījāmies arī ar produktiem. Tā kā daudzi strēlnieki prata vāciski, tad sarunās uzzinājām, ka arī vāciešiem šis karš ir apnicis, ka viņi ilgojas ātrāk atgriezties mājās. Atgriezāmie savās pozīcijās, dziedājām un klausījāmies, kā otrā pusē skan vācu tautasdziesmas.»

Tālāko cīņu gaitā brāļošanās turpinājās. Boļševiki centās tai piešķirt aizvien noteiktāku pretkara raksturu.

VECUMNIEKI

Braucot no Ķekavas uz Vecumniekiem, jāšķērso tās vietas, kur 1917. gada augustā vācieši koncentrēja ļoti lielus spēkus tā dēvētajai Rīgas operācijai. Te izvietojās 8. vācu armijas 2. gvardes, 19. rezerves un 16. bavāriešu divīzija, dažādi štābi un dažnedažādas apakšvienības.

Vecumniekus pirmā pasaules kara vētras neskāra sevišķi daudz. Toties cīņu dienās par Padomju Latviju 1919. gadā Vecumniekiem bija sava nozīme, it īpaši tajā laikā, kad Bauska atradās ienaidnieka rokās.

1919. gada janvāra pirmajās dienās 3. latviešu strēlnieku pulka strēlnieki Ogres apkārtnē, pārcēlušies pāri Daugavai, devās uz Vecumniekiem. 6. janvārī pulks iegāja Vecumniekos un pēc dažu stundu ilgās kaujas ieņēma arī Vecumnieku staciju. Sakautie vācu okupanti bēga Bauskas un Iecavas virzienā.

Laikā no 1919. gada janvāra līdz maijam Vecumniekos atradās dažādas Bauskas apriņķa iestādes, izvietojās arī vairākas Padomju Latvijas armijas apakšvienības.

1919. gada maija beigās dažādas Padomju Latvijas armijas daļas atkāpās caur Vecumniekiem.

Vecumnieku parkā, neliela dzīvzoga ietverta, atrodas latviešu sarkāno strēlnieku kapavieta. Tajā novietots piemiņas akmens ar uzrakstu:

«Seit apglabāti 3. latviešu strēlnieku pulka padomes strēlnieki, kas krituši par padomju varu 1919. g. 6. janvārī.

Lamberts
Lasmanis

Tiek lieta asins jūra,
Tiek cilvēks pišļos mīts,
Bet šajā cīņā sūrā
Aust jaunās dzīves rīts.»

IECAVA

Lielākas kaujas par Padomju Latviju Iecavā 1919. gada janvārī nav notikušas. Tomēr jāatzīmē Iecavas kaujinieku drosme. Viņi nebaidījās uzbrukt daudz pārākiem vācu okupantu spēkiem, sakāva tos un sagūstīja vairāk nekā 100 Berlīnes rotas karavīru un virsnieku, tā paātrinot 3. latviešu strēlnieku pulka virzīšanos uz priekšu caur Iecavu. Arī 2. latviešu strēlnieku pulks, dodoties no Jaunjelgavas uz Jelgavu, varēja mierīgi pārnakšņot atbrīvotajā Iecavā.

Februārī un martā caur Iecavu uz fronti devās dažādas karaspēka daļas, to skaitā latviešu kavalērijas pulks, kurš sarikoja mītiņu Iecavas baznīcā.

BAUSKA

Padomju vara Bauskā 1919. gadā pastāvēja tikai nepilnus trīs mēnešus — no janvāra līdz martam, bet cīņas par Bausku turpinājās krietni vien ilgāk — līdz pat 23. maijam.

Visu kauju gaitu par Bausku var iedalīt četros posmos:

1. cīņa par Bauskas atbrīvošanu no vācu okupantiem 1919. gada janvāra sākumā (4.—10. janvāris);

2. cīņas pret vācu okupantiem 1919. gada martā (22.—24. marts);

3. Padomju Latvijas armijas Bauskas operācija 1919. gada aprīļa beigās;

4. cīņas par Bausku 1919. gadā no 18. līdz 23. maijam.

1918. gadā Bauska atradās vācu okupantu varā. Pēc Novembra revolūcijas Vācijā, iestājoties sabrukumam vācu armijā, Bauskā sāka rosīties un organizēties vietējie baltgvardi, gatavojoties cīņām pret Sarkanās Armijas daļām, respektīvi, pret latviešu sarkanajiem strēlniekiem. Tajā pašā laikā vācu okupanti, sevišķi žandarmērija, nodarbojās ar Bauskas izlaupišanu. Cīņai pret laupītājiem pilsētas iedzīvotāji noorganizēja nelielu milicijas vienību. Lielākā daļa miliču bija latviešu strēlnieki, kas dažādu iemeslu dēļ nebija atkāpušies kopā ar strēlniekiem uz Krieviju. Drēģera sētā miliči ielenca žandarmus, kuri tur laupīja, atbrūvoja tos un iesēdināja cietumā. Ar vāciešiem atņemtajiem ieročiem miliči papīdināja vienības bruņojumu un pārņēma varu savās rokās.

Janvāra pirmajās dienās lielāks vācu grupējums laupīdams atkāpās caur Bausku. Miliči uzsāka ar vāciešiem kauju, bet, pārspēka spiesti, atkāpās Lietuvas virzienā. Šajā kaujā krita 6 miliči. Tās pašas dienas vakarā vācieši pilsētu atstāja. Bauskā atgriezās miliči un atjaunoja padomju varu.

Latviešu strēlnieki ienāca Bauskā 10. janvārī.

23. martā vācieši sāka uzbrukumu Bauskai. 3. latviešu strēlnieku pulks, kas atradās šajā frontes sektorā, izrādīja ienaidniekam stingru pretestību, pat pārgāja pretuzbrukumā. Diemžēl kaimiņos esošais 99. pulks vāciešu triecienu neizturēja, un vācu karaspēks iekļuva Bauskā.

1919. gada aprīļa beigās Padomju Latvijas armija rūpīgi gatavojās Bauskas atgūšanai. Tika izstrādāts Bauskas operācijas plāns. Armijas komandiera 1919. gada 22. aprīli izdotajā pavēlē teikts:

«Armijas daļām ieņemt Bausku, pēc tam izvirzīties un ieņemt Jelgavas—Saulu šosejas līniju.»

Savukārt Padomju Latvijas 2. strēlnieku divīzijas priekšnieka Andrejeva 26. aprīļa pavēlē konkretizēti dotie uzdevumi:

«Esmu nolēmis: a) ieņemt pēc kārtas pārceltuves Posvolē, Salatos un Bauskā, b) ieņemt krustceļus Janišķelē, Konstantinovā, Podzjunos, Baķenē un

Rundāles pili, c) attīstot uzbrukumu, iziet armijas komandiera norādītā līnijā.»

Operāciju vajadzēja veikt vairākiem Padomju Latvijas 2. divīzijas pulkiem, divīzijas artilērijas un kavalērijas atbalstītiem, un 4. divīzijas 2. brigādei.

Padomju Latvijas armijas Kurzemes—Vidzemes grupa uzbrukumu atbalstīja.

Diemžēl uzbrukumam nebija cerēto panākumu.

Pēdējās cīņas par Bausku notika 1919. gadā no 19. līdz 23. maijam. Uzbrukumam Bauskai izveidoja speciālu triecienu grupu. Vairākas dienas risinājās sīvas cīņas. Tajās sevišķi izcēlās 8. latviešu strēlnieku pulks un 5. pulka 3. bataljons. 21. maijā strēlniekiem izdevās ieņemt Ceraukstes muižu. Tajā pašā laikā 2. Padomju Latvijas strēlnieku divīzijas 3. brigāde cerētos panākumus neguva. Pretinieks, pievilcis rezerves, gatavojās prettriecienam. Uzbrukumu vajadzēja pārtraukt.

Cīņās par Bausku savas dzīvības atdeva ne viens vien latviešu sarkanais strēlnieks. Cik? Precīzu datu mums nav.

Daļa kritušo latviešu sarkano strēlnieku apbedīti Veides kapos. Tie atrodas Ceraukstē, netālu no PSRS 50. gadadienas padomju saimniecības graudu kaltes pie Liellauku fermas (Ceraukstes—Brunavas ceļa 1. kilometrā). Šeit ir neliels pieminekļis ar uzrakstu:

«Mūžīga slava sarkanajiem strēlniekiem, kas krituši 1919. gadā pie Bauskas, aizstāvot Padomju Latviju.»

Par pirmā pasaules kara cīņām Bauskas apkārtnē stāsta krievu karavīru kapu kalniņš pie pašas Bauskas, Bauskas—Rīgas šosejas malā. Tur saglabājušies lieli cementa krusti. Uzraksti uz tiem vēstī, ka šeit apbedīti daudzi simti krievu karavīru.

Arī Mežotnes parkā, akmens žoga norobežotā nelielā laukumīnā, atrodas pareizticīgo krusts, uz kura uzraksts, ka šeit dus 7 drošsirdīgi krievi, kuri krituši 1915. gada augustā. Uzraksts vācu valodā.

1915. gada augusta kaujās pie Mežotnes krita daudzi krievu karavīri. Šie 7 simboliski pārstāv visus tos daudzus simtus, kuri krita šajā apkārtnē.

Vācu 6. rezerves divīzija naktī uz 31. jūliju forsēja Lielupi starp Bausku un Mežotni. Sākumā krievu

53. divīzijas daļas enerģiski aizstāvējās muižas lielajā parkā, bet tad vāciešiem pienāca pastiprinājumi un 53. divīzijas daļas bija spiestas atkāpties.

Netālu no Bauskas Pamūšā dzimis pilsoņu kara dalībnieks Teodors Ludriks.

Teodors Ludriks (1901. 27. XI), medicīnas dienesta pulkvedis, LPSR Nopelniem bagātais ārsts, PSKP biedrs kopš 1919. gada.

Teodors Ludriks pilsoņu kara dienās brīvprātīgi iestājās 15. armijas sevišķo uzdevumu pulkā, 1919. gadā cīnījās par Padomju Latviju. Pēc pilsoņu kara T. Ludriks mācījās Kara medicīnas akadēmijā.

Lielā Tēvijas kara dienās aplenktajā Ļeņingradā bija liela kara hospitāļa priekšnieks, pēc tam tāpat liela pārvietojamā ķirurģiskā hospitāļa priekšnieks. Ar to kopā nosolīti bezgala grūti kauju ceļi līdz Berlīnei, t. i., līdz uzvarai.

Teodors Ludriks — aktīvs sabiedrisks darbinieks, Padomju kara veterānu komitejas Rīgas sekcijas Latviešu sarkano strēlnieku grupas padomes ilggadīgs priekšsēdētājs.

ELEJA

1919. gada janvāra vidū 10. Padomju Latvijas strēlnieku pulks, dodoties no Bauskas Auces virzienā, atbrīvoja Eleju.

Kaujas Elejas apkārtnē atsākās 1919. gada marta sākumā, kad ģenerāļa fon der Golca komandētais 6. vācu rezerves korpuss pārgāja plašā uzbrukumā Kurzemes frontē.

Elejas apkārtnē marta sākumā cīnījās no Ziemeļvidzemes pārsviestais 8. latviešu strēlnieku pulks un 11. divīzijas 99. pulks. Marta otrajā pusē caur Eleju Bauskas virzienā ar kaujām atkāpās vairākas Padomju Latvijas armijas daļas. To vidū 1. baterijas daļas. Tās uz laiku aizturēja pretinieku. Eleju ieņēma vācu okupanti.

Maija vidū paredzētās Bauskas operācijas mērķis bija atsviest ienaidnieku līdz Elejai. Šī operācija cerētos panākumus neguva.

Tā beidzās 1919. gada kaujas par Eleju.

Aptuveni 1 km no Lietuvas šosejas, braucot pa Elejas—Dobeles ceļu, tā kreisajā pusē atrodas kapi.

Tajos iekārtots latviešu sarkano strēlnieku sektors. 20 m no ieejas labajā pusē betona plāksņu laukums, tam blakus apbedījuma laukums. Cik latviešu sarkano strēlnieku apbedīti šeit, nav zināms.

1919. gada martā sīvas cīņas notika arī pie Kalnamuižas, Mežamuižas un Zagares. Kauju smagumu te iznesa 8. latviešu strēlnieku pulks. Tajās piedalījās arī 18. latviešu strēlnieku pulks, Maskavas atsevišķais jātnieku divīzijs un Lietuvas Zemaišu (Zmudu) pulka 5. rota.

JELGAVA

1919. gada 8. janvārī darbaļaužu bruņotās sacelšanās rezultātā vara Jelgavā pārgāja Kara Revolucionārās Komitejas (KRR) rokās. 8. janvārī latviešu sarkanie strēlnieki, kas nāca no Iecavas puses, sasniedza Teteli. Te viņus sagaidīja Jelgavas KRR preti izsūtītā jātnieku vienība.

9. janvārī pilsētā ienāca latviešu sarkano strēlnieku pirmās daļas — 2. Padomju Latvijas jātnieku divīzijs, 1. Padomju Latvijas strēlnieku pulka divas rotas un latviešu artilērijas vads. 10. janvārī pilsētā ieradās 3. Padomju Latvijas strēlnieku pulks un pēc pāris dienām arī 2. Padomju Latvijas strēlnieku pulks. Sevišķi sirsnīgi jelgavnieki sagaidīja 1. bateriju. Jelgavas strādnieki nāca apskatīt lielgabalus, priecādamies, ka «mums tagad pašiem sava artilērija». Daudzi vēlējās iestāties baterijā, bet štati bija pilni. Viņiem ieteica stāties strēlnieku pulkos.

Latviešu sarkanie strēlnieki ļoti priecājās par atgriešanos Latvijā, viņi nesūrodomies izturēja garos pārgājienus. 2. pulka strēlnieki, noejot trijās dienās vairāk nekā 100 kilometru no Jaunjelgavas līdz Jelgavai, nevis sūdzējās par nogurumu, bet uztraucās, ka baltgvardi tik ātri bēg, ka nevar viņus panākt. 10. janvārī ap pusdienas laiku tirgus laukumā pie Kara Revolucionārās Komitejas notika plašs mītiņš, veltīts atbrīvotājiem — latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

1919. gada martā jūtami paplašinājās vācu militārās intervences apjomi Kurzemē. Izveidojās Padomju Latvijas armijai galēji nelabvēlīga situācija.

No Tukuma puses 18. martā Jelgavā ielauzās vācu landesvēra vienība. Tā kā 1. brigādes štābs un brigādes komandieris A. Janovskis, kuri bija atbildīgi par Jelgavas aizsardzību, ar uzbrukumu no šīs puses nebija rēķinājušies, tad šajā virzienā Jelgava nebija nodrošināta, nepietiekami ātri noritēja arī strādnieku mobilizācija. Jelgavu nosargāt neizdevās. Tās krišana vāciešu rokās radīja tiešus draudus Rīgai. Bez tam gandrīz pilnīgā ielenkumā nonāca tās Padomju Latvijas armijas daļas, kas cīnījās Dobelē un tās apkārtnē.

Armijas pavēlniecība nolēma mēģināt Jelgavu atgūt. Sīvas cīņas par Jelgavu izcīnīja Teodora Kaufelda komandētais Olaines grupējums, kuram vajadzēja vāciešus no pilsētas padzīt.

Par to, kā noritēja šīs kaujas, T. Kaufelds stāsta savā grāmatā «Sēkla nedeg».

«Pēc brokastīm komunistu vienība, atstājusi savus nedaudzos vezumnieku pajūgus un lauka virtuvi Dalbē, devās pa šoseju uz Jelgavas pusi. Izlūki jau bija izsūtīti. Laiks bija kļuvis siltāks, snīga biezs, mitrs sniegs, redzamība gauži slikta. Mums tas bija pa prātam, jo mūsu kareivju melnie mēteļi kļuva arvien baltāki un kolonna pamazām saplūda ar apkārtni. Atstājis pie vienības pamatspēkiem biedru Apīni, vienu no saviem virsniekiem, panācu izlūkus, kas atradās mežā pāris verstu mums priekšā. Mežs drīz beidzās, un sākās Jelgavas klajums. Taču pilsētu vēl nevarēja redzēt. Pelēkā sniega miglā pa labi tikko varēja saskatīt Kalnciema šosejas kokus. Uz šosejas nebija nekādas kustības. To šķērsoja vienīgi mūsu izlūku grupa. Mūsu bruņuvilciens pilnā gaitā pāri tiltam iegāja Jelgavā. Drīz stacijas pusē sāka sprakstēt šauteņu zalves, bija dzirdami artilērijas šāviņu un granātu sprādzieni. Mēs paātrinājām soļus un skriešus sākām izvietoties kaujas kārtībā...

Viņpus upes stāvēja pelēkā Jelgavas pils un citas mājas nosnigušiem jumtiem. Stacijas rajonā turpinājās kaujas troksnis — bruņuvilciens, lēnām virzīdamies šurp un turp no stacijas līdz tiltam, bija atklājis artilērijas uguni. Šrapneli sprāga virs māju jumtiem. Patlaban arī kaujas ķēde jau tuvojās Lielupes labajam krastam. Pagaidām no pilsētas vēl nedzirdēja

nevienu šāviena. Likās, ka viss norit gludi — no pilsētas mūs šķīra tikai Lielupe, pa ledu nemaz nav tik grūti pārskriet! Pēkšņi no pils puses ietarkšķējās viens un pēc tam arī otrs ložmetējs. Nāve sāka kapāt sniegu. Kaujas ķēde, kura jau daļēji bija sasniegusi upes krastu — nogūlās sniegā.»¹

Tā arī Kaufelda grupai Jelgavu ieņemt neizdevās ne tajā, ne arī nākošajā dienā.

24. martā no Valgundes puses Jelgavu ieņemt mēģināja 16. pulks, bet, ieņēmis Ercogu muižu, pulks gandrīz nonāca ielenkumā, ciešot lielus zaudējumus, tam izdevās atkāpties.

Arī nākamie mēģinājumi atgūt Jelgavu cieta neveiksmi.

Pasaules kara laikā cīņas Jelgavas apkārtnē iedegās jau 1915. gada maija sākumā, kad Lauenšteina komandētās grupas vācu kavalērijas daļām izdevās izdarīt dziļu iebrukumu krievu armijas aizmugurē. Šajās kaujās, ziemeļrietumos no Jelgavas, sekmīgi cīnījās citu daļu vidū arī 1. Daugavgrīvas cietokšņa apvienoto zemessargu darba rotu bataljons. 1915. gada vasarā šis bataljons deva pirmos strēlnieku un virsnieku kadrus latviešu strēlnieku bataljoniem.

Maija sākumā kaujās pie Jelgavas krievu armija cieta zaudējumus, bet vāciešu nodoms ielenkt krievu spēkus uz ziemeļiem no Nemunas, kā arī ieņemt Jelgavu beidzās neveiksmīgi.

Jūlija vidū sākās jauns vācu uzbrukums Jelgavas virzienā. 19. jūlijā (1. augustā) vācu karaspēka daļas iegāja pilsētā.

Par latviešu strēlnieku cīņām pasaules un pilsoņu kara laikā Jelgavā un tās apkārtnē stāsta eksponātiem bagāta ekspozīcija G. Eliasa Jelgavas Vēstures un mākslas muzejā.

GAROZA

13 km no Jelgavas Garozā, tagad Sidrabenes ciems, dzimis un mācījies skolā viens no izcilākajiem latviešu revolucionāriem — Jūlijs Daniševskis (1884. 15. V—1938. 8. I), PSKP biedrs no 1900. gada.

¹ Kaufelds T. Sēkla nedeg. R. 1979, 239.—240. lpp.

J. Daniševskim bija liela loma latviešu strēlnieku revolucionarizēšanās procesā. Viņš aktīvi piedalījās latviešu strēlnieku II kongresa darbā 1917. gada maijā, bija viens no šī kongresa vēsturiskās rezolūcijas autoriem; ar to latviešu strēlnieki deklarēja savu pāreju boļševiku pusē.

J. Daniševskis piedalījās kreiso eseru dumpja apspiešanā Maskavā 1918. gada jūlijā. Tā paša gada vasarā viņu iecēla par Austrumu frontes, pēc tam par KPFSR Revolucionārās Kara Padomes locekli. 1919. gadā Daniševskis bija Latvijas Padomju valdības priekšsēdētāja vietnieks un Padomju Latvijas armijas Revolucionārās Kara Padomes priekšsēdētājs.

Vienlaikus J. Daniševskis pazīstams kā izcils publicists un filozofs.

Jelgavas—Bauskas ceļa malā, netālu no Iecavas tilta, atradās Garozas krogs, kuru rentēja Daniševska tēvs. Aptuveni 1 km tālāk Bauskas šosejas labajā pusē atradās mājas, kurās bērnību pavadīja J. Daniševskis. Tagad tur novietots viņam veltīts piemiņas akmens. Vecā Garozas skola, kurā mācījās J. Daniševskis, arī nav saglabājusies. Tā atradās netālu no tagadējās Garozas astoņgadīgās skolas.

Pie Iecavas tilta (Garozas kroga) 1906. gada janvārī žandarmi nošāva J. Daniševska brāli Ādolfu.

7 km tālāk pa Bauskas šoseju atrodas tā sauktie igauņu kapi. Tajos — Daniševsku dzimtas kapi.

OLAINE

Pasaules kara laikā Olaines apkārtnē notika daudzas sīvas cīņas, kurās piedalījās arī latviešu strēlnieki. 1916. gada jūlija cīņu dienās Olaines pozīcijās atradās 5. Zemgales latviešu strēlnieku bataljons.

1917. gada jūnijā 2. Rīgas pulka strēlnieki ceļā uz fronti, netālu no Olaines, apstājās meža malā un atteicās iet tālāk. Notika sapulce, kurā piedalījās arī citu pulku pārstāvji. Sapulcē strēlnieki nolēma uzbrukumā neiet, bet, ja vācieši uzbruks, tad cīnīties par revolucionāro Rīgu un Krieviju. Tā bija ļoti asa pretkara demonstrācija. Kontrrevolucionārie virsnieki atstāja pulku. Korpusa pavēlniecība nolēma ar pulku izrēķināties, sūtot pret to citas karaspēka daļas.

Strēlnieki rikojās ātri un enerģiski. Apkārt mežam izraka ierakumus, nostādīja ložmetējus, ievēlēja no sava vidus komandierus, uzņēma sakarus ar citām karaspēka daļām, griezās pēc palīdzības pie Iskolastrela. Korpusa pavēlniecība bija spiesta piekāpties. Izrēķināšanās ar strēlniekiem nenotika.

1919. gada bargajās dienās, kad vācu intervences spēki apdraudēja Rīgu, sevišķi svarīga loma bija Padomju Latvijas armijas Olaines grupējumam.

Pēc Jelgavas krišanas 1919. gada 18. martā ienaidnieka rokās Olaine kļuva par galveno aizsardzības centru Rīgai. No šejienes Padomju Latvijas armijas apakšvienības veica vairākus mēģinājumus atgūt Jelgavu. Diemžēl Olaines grupējuma rīcībā bija par maz spēku, lai šos nodomus realizētu. Tolaik Olaines stacijā izvietojās 1. divīzijas 1. brigādes štābs kopā ar štāba komandanta komandu. 23. martā Olainē ieradās T. Kaufelda komandētā atsevišķā komunistiskā vienība. Praktiski Olaines grupējuma vadība pārgāja Kaufelda rokās. Viņa rīcībā nodeva arī bruņoto vilcienu, kas atradās Olaines stacijā.

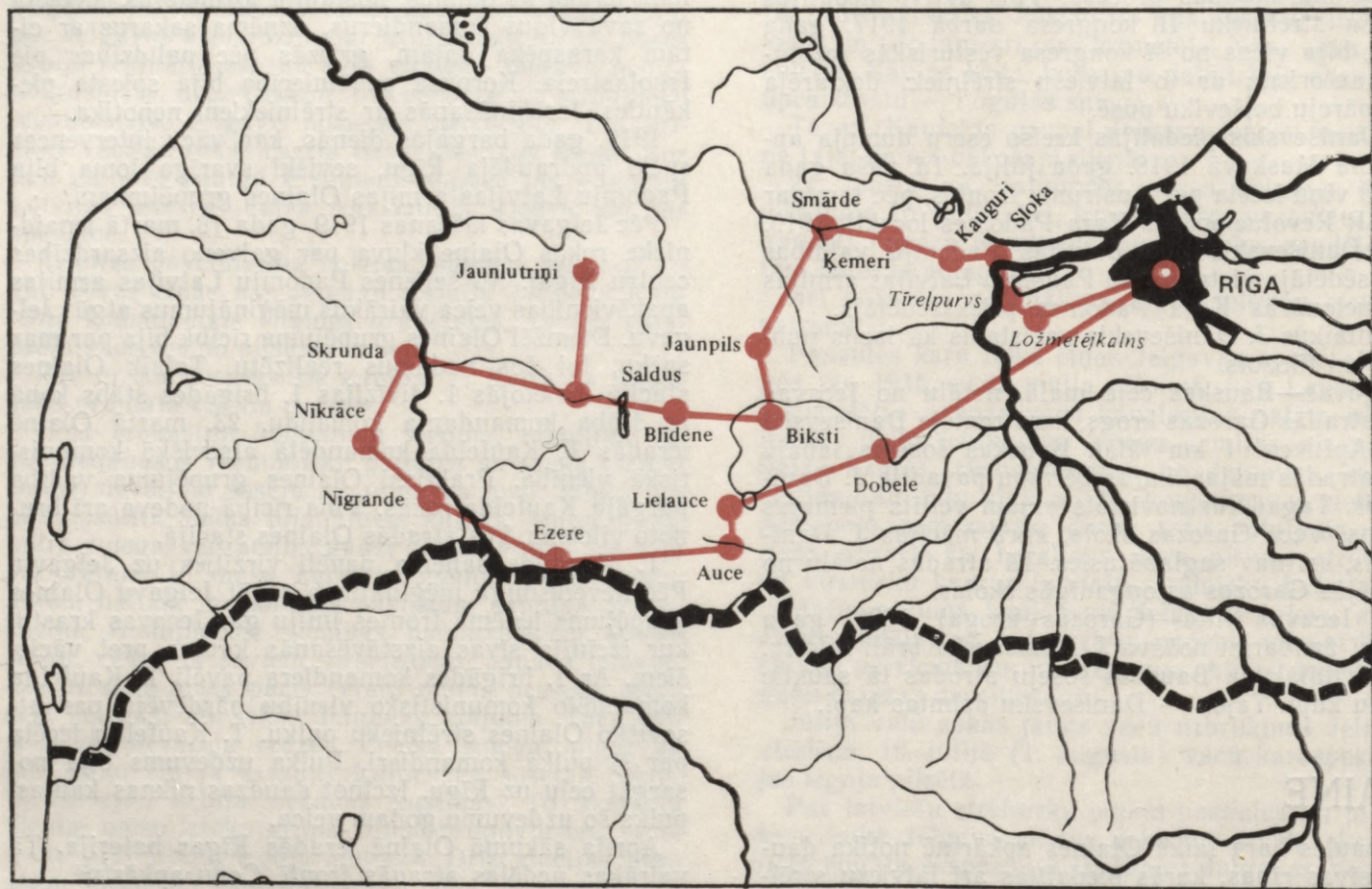
T. Kaufelds saņēma pavēli virzīties uz Jelgavu. Pēc neveiksmīga mēģinājuma atgūt Jelgavu Olaines grupējums ieņēma frontes līniju gar Iecavas krastu, kur izcīnīja sīvas aizstāvēšanās kaujas pret vāciešiem. Ar 1. brigādes komandiera pavēli T. Kaufelda komandēto komunistisko vienību pārdēvēja par atsevišķo Olaines strēlnieku pulku. T. Kaufeldu iecēla par šī pulka komandieri. Pulka uzdevums bija nosargāt ceļu uz Rīgu. Izcīnot daudzas nīknas kaujas, pulks šo uzdevumu godam veica.

Aprīļa sākumā Olainē ieradās Rīgas baterija. Tā vairākas nedēļas atradās frontē Cenu apkārtnē.

Maija sākumā Olaines pulku nomainīja. Ar 17. maiju Olaines iecirkni komandēja 2. Padomju Latvijas divīzijas 2. brigādes komandieris P. Matisons.

22. maijā, kad vācieši sāka uzbrukumu Rīgai, frontes Olaines iecirknī atradās 10. un 16. strēlnieku pulks, kā arī Daugavgrīvas cietokšņa pulka divas rotas. Vācu dzelzsdīvīzijas pārspēks bija pārāk liels, tāpēc strēlniekiem vajadzēja atkāpties. 16. pulks atgāja Iecavas virzienā, 10. pulks — caur Torņakalnu uz Ķekavu. Kādu laiku tomēr P. Matisonam ar šiem spēkiem izdevās ienaidnieku aizturēt.

4. maršruts. Cīņas par Padomju Latviju Kurzēmē 1919. gadā

4. MARŠRUTS

CĪŅAS PAR PADOMJU LATVIJU KURZEMĒ 1919. GADĀ

DOBELE

1919. gadā liela loma Kurzemes atbrīvošanā bija Jelgavai. Caur to atkāpās vācu okupācijas spēki Elejas, Auces, Dobeles virzienā, cauri Jelgavai bēga pulkveža Kalpaka komandētās latviešu baltgvardu vienības.

No Jelgavas latviešu sarkanie strēlnieki devās tālāk uz Kurzemi, vispirms uz Dobeli, kur viņus ar nepacietību gaidīja Kurzemes darbaļaudis.

1919. gada 15. janvārī 2. latviešu strēlnieku pulka strēlnieki iesoļoja Dobelē.

Ieskatīsimies šo notikumu līdzdalībnieka atmiņās:

«Plkst. 8.00 atstājām Jelgavu un devāmies uz Dobeli. Pēc iedzīvotāju ziņām, pretinieks Dobelē neatradās. To arī apstiprināja pulka izlūki, un pulks bez kaujas plkst. 17.00 iegāja pilsētā.

Se pulku jūsmīgi saņēma vietējie darbaļaudis. Jau ārpusē to gaidīja daudz iedzīvotāju, pušķodami strēlnieku krūtīs puķēm, izteikdami ar to savu pateicību un neizsakāmo prieku par strēlnieku — atsvabīnātāju ierašanos. Apkārtējie darbaļaudis, dabūjuši zināt par strēlnieku ierašanos, steidzās uzmeklēt savus paziņas. Daudziem tas arī izdevās. Reta bija

strādnieka ģimene, kurai nebūtu kāds piederīgais sarkanajos strēlniekos.»¹

Tikpat sirsnīgi dobelnieki sagaidīja 1. baterijas strēlniekus.

Sīvas cīņas par Dobeli iedegās 1919. gada marta vidū vācu uzbrukuma laikā. 2. latviešu strēlnieku pulks, kurš aizstāvēja pilsētu, nonāca ļoti grūtā stāvoklī. Tas kļuva kritisks, kad 18. martā vācieši ieņēma Jelgavu, kas atradās tālu aizmugurē. Lai nenonāktu pilnīgā ielenkumā, pulkam vajadzēja atkāpties, jo ienaidnieks pastiprināja savus uzbrukumus Dobelei no vairākām pusēm. Sos uzbrukumus pulks gan veiksmīgi atsita, bet sakari ar brigādes štābu pārtrūka. 19. martā pretinieks no jauna pārgāja vispārējā uzbrukumā un atkal strēlnieki visus uzbrukumus atsita, tomēr vispārīgā situācija piespieda pulku Dobeli atstāt. Strēlnieki atkāpās pa šķietami vienīgo brīvo ceļu — uz Krimūnām. Izrādījās, ka ienaidnieks kontrolē arī šo ceļu. Pulkam vajadzēja ar kaujām pārraut aplenkuma loku. Tālāk pulks devās uz Kroņauci. Tur strēlnieki cerēja apvienoties ar 3. pulku, kurš atkāpās no Penkules. Diemžēl 3. pulks Kroņaucē neatradās. 2. pulka vadība izšķīrās par virzīšanos uz Kalnmuižu, bet izrādījās, ka arī šo ceļu jau kontrolē pretinieks. Atkal vajadzēja izlauzties ar kauju. Tā pulks ar nepārtrauktām kaujām atkāpās līdz Elejai un tālāk līdz Bauskai.

¹ Latvju strēlnieku vēsture. M., 1934, 2. sēj., 2. d., 198. lpp.

Dobeles kapsētā apbedīti 2 Lielaucē kaujā kritušie 2. pulka strēlnieki:

Statiņš Mārtiņš Jēkaba d., 1. rotas komandiera palīgs, un Baltmanis Jāzeps Gustava d., 1. rotas strēlnieks.

Dobeles kapos arī neliels pieminekļis. Uzraksts uz tā vēstī, ka tas celts

«Par piemiņu kritušiem nezināmiem kareivjiem 1914.—1920.»

So karavīru vārdi nav zināmi. Kur apbedīti marta kaujās pie Dobeles kritušie latviešu strēlnieki, nav zināms.

Pasaules kara laikā sīvas cīņas ap Dobeli risinājās 1915. gada jūlijā. 5. (18.) jūlijā vācieši Dobeli ieņēma.

LIELAUCE

Pēc Dobeles atbrīvošanas 1919. gada janvārī pie latviešu sarkanajiem strēlniekiem nāca daudzi vietējie iedzīvotāji, lūdzot uzņemt latviešu strēlnieku daļās, sniedzot ziņas par pretinieku. No viņiem strēlnieki uzzināja, ka Lielaucē muižā apmetušies latviešu baltgvardi. Jau sen strēlnieki centās viņus panākt un sakaut.

2. pulka vadība nolēma nekavējoties doties uz Lielauci un tur pārsteigt baltgvardus. Šim nolūkam norīkoja simt strēlnieku, kuri tajā pašā naktī devās izpildīt pavēli. Baltgvardi bija ieņēmuši izdevīgas pozīcijas Lielaucē muižas mūra ēkās un aiz parka mūra vaļņa. Viņiem bija arī ievērojams skaitliskais pārspēks, vairāk nekā divi simti karavīru, Virsnieku rota un Cēsu rota pulkveža O. Kalpaka vadībā. Lai piekļūtu muižai, bija jāpārvar klajš lauks. Uz baltā sniega katra pārvietošanās bija ļoti saredzama.

«Rota 16. janvārī, pulkst. 3.00 sasniedza meža malu dažus kilometrus austrumos no Lielaucē, sakārtojušies kaujas kārtībā, uzsāka uzbrukumu. Viens vads strauji uzbruka pa ceļu uz Lielaucē mežsarga māju un krogu ar nolūku ieņemt ceļu uz Vecauci, lai pārtrauktu Lielaucē sakarus ar to un neļautu no Vecaucē piesūtīt palīgspēkus. Pārējie divi vadi uzbruka tieši muižai.

Vads, uzbrūkot mežsarga mājai, bez šāviena saņēma pretinieka posteni ar ložmetēju un vairākām lentām. Dodoties uz priekšu, vads ielauzās mežsarga mājās, sakaudams tur atrodošos baltlatviešus, kuri bēga uz muižu.

Tanī pašā laikā divi pārējie vadi, frontāli uzbrūkot muižai, jau tuvojās parkam un iesāka cīņu pret tām pretinieka daļām, kas bija paspējušas ieņemt izdevīgas pozīcijas aiz parka vaļņa un mūra ēkās. Nelūkojoties tomēr uz visām priekšrocībām kā pozīciju, tā spēka pārsvara ziņā, baltlatvieši mūsu uzbrukumu neizturēja un, atstādami kritušos un trofejas, aizbēga Saldus virzienā...

Lielaucē kauja gaiši pierāda, ka latvju virsniecība, kura vienīgā reprezentēja buržuāzijas «armiju», cīnīties pret latvju proletariāta armiju nespēja.»

(Latvju strēlnieku vēsture. II sēj., 2. daļa.)

Pēc Lielaucē ieņemšanas latviešu sarkanajiem strēlniekiem nebija iespējams baltos vajāt tāpēc, ka vajadzēja steigties palīgā 10. pulkam, kas cīnījās par Aucī.

Arī pasaules kara laikā pie Lielaucē ritēja sīvas cīņas. Te 1915. gada 30. jūlijā cīnījās 1. Daugavgrīvas cietokšņa apvienoto zemessargu darba rotu bataljons. Vēlāk liela daļa šī bataljona karavīru iekļāvās latviešu strēlnieku pulkos.

AUCE — EZERE

1919. gada 16. janvārī P. Matisona komandētais 10. latviešu strēlnieku pulks sāka uzbrukumu Aucē. Pilsētā atradās vācu karaspēks. Iedegās sīva cīņa, kura turpinājās vairākas stundas. No Lielaucē 10. pulkam palīgā ieradās 2. pulka strēlnieki. Kopējiem spēkiem vāciešus sakāva, ienaidnieks bēga.

Pēc dažām dienām, nedaudz Aucē atpūties, 10. strēlnieku pulks devās ceļā, lai ieņemtu Ezeri. 24. janvārī strēlnieki doto uzdevumu izpildīja un Ezeri atbrīvoja. Par frontes līniju uz laiku kļuva Venta. Turpinot uzbrukumu dienvidu virzienā, 10. pulka 3. rota ieņēma Mažeikū staciju. Vēlāk 10. latviešu strēlnieku pulku nomainīja 3. latviešu strēlnieku pulks.

Februārī šajā frontes sektorā noritēja vietēja rakstura kaujas, rosīga bija izlūkdarbība.

3. martā vācu 1. gvardes rezerves divīzija sāka plašu uzbrukumu frontē no Mažeikiem līdz Skrundai. Sīvas cīņas pret lielu ienaidnieka pārspēku vajadzēja izcīnīt 3. latviešu strēlnieku pulkam. Ienaidnieka pārspēka priekšā 3. pulka strēlnieki bija spiesti atkāpties. Tas notika arī tāpēc, ka vācu uzbrukumam neizturēja kaimiņos esošās daļas.

Vēl šobrīd par strēlnieku todienu varonību stāsta kritušo strēlnieku piemiņas vieta Grīvaišu kapos Saldus—Ezeres—Auces ceļu krustojumos. Te izvietotajā piemiņas plāksnē teikts:

«Šinī vietā 1919. gadā apbedīti cīnītāji par padomju varu. Mūžīga slava varoņiem.»

Cik strēlnieku un no kura pulka šeit dus, nav zināms.

Pie Ezeres vidusskolas novietotajā plāksnē teikts:

«Šinī ēkā 1919. gada janvārī un februārī atradās Sarkanās Armijas Latviešu strēlnieku 3. pulka štābs.»

Ezeres vidusskolas rietumu galā, pie varena ozola, atrodas pēdējā atdusas vieta šajā apkaimē kritušajiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem.

«Šajā vietā 1919. gadā apglabāti cīnītāji par padomju varu. Mūžīga slava varoņiem,» teikts piemiņas akmens uzrakstā.

Ezeres apkārtnē drosmīgos izlūkgājienos devusies latviešu sarkanā strēlniece Zelma Pigena. Viņu pazīst mūsu valstī kā Kahovkas meiteni. Zelma Pigena ir viena no tām strēlniecēm, kurai M. Svetlovs veltījis savu nemirstīgo «Dziesmu par Kahovku», I. Dunajevskas mūzika.

Z. Pigena, partijas biedre no 1917. gada, dzimusi 1896. g. 1. XI, mirusi 1978. g. 3. V, apbedīta Rīgā, Meža kapos, veco boļševiku sektorā.

NĪGRANDE

26. janvārī, turpinot uzbrukumu, 10. latviešu strēlnieku pulks pārgāja Ventu pie Nigrandes un ieņēma Alšu, Dziru un Jurģenes muižu. Tie ir paši tālākie punkti, kurus sasniedza Padomju Latvijas armija 1919. gadā. Līdz Liepājai palika vairs tikai ap 70 km.

Kuldīgas apriņķa (tagad Saldus rajona) Nigrandes pagastā dzimis latviešu strēlnieku komandieris Jānis Adamsons. Savās atmiņās viņš raksta, ka viņam izdevies tikt ar saviem vecākiem tēva, Alšu muižas zirgkopja, puspagraba dzīvoklī. Tajā laikā J. Adamsons komandēja bataljonu. Diemžēl jau nākamajā dienā strēlnieki atkāpās uz Nigrandi un pēc tam uz Ventas labo krastu.

Jānis Adamsons (1892. 5. X—1968. 11. XI), pulkvedis, PSKP biedrs no 1912. gada. Pilsoņu karā 10. latviešu strēlnieku pulka bataljona komandieris, pēc tam 3. latviešu strēlnieku pulka komandieris. Lielajā Tēvijas karā 112. divīzijas komandiera v., 22. brigādes komandieris. Apglabāts Rīgā, Meža kapos.

NĪKRĀCE

Uz ziemeļiem no Nigrandes, Skrundas virzienā, atrodas Nīkrāce. Te dzimis izcilais partijas darbinieks, čekists Jēkabs Peterss.

Jēkabs Peterss (1886. 3. XII—1938) dzimis tag. Kuldīgas raj. Nīkrāces ciemā, toreiz Briņķu pag., partijas biedrs no 1904. gada. Dzimis kalpa ģimenē. Aktīvi piedalījās 1905.—1907. gada revolūcijā. 1909. gadā viņš emigrēja uz Angliju, kur aktīvi piedalījās strādnieku kustībā. Pēc Februāra revolūcijas atgriezās Krievijā, bija LSD CK propagandists 12. armijā. No 1917. gada decembra VĀK kolēģijas loceklis, vēlāk VĀK priekšsēdētāja F. Dzeržinska vietnieks. Savā darbā VĀK bieži izmantoja latviešu strēlniekus — anarhistu bandu likvidēšanā, dažādu kontr-revolucionāru sazvērestību atklāšanā un kontrevolucionāru dumpju apspiešanā.

1976. gadā, atzīmējot Jēkaba Petersa 90. dzimšanas dienu, pie Nīkrāces ciema padomes atklāja viņam veltītu piemiņas akmeni. Uz tā rakstīts:

«Bijušajā Vormsāta muižas kalpu mājā 1886. g. 3. XII dzimis un līdz 1904. g. dzīvojis revolucionārs, partijas un padomju darbinieks Jēkabs Peterss.»

Ezeres apkārtnē cīņas notika arī pasaules kara laikā. 1915. gadā vācu jūlija uzbrukuma dienās te krievu 4. kavalērijas divīzijas un zemessargu vienību

cīnītāju vidū bija 1. Daugavgrīvas latviešu zemes-sargu bataljons, kas labu laiku aizturēja vācu 41. divīzijas apakšvienības. Sevišķi sīvas cīņas bataljons izcīnīja Ezeres muižā.

Ventas krastā atrodas Smilšu krogs. Tur dzīvojošais Kristaps Rēdlihs organizēja jauniešu slepenu pārcelšanu pār Ventu, lai viņi nokļūtu latviešu sarkano strēlnieku rindās.

SKRUNDA

Lai virzītos tālāk uz Liepāju, svarīgi bija ieņemt tiltu pār Ventu, nostiprināties Skrundā. 22. janvārī pēc īsas, sīvas kaujas 2. latviešu strēlnieku pulks kopā ar 1. bateriju ieņēma Skrundu. So cīņu dalībnieks latviešu sarkanais strēlnieks Jānis Vītols savās atmiņās raksta:

«Līdzņemā šaipus Skrundas skolas un Ventas tilta vācieši izrādīja sevišķi niknu pretestību, jo, kā redzams, viņi bija saņēmuši papildspēkus. Kauja ilga kādas divas stundas pret vāciešu pārspēku. Tā kā bijām strauji virzījušies uz priekšu, artilērija atpalika. Te pie mums pieauļoja artilērijas komandieris Sakenfelds un teica: «Zēni, turieties, mēs drīz būsim klāt, un tad viss būs kārtībā!» Sakenfelds vārdu turēja. Apmēram pēc pusstundas ieradās artilērija un atklāja uguni. Šī pēkšņā artilērijas uguns ar tiešo trāpījumu radīja vāciešos apjukumu. Izmantotām radušos mums labvēlīgo situāciju un metāmies uzbrukumā. Ieņēmām Skrundas skolu un mācītājmāju, kas atradās pašā Ventas krastā. Mūsu rota izvietojās Skrundas skolā, bet priekšpostenis mācītājmājā.»

Diemžēl gūtos panākumus pulks tālāk paplašināt nevarēja. Tas bija pārāk atrāvis no saviem kaimiņiem. Kavējās arī augstākās priekšniecības pavēles par uzbrukuma turpināšanu, nepienāca papildspēki. Visa tā rezultātā ienaidnieks paguva savākt ievērojamu pārspēku, un 29. janvārī 2. pulka strēlniekiem vajadzēja Skrundu atstāt. Frontes līnija uz laiku arī šeit nostabilizējās Ventas krastos. Februārī te ritēja rosīga izlūkdarbība. Lielāku uzbrukumu pretinieks veica 7. februārī, bet tika sakauts. 25. februārī ienaid-

nieks uzbrukumu atkārtoja, bet atkal tika veiksmīgi atsists.

Marta sākumā pretinieks Skrundas rajonā sakoncentrēja ievērojamus spēkus un pārgāja plašā uzbrukumā. 2. latviešu strēlnieku pulks turpretī nekādus papildinājumus saņemt nevarēja, jo šajā laikā cīņas bija saasinājušās arī citos frontes sektoros. Lai nenonāktu ielenkumā, latviešu strēlnieki ar kaujām atstāja Ventas krastus.

Pie Skudru mājām 2. pulka vadība veica veiklu manevru. Te vācieši gribēja pulku ielenkt. Kāds vācu Dzelzs divīzijas bataljons Borkes vadībā no dienvidu puses sasniedza Skrundas—Saldus ceļu pie Skudru mājām. Vācieši bija pārliecināti, ka 2. latviešu strēlnieku pulks nav paguvis atiet uz Saldu un atkāpjas pa Saldus ceļu. Latviešu strēlnieki ienaidnieku laikus pamanīja un nemanīti to apgāja ar likumu. Tajā pašā laikā no Skrundas puses lēnām, bailīgi latviešu strēlniekiem sekoja latviešu baltgvardu daļas. Vācieši, pamanījuši šīs daļas, noturēja tās par latviešu sarkanajiem strēlniekiem un atklāja uguni. «Drosmīgie» baltgvardi zaudēja savu bataljona komandieri O. Kalpaku un vēl dažus virsniekus.

Pēc atiešanas no Skrundas daļa no 2. latviešu strēlnieku pulka ieņēma pozīcijas Lašupes apkārtnē. Bīstama situācija izveidojās pulka darbības sektorā. Ienaidniekam 9. martā izdevās ieņemt Kursišus un pavirzīties Striķu virzienā. Sākās kaujas par Saldu.

SALDUS

1919. gada 18. janvārī 2. latviešu strēlnieku pulks no Dobeles turpināja virzīties tālāk uz Saldu. Jau dienu iepriekš izsūtītā pulka apakšvienība ieņēma Anneniekus, citas daļas — Bikstus. Tuvojoties Upes muižai, strēlniekiem pretī iznāca delegācija, lūdzot nedaudz pagaidīt. Uzceltos goda vārtus baltgvardi esot apgāzuši, bet jaunus Saldus strādnieki vēl nav paguvuši uzcelt. Tās pašas dienas vakarā pulks iegāja Blīdenē.

19. janvārī (pēc citiem datiem, 20. janv.) 2. latviešu strēlnieku pulks, iedzīvotāju jūsmīgi sveikts,

pretinieku tā arī nesastapis, iesoļoja Saldū. Tirgus laukumā pie baznīcas notika mītiņš, kurā piedalījās pilsētas un apkārtnes iedzīvotāji, liksmi atzīmējot savu atbrīvošanu.

Iepriekšējā dienā Saldū vēl trakoja baltgvardi. Viņiem izdevās aizturēt grupu pagrīdes cīnītāju. Arestētos bez tiesas sprieduma pie Saldus baznīcas nošāva. Izglābās vienīgi jaunā meitene Zelma Broka (dz. 1898. 22. I).

Zelma Broka atceras, ka viņi — grupa pagrīdes cīnītāju, sapulcējušies nelegālā sanāksmē, lai izlemtu, kā sagaidīt latviešu sarkanos strēlniekus. Visu norunājuši, sadalījuši pienākumus un devušies izpildīt katrs savu uzdevumu. Taču baltgvardi viņus bija izsekojuši, visus aizturēja un ieslodzīja kādā tukšā istabā. Pēc dažām stundām baltgvardi arestētos aizveda tirgus laukuma malā pie baznīcas vaļņa, lai tur izrēķinātos bez tiesas sprieduma. Zelma uzsāka dziesmu «Ar kaujas saucieniem uz lūpām», pārējie arestētie viņai pievienojās. «Nostādīja mūs rindā. Skatījāmies šauteņu stobros un sapratām, ka pienākusi pēdējā stundiņa. Pēc šāvienu zalves jutu, ka man pārvēlies pāri kaut kas smags, no kā nespēju atbrīvoties. Kāds puisis, kas bija stāvējis blakus, šāvienu brīdī bija aizsedzis mani ar savu ķermeni. Tāpēc biju ievainota tikai plecā.»

Noplūdušu biedru asinīm, gandrīz nosalušu viņu atrada vietējie iedzīvotāji. Un tad jau arī nāca latviešu sarkanie strēlnieki. Tālākais Zelmas dzīves ceļš veda kopā ar strēlniekiem. Latviešu strēlnieku divīzijas rindās kā medmāsa viņa aizgāja līdz Perekopam, līdz uzvarai.

Pie Saldus baznīcas žoga novietota piemiņas plāksne, kurā rakstīts:

«Sinī vietā 1919. gada 19. janvārī baltgvardi nošāva 9 revolucionārus — cīnītājus par padomju varu. Slava varoņiem, lāsts slepkavām!»

Saldū izvietojās vairākas latviešu strēlnieku daļas. Pilsēta kalpoja par izejas punktu tālākajām cīņām.

10. martā ienaidnieks pārgāja uzbrukumā dienvidos no Saldus. Pārspēka spiestas, strēlnieku daļas, kas cīnījās Striķu apkārtņē, atkāpās. Šādā situācijā sākās Saldus evakuācija. 10. marta vakarā latviešu sarkanie strēlnieki pilsētu atstāja.

Saldus kapos, aiz Lielā Tēvijas kara varoņu piemiņas sienas, pie ozola apbedīti Skrundas un Saldus apkaimē cīņās kritušie latviešu sarkanie strēlnieki. Pie neliela pieminekļa novietota piemiņas plāksne ar uzrakstu:

«Seit apglabāti Latviešu sarkanie strēlnieki, kas krituši cīņās pret baltgvardiem pie Skrundas 1919. gadā.»

JAUNLUTRIŅI

Saldus rajona Jaunlutriņos dzimis izcilais latviešu strēlnieku komandieris Sarkanās Armijas pirmais virspavēlnieks Jukums Vācietis.

Jukums Vācietis dzimis 1873. gada 23. novembrī Kuldīgas apriņķa Jaunmuižā (Saldus rajona Jaunlutriņu ciemā).

Aiz sirmajiem Jaunmuižas parka kokiem vēl līdz šodienai saglabājušās vairākas bijušās muižas ēkas. Otrpus ceļa, tālāk no muižas acīm, atrodas zema, garena ēka, kurā mita kalpi. Tanī, nelielā istabā, dzīvoja Jukuma Vācieša (virspavēlnieka tēva) kuplā ģimene — tēvs, māte, septiņi bērni, vecaistēvs un vecmāte. Tagad šajā mājā iekārtots J. Vācieša memoriālais muzejs. Ar lielu rūpību muzeja darbinieki centušies memoriālo istabu iekārtot tādu, kāda tā bija toreiz — pagājušā gadsimta beigās. No tiem laikiem saglabājies lielais manteskurstenis.

Ar muzeja ekspozīcijas palīdzību varam izsekot visu izcilā karavadoņa, militārās vēstures zinātnieka, īpatnēji kaismīgā, tieši viņam raksturīgā publicista dzīves ceļu: Jukuma bērnu dienas, ganu gaitas, skolas gadi, tālāk redzam Vācieti Kuldīgā gan kā skolnieku, gan vienlaicīgi strādnieku sērkokociņu fabriķi. Seko dienests Rīgā apakšvirsnieku mācību bataljonā, pēc tam mācības Viļņas kara skolā. Tālāk redzam Jukumu Vācieti kā Nikolaja ģenerālštāba akadēmijas klausītāju, kā virsnieku. Sākās pasaules karš. Redzam Vācieti frontē pie Varšavas, tad kā 5. Zemgales pulka komandieri Rīgas frontē 1916. un 1917. gada niknajās kaujās. Tālāk Oktobra revolūcija. Jukums Vācietis — latviešu strēlnieku divīzijas priekšnieks, Austrumu frontes pavēlnieks un tad — pasaulē

pirmās Strādnieku un Zemnieku Sarkanās Armijas virspavēlnieks. Pēcpilsonkara posms. Redzam Vācieti kā 2. ranga armijas komandieri, kā pieredzes bagātu un cienījamu zinātnieku M. Frunzes Kara akadēmijas kara vēstures katedras profesoru, daudzu zinātnisku darbu autoru.

Jukums Vācietis neapšaubāmi bija viens no visizcilākajiem Sarkanās Armijas karavadoņiem pilsoņu kara dienās. Viņš devis nozīmīgu ieguldījumu Sarkanās Armijas organizēšanā, tās struktūras izveidošanā, pirmo lielo kauju operāciju vadīšanā.

J. Vācietis vadīja Padomju Latvijas armijas organizēšanu, izstrādāja tās galveno operāciju plānus.

Savā kapitālajā darbā «1918. gads» Vācietis analizē Sarkanās Armijas 1918. gada kaujas, operatīvos plānus, tās panākumus un arī atsevišķas neveiksmes. Nozīmīga daļa veltīta Padomju Latvijas armijai:

«Doma izveidot Padomju Latvijas armiju un ar tās spēkiem atbrīvot Latviju bija ārkārtīgi populāra latviešu proletariāta vidū. Latviešu proletariāts redzēja, ka tā pretinieka spēki ir lieli un ka vienīgi ar KPFSR palīdzību varēs labi apbruņoties, lai stātos kaujā ar iepriekšminētajiem proletariāta diktatūras pretiniekiem.

Padomju Latvijas armiju noformēja 1919. gada 4. janvārī, tas ir, pēc tam, kad mēs ieņēmām Rīgu. Tādu aizkavēšanos izsauca tie paši iemesli, kuri bremzēja Ukrainas frontes noformēšanos.

Republikas RKP (Revolucionārā kara padome) 1919. gada 4. janvāra lēmumā teikts:

Republikas RKP nolemj izveidot Padomju Latvijas armiju 2 divīziju sastāvā: pašreizējā 1. latviešu strēlnieku divīzija un 2., kura formējama pēc pastāvošajiem štatiem.

Visu KPFSR Bruņoto Spēku virspavēlnieks vienlaicīgi ir Padomju Latvijas armijas virspavēlnieks.

Visa vara pār armiju bija nodota Revolucionārajai kara padomei, kuras priekšsēdētājs — Daniševskis.

Armijas štābs novietojās Daugavpilī. Par štāba priekšnieku nozīmēja b. Maiguru.

Kadrus 2. divīzijas formēšanai ņēma no 1. divīzijas. Armijas kavalērijas brigāde pie jātnieku-artilērijas divizionā divu pulku sastāvā formējās Kirsasnovas—Penzas rajonā.

Mums likās, ka šie spēki pilnīgi pietiekami, lai ieņemtu visu Latviju. Bet, lai noturētu Latviju mūsu rokās, vajadzēja sadarboties ar visu darba tautu, pretējā gadījumā paredzētie spēki varētu izrādīties nepietiekami.

Mūsu stratēģiskā plāna pamatā bija nosprausts mērķis ieņemt visu Latvijas teritoriju un nepieļaut vāciešiem to izlaupīt.

Es nozīmēju 3 kolonnas, kurām bija jāvirzās:

- 1) Pleskava—Valka—Rīga—Tukums—Ventspils,
- 2) Rēzekne—Krustpils—Jelgava—Mažeiki—Liepāja,
- 3) Daugavpils—Panevėža—Mažeiki—Liepāja.

Trešajai kolonnai, kas uzbruka no Daugavpils uz Panevėžu, Šauļiem un Mažeikiem, vajadzēja apsteigt abas pārējās, turklāt partizānu nodaļām vajadzēja darboties pirms šīs kolonnas virzīšanās, uzspridzinot dzelzceļu Jelgava—Šauļi un Jelgava—Mažeiki. Latvijas apvidus bija galīgi izlaupīts. Tajā nebija nekādu apgādei vajadzīgo priekšmetu. Visu vajadzēja ievest no KPFSR. Ar tām lielajām intendantūras rezervēm, kuras bija 1. latviešu strēlnieku divīzijas rīcībā, varēja iztikt tikai sākuma posmā. Bet maizi, putraimus, taukus vajadzēja ievest. Gaļu varēja apmainīt pret konserviem, kuru pietika.

Pievedumu organizēja sekojoši. Pirmkārt, Centrālās apgādes komisija kārtoja visus pievedumus no centra.

Otrkārt, Latvijas armijas apgādei bija apstiprināts apgādes ārkārtējais komisārs, par kuru nozīmēja R. Bērziņu. Viņam vajadzēja stāties sakaros ar Ukrainas frontes pavēlniecību un ar tās palīdzību Ukrainā sagatavot pārtiku Latvijas armijas vajadzībām un nogādāt armijai tieši uz vietas.

No teiktā redzam, ka apgādes organizēšanai tika darīts viss iespējamais. Tajā pašā laikā dezorganizētā transporta dēļ apgādes trūkums nostādīja latviešu daļas kara laukā ārkārtīgi grūtā stāvoklī.

Iepriekš minētais uzbrukuma plāns Latvijā netika izpildīts tā, kā bija paredzēts. Operāciju vajadzēja saskaņot ar Rietumu armijas virzīšanos. Latviešu daļas bija izsvaidītas pa visām KPFSR frontēm. Un tās ātri savākt izejas pozīcijās, lai sāktu plānoto uzbrukumu, izrādījās neiespējami. Daļas vajadzēja

sūtīt uzbrukumā tādā kārtībā, kādā tās ieradās pie Latvijas robežas, turklāt Panevēžas—Šauļu virziens netika laikā ieņemts, tāpēc vācieši paguva visu sa-laupīto izvest.

Kontrevolūcijas spēki visur, kur vien varēja, iz-rādīja sīvu pretestību, sevišķi nocietinātajās baronu muižās.

Tajā pašā laikā latviešu strēlnieku pašizliedzība un augstā militārā gatavība salauza visus šķēršļus, un līdz 1919. gada janvāra beigām viņi ieņēma visu Latviju, atskaitot Liepājas apkārtni, stipri nocieti-nāto Ventas līniju.»

Aptuveni 6 km no Jukuma Vācieša muzeja sagla-bājušās kādreizējās Jaunmuižas skolas drupas. Šajā skolā ilgus gadus par skolotāju strādāja viens no 19. gs. beigu posma izcilākajiem tautskolotājiem — Gustavs Lasis. Jaunmuižas skolu bieži vien dēvēja par Laša skolu. Viņam bija liela nozīme J. Vācieša dzīvē. Vecajā skolas dārzā saglabājušās dažas simt-gadīgas ābeles, iespējams, Jukuma Vācieša stādītas.

BLĪDENE — BIKSTI — JAUNPILS

Pēc Saldus atstāšanas latviešu strēlnieki ieņēma jaunu aizsardzības līniju Blīdenes—Dūru—Ziles ap-kārtnē. 2. pulka štābs, baterija un to apsardzes daļas izvietojās Blīdenē.

Situācija bija smaga. Trūka sakaru ar kaimiņu daļām, līdz tām bija izveidojušās lielas neapsargātas joslas. Tuvākie kaimiņi — 10. pulks tajā laikā atra-dās Vārmē, bet 3. pulks — Bēnē.

Tādā stāvoklī bija jābūt gataviem atsist uzbru-kumu no jebkuras puses. Un tomēr pulks pārgāja pretuzbrukumā, sakāva vāciešus un aizgāja līdz Cie-ceres ezeram. Tālāk virzīties bija neiespējami, jo palika neaizsargāti abi spārni. Nācās atvilkt uzbrū-košās daļas uz izejas pozīcijām.

Situācija tālāk pasliktinājās sakarā ar 3. pulka atkāpšanos uz Penkuli un 10. pulka — uz Tukumu un vēl tālāk līdz Slokai.

Vācu Dzelzs divīzijas daļas ieņēma Ili un Cirolī. 15. martā tās sāka spēcīgu uzbrukumu Dūru muižai un Ziles muižai. Šādā situācijā 2. pulks ar kaujām

atgāja līdz Jaunpils—Bikstu—Upes muižas līnijai. Šeit strēlnieki atkal veiksmīgi atsita visus ienaid-nieka uzbrukumus, bet, vispārējās situācijas spiesti, viņi atkāpās tālāk uz Dobeli.

TUKUMS

1919. gada 4. janvārī Tukumā sākās bruņota sa-celšanās, kuras rezultātā vara pilsētā pārgāja darba-laužu rokās. Baltgvardu noorganizētā rota, pēc tam kad vācieši pilsētu bija atstājuši, pārgāja sacelšanās dalībnieku pusē un arestēja kontrevolucionārus.

9. janvārī pilsētā iebruka barona Manteifela ko-mandētā landesvēra banda. Vairāki revolucionāri krita cīņās pret to. Tukumniekiem palīgā atsteidzās 1. latviešu strēlnieku pulka jātnieku izlūku komanda. Ienaidnieks neielaidās kaujā pret strēlniekiem un pilsētu atstāja. Pēc tam pilsētā ienāca 3. Padomju Latvijas jātnieku divīzions, kā arī citas karaspēka daļas. Tukuma darbaļaudis sirsnīgi sagaidīja lat-viešu strēlniekus. Tā, piemēram, 3. atsevišķo kavalē-rijas divīzionu apsveica pilsētas Revolucionārās Ko-mitejas pārstāvji. Strēlniekiem jau bija sagatavoti dzīvokļi, kur atpūsties, pusdienas, barība zirgiem. Tukumā strēlniekus sagaidīja arī pretī atsūtītie Ventspils Revolucionārās Komitejas pārstāvji.

No Tukuma strēlnieki tālāk devās Talsu—Vents-pils—Kuldīgas virzienā.

Kontrevolūcijas spēku marta uzbrukumu laikā vācu landesvēra vienības 15. martā, atspiežot nelielu 16. pulku, Tukumu ieņēma.

Padomju Latvijas armijas pavēlniecības mēģinā-jumiem atjaunot stāvokli Tukuma apkārtnē nebija panākumu.

Pasaules kara laikā Tukums atradās vācu oku-pantu varā.

SMĀRDE

Pasaules kara laikā, it sevišķi 1916. gada rudenī, latviešu strēlnieki izcīnīja daudzas vietēja rakstura kaujas Smārdes—Ķemeru apkārtnē. Intensīvi ritēja

izlūku darbība un viņu cīņas ar pretinieku. Šīs kaujas bieži notika naktī mežā vai purvā, un tajās kritušos biedrus parasti apbedīja tur, kur viņi gāja bojā. Tā radās daudzi strēlnieku kapi. Trīsdesmito gadu sākumā Smārdes apkārtnē izdevās atrast 38 kaujās kritušo strēlnieku mirstīgās atliekas. Viņus apbedīja pie Smārdes stacijas izveidotajos Brāļu kapos. Tēlnieks K. Zāle viņiem travertīnā izkala 3 m augstu pieminekli. Tajā attēlots dzeloņstieplēs pakritis strēlnieks ar šauteni rokās. Nav zināms, ka šeit būtu apbedīti arī citi karavīri, tāpēc uzraksts uz pieminekļa nav pareizs.

JŪRMALA

Pasaules karā Ķemeru apkārtnē kritušie strēlnieki apbedīti pie luterāņu baznīcas. Te pēc E. Laubes meta uzcelts obeliska veida dzelzsbetona pieminekļis.

97 kaujās kritušo krievu karavīru piemiņai Ķemeru parkā pie pareizticīgo baznīcas no Zviedrijas melnā granīta veidots pieminekļis.

No Ķemeru—Slokas šosejas pa labi pagriežas ceļš uz Kalnciemu. Aptuveni 1 km Kalnciema virzienā, ceļa labajā pusē atrodas Liliņas ezers, bet kreisajā — augstā kāpa Krāču kalns, viens no 1917. gada janvāra cīņu smaguma punktiem. Te vēlāk atvesti vienkopus un apbedīti apkaimē cīņās kritušie strēlnieki.

Viņiem veltīts 2 m augsts laukakmeņu pieminekļis. Tajā iemūrētajā akmens plāksnē teikts:

«Še dus mūža mierā 90 latvju strēlnieki, kas dzimtenei ziedojuši dzīvības 1917. g. kaujās.»

* * *

Kaugurciema apkārtnē latviešu sarkanie strēlnieki cīnijās 1919. gada aprīlī—maijā.

Kontrrevolūcijas marta uzbrukuma laikā Kauguru—Slokas apkārtni ieņēma ienaidnieks. Aprīļa sākumā 16. pulks pretuzbrukuma laikā nonāca līdz Slokai un Kaugurciemam. Tobrīd gūtos panākumus nostiprināt neizdevās. Savukārt 1. pulka strēlnieki 18. maijā ieņēma landesvēra pirmo līniju šajā frontes sektorā.

Te 1. pulks nodarīja smagus zaudējumus latviešu baltgvardiem. Arī šoreiz uzbrukums tālākus panākumus neguva, jo pretinieks paspēja pievilkt spēcīgas rezerves. 1. pulka strēlnieki uzbrukumu atkārtoja naktī no 21. uz 22. maiju, šoreiz tas bija veiksmīgāks. Diemžēl situācija virzienā uz dienvidiem izveidojās ļoti nelabvēlīga, un strēlniekiem vajadzēja atkāpties.

Kauguros, Kaugurciema ielā atrodas glīti izveidota latviešu sarkano strēlnieku piemiņas vieta. Te atdusas nezināms skaits strēlnieku. Uz laukakmeņu pamata šķelta akmens pieminekļis. Tajā piecstaru zvaigzne. Zem tās uzraksts latviešu un krievu valodā:

«Kaujās par Padomju Latviju kritušajiem latviešu sarkanajiem strēlniekiem. 1919. gada maijā.»

Jūrmalas iedzīvotāji šo strēlnieku atdusas vietu vienmēr uztur labā kārtībā. Te bieži ierodas pionieri, komjaunieši, lai godinātu latviešu sarkano strēlnieku piemiņu.

* * *

Pasaules kara laikā, no 1915. līdz 1917. gadam, frontes līnija atradās netālu no Slokas. Ķemeru — Smārdes sektorā ritēja galvenokārt izlūkvienību cīņas, bet Sloka kalpoja kā zināms izejas punkts vairākām lielām pasaules kara militārām operācijām, arī Jelgavas (Ziemassvētku kaujām). Lielo cīņu starplaikos te ritēja intensīva izlūkvienību darbība.

Šajā frontes sektorā cīnījās daudzas dažādas 12. armijas daļas. To skaitā visi latviešu strēlnieku bataljoni, vēlāk — pulki. Pirmo reizi armijas štāba ziņojumā latviešu strēlnieki minēti 1915. gada 18. (31.) oktobrī:

«Rietumu frontē 18. oktobrī uz ziemeļiem no Kanģera ezera (ziemeļrietumos no Slokas) vācieši mēģināja uzbrukt, bet bez panākumiem. Vienā no šīs dienas sadursmēm Rīgas frontē ugunskrīstībās kaujā bija gadījums izrādīt savu augsto varonību jaunām latviešu nodaļām.»¹

Jau 1915. gada rudenī, plānojot virzīšanos tālāk uz Rīgu, vācieši centās ieņemt Sloku. Tās apkārtnē iedegās niknas kaujas. Te sīvās un varonīgās cīņās

¹ Latviešu strēlnieku bataljoni. Pēterpils, 1916, 29. lpp.

devās 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljons. Niknas kaujas iedegās pie Pavasara muižas, Likumzemes mājām un Zēlbēm. Ciešot lielus zaudējumus, bataljons minētos punktus ieņēma. Sevišķi asiņainas kaujas izvērtās par Pavasara muižu — vāciešu iece-
rēto izejas punktu tālākajam triecienam uz Sloku.

Arī vēlāk šajā frontes sektorā ritēja sīvas cīņas ar mainīgām sekmēm.

Slokas apkārtni krievu armija atstāja 1917. gada augustā (septembrī), sākoties vācu «Rīgas operācijai».

1919. gada pavasarī Slokas apkārtnē cīnījās 1. latviešu strēlnieku pulks.

Slokas kapsētā atrodas latviešu strēlnieku Brāļu kapu nodalījums. Pirmie savus cīņās kritušos biedrus te apbedīja 2. Rīgas bataljona strēlnieki. Pēc tam tur apbedīti arī citu bataljonu strēlnieki. Pēc dažiem datiem, šajos kapos dus 160 latviešu strēlnieku. Domājams, ka patiesībā viņu tur ir daudz vairāk. Kapsētā pēc E. Laubes meta uzcelts obeliska veida dzelzsbetona piemineklis.

Slokas kapsētā liels ir pasaules karā kritušo krievu karavīru kapulauks. Spriežot pēc tā platības, jāsecina, ka tur apbedīti daudzi simti, iespējams pat, ka vairāki tūkstoši karavīru.

* * *

Pasaules kara laikā Jūrmalā, it sevišķi tās daudzajās kūrmaļās, bieži vien atpūtā izvietojās latviešu strēlnieki. Jūrmalas kāpās ritēja strēlnieku apmācības. Jūrmalā notikušas daudzas strēlnieku skates, apbalvošana. Te strēlnieku vidū ritēja rosīgs kultūras darbs, bieži notika sarīkojumi ar teātra izrādēm un dejām, kaut dažkārt nācās pēc tām doties uz frontes pirmajām līnijām.

5. Zemgales pulka orķestra diriģents B. Valle savās atmiņās raksta, ka kādā sarīkojumā ieradies pulka komandieris pulkvedis Vācietis. Pakāpies uz krēsla, viņš apturējās dejošanu un teicis, ka pulkam šonakt jāiet uz fronti:

«Kā jūs gribat, beigt tūlīt deju un iet atpūsties vai dejojot tālāk?»

No visām pusēm atskanējuši saucieni: dejojot, dejojot!

«Labi,» atbildējis pulkvedis. «Tagad pulkstenis vienpadsmit. Līdz vieniem jūs dejosiet bez pārtraukuma, bet divos katrs savā vietā.»

Atskanējis skaļš strēlnieku urrā! Bet pulksten divos naktī pulks izgājis uz pozīcijām.

Te jāuzsver strēlnieku milzīgais optimisms, ticība nākotnei, dzīvei, bet 1917. gada rudenī viņi jau labi saprata, ka, lai būtu nākotne, ir jābūt revolūcijai. To strēlniekiem stāstīja boļševiki, kuri plaši izvērta agitācijas darbu Jūrmalā strēlnieku vidū 1917. gadā.

1919. gada sākumā Bulduros, Majoros, Dubultos atkal izvietojās atsevišķas strēlnieku daļas. Strēlnieki paši teica, ka «te viss mums labi pazīstams, katra vieta mūsu nopēdota». 1919. gada aprīlī Jūrmalā ieradās 1. latviešu strēlnieku pulks. Maijā strēlniekiem vajadzēja izcīnīt sīvas aizstāvēšanās kaujas Asaru apkārtnē. Strēlnieki visus ienaidnieka uzbrukumus atsita un paši bieži vien pārgāja veiksmīgos pretuzbrukumos.

22. maijā strēlnieki Jūrmalā savas pozīcijas atstāja. Tas notika pēc tam, kad ienaidnieks bija ielauzies Rīgā.

Jūrmala pieskaitāma pie tām vietām, kur sevišķi daudz dara, lai saglabātu latviešu sarkano strēlnieku piemiņu. Tā, piemēram, viena no pilsētas skaistākajām un garākajām ielām nosaukta par Latviešu sarkano strēlnieku ielu.

Jūrmalā plašu jaunatnes militāri patriotiskās audzināšanas darbu LKP Jūrmalas pilsētas komitejas vadībā veic latviešu sarkano strēlnieku grupa. Tās ilggadīgs priekšsēdētājs ir Jānis Luste.

Jānis Luste (1898. 25. IX), PSKP biedrs kopš 1919. gada. Pasaules kara laikā brīvprātīgi iestājies latviešu strēlniekos. Pilsoņu kara laikā cīnījies 15. armijas sevišķo uzdevumu pulkā. Viņš sevi uzskata par slavenā padomju militārās izlūkošanas pārvaldes priekšnieka Jāņa Bērziņa skolnieku, kura tiešā vadībā zināmu laiku strādājis.

Lielu militāri patriotiskās audzināšanas darbu jaunatnes vidū veica daudzi latviešu sarkanie strēlnieki — Jūrmalas grupas locekļi. Te īpaši jāpiemin Arvīds Kārklis, Erna Kārklis un Vilhelms Spolāns.

Asaru kapsētā apbedīti pasaules karā kritušie strēlnieki.

TĪRELĶURVS — LOŽMETĒJKALNS

Tīrelķurvs un LoķmetĒķkalns labi pazĪstams no latviešu strĒlnieku smagajām kaujām pasaules kara laikā. Sevišķi niknas tās bija krievu 12. armijas Jelgavas operācijas un tai sekojošā vācu pretuzbrukuma laikā no 1916. gada 23. decembra (1917. g. 5. janvāra) līdz 1917. gada 21. janvārim (3. februārim). Tautā šīs cĪņas daķķārt dĒvē par Ziemassvētku kaujām, jo krievu armijas uzbrukums sākās pāris dienu pirms pareizticĪgo Ziemassvētkiem.

Jelgavas operāciju uzdeva veikta Ziemeļu frontes ģenerāļa Radko Dimitrijeva komandĒtajai 12. armijai, kurai pretĪ atradās 8. vācu armija.

Uzbrukuma mĒrķis bija pārraut vācu fronti Tīrelķurva sektorā, atsviest pretinieku aiz Lielupes un Iecavas upes un, izvĒršot uzbrukumu tālāk, ieņemt Jelgavu, tādĒjādi apdraudot aizmuguri vācu daļām Daugavas krastā. Uzbrukumu nolĒma sākt bez artĪlĒrijas sagatavošanas uguns. Tika izveidotas trīs operatīvās grupas: Odiņu, BabĪtes un Olaines. Galvenais trieciens bija jādod BabĪtes grupai — 6. SibĪrijas korpusa un apvienotās Latviešu strĒlnieku divĪzijas spēkiem (abas latviešu strĒlnieku brigādes šĪ uzbrukuma izvešanai tika apvienotas vienā divĪzijā). Latviešu strĒlnieki uzbruka Mangaļu māju apkārtnĒ. Pa labi no latviešu strĒlniekiem uzbruka 3. SibĪrijas strĒlnieku divĪzija, pa kreisi — 14. SibĪrijas strĒlnieku divĪzija. Uzbrukuma sākums neizdevās tādš, kā bija plānotš. Vācieši bija nocietinājušies vairāk, nekā bija domāts. Un tomĒr, parādot sevišķu varoņību, latviešu strĒlnieki vācu pirmo aizsardzības lĪniju pārrāva. Nepietiekošu rezervju dĒļ ģūtos panākumus neizdevās izvĒrst un lielākā uzbrucĒju daļa atgriezās izejas pozĪcijās.

Nākamajās dienās smagas kaujas turpinājās. Iz-mantojot situāciju, ka blakus esošā 5. krievu armija uzbrukumā nepiedalĪjās, vācieši no šīs armijas frontes sektora steidzoši pārsveda vairākas daļas uz Tīrelķurvu. Kļuva skaidrs, ka krievu 12. armijas uzbrukums beidzies neveismĪgi. 29. decembrĪ (11. janvārĪ) ģenerālis Radko Dimitrijevs deva pavĒli uzbrukumu pārtraukt. NesekmĪgs bija arī Odiņu un Olaines grupas uzbrukums.

12. armijas pavĒlē teikts, ka uzbrukuma rezultātā frontes lĪnija saĪsināta par 5 verstĪm un tā pavirzĪta uz priekšu no 2 līdz 5 verstĪm. Krievu armija zaudĒjusi 23 tūkstošus nogalināto, ievainoto un ģūstā kritušo, to skaitā no latviešu strĒlnieku pulkiem vairāk nekā 5 tūkstošus strĒlnieku.

Pievilkuši rezerves, 10. (23.) janvārĪ vācieši pārgāja pretuzbrukumā. Atkal iedegās ārkārtĪgi sĪvas un asiņainas kaujas, kuras turpinājās līdz 21. janvārim (3. februārim). Vāciešiem daļĒji izdevās atģūt zaudĒto teritoriju.

Jelgavas operācijas laikā atklājās krievu armijas Īstais stāvoklis — pavĒlniecības kļūdas, rezervju trūkums, pavĒlniecības tiekšanās pĒc slavas, karjeras un apbalvojumiem. Pats galvenais, ka karavĪru masu neapmierinātība jau izvĒrtās atklātā revolucionārā veidā.

KopĒjos Jelgavas operācijas un vācu pretuzbrukuma laikā ciestos krievu armijas zaudĒjumus rĒķina 45 tūkstoši cilvēku, to skaitā ap 9 tūkstoši latviešu strĒlnieku, no kuriem ap 2 tūkstoši kritušo. Vācieši savus zaudĒjumus lĒš ap 25 tūkstoši karavĪru.

Daudzie latviešu un sibĪriešu strĒlnieku kapĪ RĪgas—Kalnciema šosejas malā ir šo pirmā pasaules kara lielo bezģēdzĪgo kauju liecinieki.

Braucot no RĪgas, Kalnciema šosejas labajā pusĒ Bulduru sovhoztehnikuma teritorijā redzama Piņķu baznĪca, kas iegājusi latviešu strĒlnieku vēsturĒ ar 5. Zemgales pulka komandiera Jukuma Vācieša slaveno tā dĒvēto sprediķi. 1916. gada 17. jūlijā, dodoties uz frontes Smārdes iecirkņi, kur bija gaidāmas sĪvas cĪņas, J. Vācietis savam bataljonam Piņķu baznĪcā teica runu.

Valdošā carisma apstākļos — bataljona komandiera lĪmenĪ — ar varu atvĒrt baznĪcu, kāpt mācĪtāja vietā kancelĒ bija atklāts izaicinājums pastāvošajai kārtĪbai un milzĪgs risks. Dzejnieks Ćaks šim notikumam veltĪjis vienu no saviem skaĪstākajiem strĒlnieku dzejoļiem — «Sprediķis Piņķu baznĪcā».

Vecā, mazā Piņķu dievnamā
Nav nekad tādš dievkalpojums bijis,
Tādš kā šodien. Zvans bez elpas vēstĪ.

Tirelpurvs

Vēstule no mājām

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Jānis Zālītis

Atpüta

Latviešu strēlnieki 1917. gada

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Krišs Hermanis

«Cauri pilsētas vecajiem vartiem,
ienāk latviešu strēlnieku pulks».

Latviešu sarkanie strēlnieki ložmetējnieki

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Artūrs Skrastiņš.

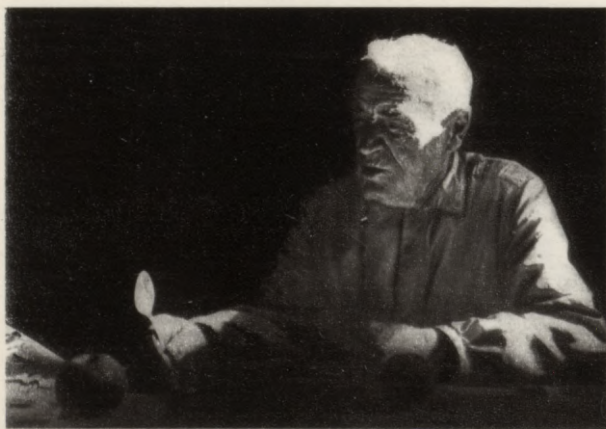

Pirms aiziešanas strēlniekos

Latviešu sarkanie strelnieki
Latgales frontē 1919. gadā

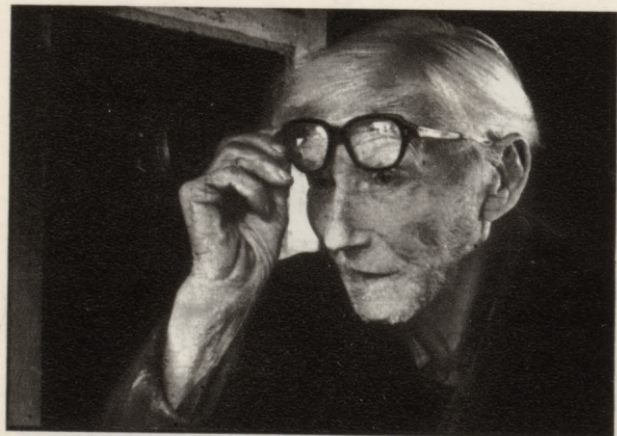
Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strelnieku zvaigznājs». Strelnieks Ernests Limbaitis

Latviešu sarkanie strēlnieki ierakumos Latgales frontē 1919. gadā

Latviešu strēlnieku divīzijas izlūku grupa

Kadrs no pilnmetrāžas dokumentālās filmas
«Strēlnieku zvaigznājs». Strēlnieks Tenis Vinklers

Jukums Vācietis. KSFPB Bruņoto Spēku un Padomju Latvijas Armijas virspavēlnieks

Latviešu sarkano strēlnieku sakarnieku vienība

Latviešu sarkanais strēlnieks
Jānis Kalniņš saruna

Demonstrācijas laikā

Latviešu sarkanie strēlnieki

Latviešu sarkanais strēlnieks
Pēteris Griško

Latviešu sarkanie strēlnieki cīņu starplaikā

Kadrs no dokumentālās filmas «Strēlnieku zvaigznājs»

Latviešu sarkanais strēlnieks
Arvids Kārklis

Ļaudis lūkot plūst no visām malām,
Pamet darbu, pamet vārgos cisās.
Tikai mācītājs uz Rīgu slepen
Aizbēdzis un muiža smīn aiz bultām.

— — — — —
Pērminderis ģērbkambara kaktā
Tikai trīs un čukst zem savām brillēm:
— Gluži tā kā deviņsimti piektā,
Baznīca ar varu vaļā vērtā.

Rīgas—Kalnciema šosejas 25. kilometrā, 1,8 kilometri pa kreisi, pie Tīreļu mājām atrodas vieni no vislielākajiem un vislabāk iekārtotajiem pirmajā pasaules karā kritušo karavīru brāļu kapiem.

Te apbedīti ap 3800 kaujās kritušo karavīru, no tiem ap 1800 latviešu strēlnieku.

Kapu centrā pēc prof. E. Laubes meta uzcelts obeliska veida dzelzsbetona piemineklis. Uzrakstā uz pieminekļa teikts, ka tas celts 1240 šeit apglabāto latvju strēlnieku piemiņai. Pieminekli atklāja 1925. gadā. Pēc tam kapu paplašināšana un labiekārtošana turpinājās. Pieminekļa uzraksts neatspoguļo faktiski tur apbedīto karavīru skaitu un tautību.

Pie pašas Kalnciema šosejas, tās 31. km labajā pusē Peitiņu kapsētas labajā malā atrodas Sibīrijas strēlnieku brāļu kapi. Te milzīgā kapā, zem vienas velēnas, guldīti aptuveni 1500 Sibīrijas strēlnieku.

Kapu plāksnē latviešu un krievu valodā teikts:

«Mūžīga piemiņa 1500 kritušajiem Sibīrijas strēlniekiem, kas kopā ar latviešu strēlniekiem cīnījās pret vācu iebrucējiem 1915.—1917. g.»

Turpat blakus Peitiņu kapos no šaviņu čaulām veidots krusts. Pie tā piemiņas plāksne:

«Mūžīga piemiņa varoņiem 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka 12 strēlniekiem, kas krituši cīņās 18. janvārī 1917. gadā.»

Seko cīņās kritušo strēlnieku vārdi un piebilde beigās — «viena strēlnieka māmuļa».

Stāsta, ka kāda strēlnieka māte, uzzinājusi dēla atrašanās vietu frontē, nolēmusi to apciemot. Ar milzu grūtībām viņa nonākusi līdz pulka apmešanās vietai. Uzzinājusi, ka dēls cīņās kritis, māmuļa apsēdusies pie kapa un naktī nosalusi. Strēlnieki māti esot apbedījuši blakus dēlam.

Kalnciema šosejas malā pie autobusu pieturas «Ložmetējkalns» rodami vēl vieni Brāļu kapi. Tajos pēc mākslinieka K. Celmiņa meta uzcelts 5,7 m augsts obeliska veida, Somijas sarkanajā granītā kalts piemineklis Tīreļpurva un Ložmetējkalna kauju un tur kritušo strēlnieku piemiņai. Pieminekļa lejasdaļas 8 izciļņi simbolizē 8 latviešu strēlnieku pulkus. Pie blakus augošā ozola piestiprināta piemiņas plāksne 167 cīņās kritušajiem 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka strēlniekiem.

Dažus simtus metru pirms Ložmetējkalna kapiem pa kreisi nogriežas ceļš uz Ložmetējkalnu. Tas ietver ap 25 km² lielu platību.

Ložmetējkalna augstākajā vietā uzstādīts neapstrādāts liels piemiņas laukakmens. Uz tā uzraksts latviešu un krievu valodā: «Ložmetējkalns — pirmā pasaules imperiālistiskā kara cīņas vieta. Seit 1917. gada janvārī kaujās latviešu un Sibīrijas strēlnieku pulki cīnījās pret ķeizariskās Vācijas karaspēku.»

Tīreļpurva, Kalnciema apkārtnē atrodas daudzi vācu karavīru kapi. Tajos apbedīti arī ne mazums krievu 12. armijas karavīru. Tā vācu kapos mežā, netālu no Skangaļu mājām, apglabāti arī daudzi simti krievu karavīru, iespējams, ka viņu vidū arī latviešu strēlnieki.

Jāatzīmē, ka vecajās pasaules kara pozīcijās Tīreļpurvā, Ložmetējkalnā, Kalnciema apkārtnē noritēja sīvas cīņas par Padomju Latviju 1919. gada pavasarī.

Te cīnījās Padomju Latvijas armijas 1. divīzijas 1. brigāde. Labajā flangā — Slokas apkārtnē 1. pulks, Kalnciema virzienā — 2. pulks, Tīreļpurva pozīcijās — 3. pulks.

Brigādes štābs atradās Piņķu mācītājmuižā. Te kaujās piedalījās arī dažas Sarkanās Armijas 11. divīzijas artilērijas daļas.

Maija vidū 2. pulks veica plašāku uzbrukumu Kalnciema virzienā. Taču sekmes neguva.

2. Latviešu strēlnieku pulks cieta jūtamus zaudējumus, panākumus neguvīs, jo ienaidnieks neatlaidīgi pretojās. Uzbrukumu vajadzēja pārtraukt.

Vācu landesvērs 22. maijā šajā frontes sektorā pārgāja uzbrukumā. 2. pulks, izcīnot sīvas kaujas, atkāpās Rīgas virzienā.

5. MARŠRUTS

VENTSPILS

1919. gada janvāra pēdējās dienās 3. Padomju Latvijas jātnieku divīzions atbrīvoja Ventspili. Divīzions no Tukuma caur Sabili un Kāndavu devās uz Kuldīgu un no turienes uz Ventspili.

Visur strēlniekus sagaidīja ar sajūsmu. Kāndavā, strēlniekiem ieauļojot, spēlēja orķestris, tāpat sirsnīgi viņus sagaidīja arī Sabiles un Kuldīgas darbaļaudis.

Pēc nelielas atpūtas Kuldīgā divīzions devās uz Ventspili. 29. janvārī tas atbrīvoja Pilteni, un 30. janvāra rītausmā strēlniekiem izdevās, vāciešiem nemanot, no dienvidu puses iejāt Ventspilī.

Vācieši gaidīja strēlnieku frontālu triecienu pāri Ventai, jo no tās puses okupantus apdraudēja sarkangvardu vienības.

No vietējiem iedzīvotājiem strēlnieki uzzināja, ka vācu galvenie spēki koncentrēti štābā un ka Ventas ostā aizbraukšanai sagatavots kuģis. Uz tā atradās baltgvardi, vācu karavīri un viņu priekšniecība. Tāpēc strēlnieki sadalījās divās grupās — viena ielenca štābu, otra devās uz Ventas krastu, lai mēģinātu ieņemt kuģi. Tvaikoņa apkalpe, pamanijusi latviešu strēlniekus, mēģināja aizbraukt, bet šis manevrs neizdevās strēlnieku spēcīgās uguns dēļ. Ar vairākām granātām strēlniekiem izdevās trāpīt kuģa klāju. Kuģa komanda pacēla balto karogu.

Sīvu pretestību vācieši izrādīja 2. eskadronam, kas uzbruka štābam, kurš bija izvietojies Fabriciusa

(Pils) un Kuldīgas ielas stūra mūra ēkā. Tikai pēc ilgākas apšaudes, kuras laikā ienaidnieks cieta lielus zaudējumus, strēlnieki štābu triecienu ieņēma.

Divīzions pēc tam pilsētu atstāja un devās uz Pilteni.

So kauju dalībnieks K. Urbanovičs atceras:

«Pilsēta bija miegā. Ielās nebija nevienas dzīvas dvēseles, valdīja nāves klusums. Sadalījušies gar trotuāriem, sarkanarmieši ātri virzījās uz priekšu. Rīta krēsla izklīda, un jumtu cekuli iemirdzējās uzlecošās saules staros. Sīnī klusumā sevišķi skaļš izlikās pirmās granātas sprādziens, kam sekoja šāvieni troksnis un ložmetēju tarkšķēšana. Tas nozīmēja, ka 2. eskadrons nācis sakarā ar ienaidnieku. Atskanēja īss tvaikoņa svilpiens. 1. eskadrons skriešus metās uz ostu. Orientēdamies pēc kartes, mēs ieskrējām strupielā, kas bija aptaisīta ar žogu. Mūsu priekšā bija aizslēgti vārti, bet aiz tiem pacēlās melnu dūmu mutuļi un skaidri bija dzirdams troksnis, kas cēlās, tvaikoņa skrūvei griežoties. Ar koncentrētu spēku uzlauzām vārtus un, ložu krusas saņemti, izklīdām aiz akmeņogļu estakādēm, kas bija sakrautas gar krastu. Iss brīdis, un mēs ar savu šāvieni uguni visus kuģa apkalpotājus bijām iedzinuši kuģa iekšienē. Vairākas mūsu granātas plīsa virs kuģa deķa. Tvaikonis mēģināja atiet tālāk no krasta, bet vadības trūkuma dēļ, kā aklis, pavirzījies metrus 20, apstādināja mašīnu. Pa to laiku mūsu ložmetējs izlaida lentu pēc lentas, urbdams tvaikoņa korpusu. Pēc ilgākas ap-

šaudīšanas tvaikonis pacēla baltu flagu. Lielākais vairums viņa aizstāvētāju izrādījās ievainoti, divi krituši. Mūsu zaudējumi: 1 ievainots. Tūliņ no otrā upes krasta pārcēlām Kurzemes sarkangvardus, bet paši devāmies palīgā 2. eskadronam, kuram pretinieks izrādīja sīvu pretestību.

Tur notika karsta kauja. Pretiniekam bija 4 ložmetēji un liels daudzums rokas granātu, un pats tas atradās mūra ēkā, no kuras bija iespējams šaut uz visām pusēm. (...) Beidzot 2. eskadrona komandierim Virsim ar grupu strēlnieku izdevās ielauzties štāba ieejā. Dažas ēkā iesviestās granātas visu izbeidza, un pretinieks padevās. Ventspils bija ieņemta.»

Ventspilī (sākotnēji Talsos) no strādniekiem un apkārtnes darbaļaudīm formēja 1. Kurzemes revolucionārās apsardzes pulku, kuru vēlāk iekļāva 16. latviešu strēlnieku pulkā.

Izveidoja Ventspils—Talsu rajona kara revolucionāro štābu, kurš organizēja Ventspils un tās apkārtnes aizsardzību.

31. janvārī iznāca avīzes «Sarkanā Venta» pirmais numurs. Strauji izvērsās kultūras darbs. Tajā piedalījās arī jaunformētā pulka strēlnieki. Par kultūras darba centru kļuva strādnieku klubs «Gaisma» Kuldīgas ielā 18.

16. februārī notika Ventspils apriņķa strādnieku deputātu padomes 1. kongress. Tajā uzstājās Iekšlietu komisariāta pārstāvis A. Dižbite. Viņš aicināja darbaļaudis aktīvi cīnīties pret baltgvardu bandām.

Daudz tika paveikts, lai nostiprinātu padomju varu pilsētā un tās apkārtņē.

Un tomēr landesvēra uzbrukums pilsētas aizstāvjiem bija negaidīts. 24. februārī, agri no rīta, ienaidniekam izdevās nemanītam no Zūru puses pietuvoties pilsētai. Aptuveni 3 km no Ventspils landesvēra vienība izvērsās ķēdē. Nonākusī pie Sarkanā tilta, tā izšāva signālraketi. Tūlīt ostā ienāca kuģis «*Windau*», uz kura arī atradās landesvēristi. Daļa ienaidnieka karavīru pārgāja pa ledu Ventu, lai nogrieztu pilsētas aizstāvjiem atkāpšanās ceļu. Pēc tam vācu ledlauzis uzlauza upē ledu, lai sarkanarmieši nevarētu pa to atstāt pilsētu. Tajā pašā laikā vācu artilērija apšaudīja staciju, lai nepieļautu atiet vilcieniem.

Sākās nevienlīdzīga kauja. Lielā pārspēka spiesti,

sarkanarmieši, ciešot lielus zaudējumus, atkāpās pa Ventā uzlauzto ledu.

Pilsētā sākās drausmīgs baltais terors. Jau iebrukuma dienā baltgvardi arestēja un apšāva daudzus strādniekus. Tālāk virzīties ienaidnieks neuzdrošinājās, kaut Ventspils—Ugāles sektorā tam pretī stāvēja tikai 16. pulks, kurš vēl nebija paguvis pilnībā saformēties, un Vitebskas VĀK pulka 2. bataljons.

10. martā vācieši, koncentrējuši ievērojamus spēkus, pārgāja uzbrukumā, piespiežot skaitliski nelielas Padomju Latvijas armijas daļas atkāpties. Kaujas par Ventspili izbeidzās.

Ventspilī svēti glabā sava novadnieka latviešu sarkanā strēlnieka, pilsoņu kara varoņa Jāņa Fabriciusa piemiņu. Vecpilsētas galvenajai ielai, bijušajai Pils ielai, dots J. Fabriciusa vārds. J. Fabriciusa, Kārķliņa un Akmeņu ielas krustojumā atrodas J. Fabriciusa skvērs ar J. Fabriciusa pieminēkli (tēlnieks J. Zariņš). J. Fabriciusa vārds dots Ventspils ventilatoru rūpnīcai un Ventspils 1. vidusskolai.

J. Fabriciusus mācījies Ventspils apriņķa skolā, domājams, ka tā atradās tagadējās noliktavas telpās Skolas ielā 3.

Ventas krastā granītā kalts pieminēklis veltīts 1919. gadā nošautajiem revolucionāriem, kuri cīnījās par padomju varu Ventspilī (tēlnieks J. Zariņš).

Ventspils Meža kapos (Sūnu ielā) apbedīti J. Fabriciusa vecāki — Fricis un Grieta Fabriciusi.

Ventspils Meža kapos atrodas 1919. gadā nošauto cīnītāju masu kaps.

ZLĒKAS

Zlēku vārds iegājis mūsu tautas vēsturē kopā ar leģendārā latviešu sarkanā strēlnieka J. Fabriciusa vārdu. Te J. Fabriciusa dzimtajās mājās Vangstrēbējās iekārtots viņa memoriālais muzejs. Tajā daudz nozīmīgu eksponātu stāsta par varoņa bērnību, skolas gadiem, viņa varoņdarbiem pilsoņu kara frontēs.

Jānis Fabriciusus (1877. 8. VIII—1929. 24. VIII) dzimis Kurzemes guberņas Ventspils apriņķa Zlēku pagasta Vangstrēbējās (tagad Ventspils raj. Zlēku ciemā). Tēvs — mežsargs. Ģimenē bija

7 bērni. Mācījies Ventspilī, 1891. gadā piedalījies «kartupeļu dumpī». Pēc tam mācījies Rīgā. 1898. gadā iesaukts armijā. Dienējis leibgvardes Lietuvas pulkā. 1903. gadā iestājies KSDSP rindās. 1904. gadā par revolucionāru darbību notiesāts un izsūtīts uz Sibīriju. Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas laikā atradās Sahalīnā.

1917. gada septembrī ieskaitīts 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku pulkā. Ieguva lielu autoritāti strēlnieku vidū. No 1918. gada janvāra VCIK loceklis. J. Fabriciuss devis savu ieguldījumu Sarkanās Armijas organizēšanā, komandēja Gdovas nodaļu.

1918. gada februārī—martā Gdovas—Torošinas rajona kara komisārs. 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā 2. un 10. strēlnieku divīzijas komisārs. Piedalījies cīņās par Padomju Latviju 1919. gadā. No 1919. gada oktobra ir 16. strēlnieku divīzijas 48. brigādes komandieris. Pirmais četru Sarkanā Karoga ordeņu kavaleris. Pirmo ordeni viņš saņēma par cīņām pret vācu imperiālistiem 1918. gadā, otru — par Smorgoņas operācijas vadīšanu cīņās pret baltpoļiem, trešo — par personisko drosmi, sturmējot Kronštates cietoksni, ceturto — par kaujām pie Varšavas. Pēc pilsoņu kara Fabriciuss palika dienēt Sarkanajā Armijā, ieņemot tajā vairākus atbildīgus posteņus. Gāja bojā lidmašīnas katastrofā, būdams Atsevišķās sarkankarotās Kaukāza armijas pavēlnieka palīgs.

J. Fabriciusa vārds dots kolhozam Zlūkās, Fabriciusa vārdā nosaukta Zlūku astoņgadīgā skola, bet Piltenes vidusskolā ir J. Fabriciusa pionieru vienība.

UGĀLE

Latviešu sarkanie strēlnieki atradās Ugālē 1919. gada februārī un marta sākumā. Tās apkārtnē formēja 16. latviešu strēlnieku pulku. Te izvietojās arī Vitebskas VĀK pulka bataljons. Šis bataljons, iespējams, arī 16. pulka daļas, te izcīnīja kaujas pret landesvēra vienībām.

Cik lielus zaudējumus šīs daļas cietušas cīņās pie Ugāles, tas nav zināms.

Ugālē, Komunāru kalniņā, ir liels kaps. Pie tā piemiņas plāksne:

Kā tevis,
Tā arī manis dēļ
Ir cīņā atdots viss.

Divas atsevišķas piemiņas plāksnes ir 1919. gada kaujās kritušajiem Kurzemes partizāniem Ansim Cīrulim un Robertam Šēnbergam.

Iespējams, ka šeit apbedīti arī 1919. gadā kritušie latviešu sarkanie strēlnieki un Vitebskas VĀK pulka karavīri.

6. maršruts. «Alūksnes grupas kreisās kolonnas kauju rajons marta operācijā.»
(Latvju strēlnieku vēsture. M. Prometejs. 1934, 2. sēj., 2. d.)

6. MARŠRUTS

ALŪKSNE UN TĀS APKĀRTNE

Alūksne un tās apkārtnē par sīvu cīņu arēnu kļuva 1919. gada sākumā. Kaujas par Alūksni netieši sākās jau janvāra vidū, kad 6. latviešu strēlnieku pulka viens bataljons izcīnīja kaujas par Tartu. Izmantojot ievērojamu pārspēku, divu bruņotu vilcienu aizsegā igauņu baltgvardi piespieda 6. pulka bataljonu 14. janvārī pilsētu atstāt. Tālāko kauju gaitā igauņu baltgvardiem izdevās pārvietoties tuvāk Alūksnei.

Igauņu baltgvardi izmantoja cīņu atslābumu Narvas apkārtnē un pārsvieda no turienes daļu no saviem spēkiem Alūksnes virzienā.

Pēc sīvas kaujas 17. februārī latviešu strēlnieki atstāja Api un 21. februārī — Alūksni. Pēdējais no pilsētas atkāpās 6. latviešu strēlnieku pulks.

Pēc dažām dienām spēcīgu uzbrukumu veica 15. latviešu strēlnieku pulks, ieņemot Vaidavas staciju, tas aizgāja igauņiem aizmugurē. Uzbrukumā pārgāja 6. pulks. 28. februārī Alūksni atguva.

Savā daždienu saimniekošanas laikā Alūksnē igauņu un somu baltgvardi bija nežēlīgi izrēķinājušies ar daudziem pilsētas iedzīvotājiem. Pēc pilsētas atbrīvošanas noslepkavotos apbedīja Alūksnes pils priekšā kopējā komunāru kapā. Vēlāk turpat svinīgi apbedīja arī 34 kritušos 15. pulka strēlniekus, kuri traģiski gāja bojā Apes muižas tuvumā.

17. marta rītā Padomju Latvijas armijas Alūksnes grupa pārgāja uzbrukumā. 20. martā ienaidnieks

sāka pretuzbrukumu 6. pulka sektorā, bet nākošajā dienā visā Alūksnes grupas sektorā. Izcīnot sīvas kaujas, latviešu strēlnieki atkāpās aptuveni izejas pozīcijās.

17. aprīlī sākās jauns Alūksnes grupas uzbrukums. Arī šoreiz tas neguva panākumus.

Sakarā ar Rīgas krišanu ienaidnieka rokās un Padomju Latvijas armijas atiešanu uz Latgali Alūksnes grupējums zaudēja savu lomu. Frontes saīsināšanas nolūkā maija beigās padomju spēki atstāja Api un pēc tam arī Alūksni.

Alūksnes pils priekšā arī vēlāk apbedīja kaujās kritušos latviešu sarkanos strēlniekus.

Lai uzsvērtu paaudžu cīņas vienotību, viņiem blakus guldīti fašisma terora upuri un cīņās par Alūksnes atbrīvošanu kritušie Lielā Tēvijas kara cīnītāji.

Tautas sēras par viņiem visiem iemiesotas tēlnieces Līlijas Līces granītā kaltajā sievietes tēlā.

Piemiņas vietas paaugstinājumā ievietotās memoriālās plāksnes stāsta, kas šeit atdusas. Pirmā no tām veltīta 1919. gadā kritušajiem latviešu strēlniekiem. Uz tās rakstīts: «Viņi atdeva savas dzīvības par padomju varu.»

Šeit apbedīto vārdiskais saraksts ļoti nepilnīgs.

Alūksnes pilsētas kapos, pa labi no kapličas, ir latviešu un igauņu sarkano strēlnieku nodalījums. Tajā novietotajā piemiņas plāksnē teikts:

«Seit apbedīti 19 latviešu un igauņu sarkanie strēlnieki, kas krituši 1919. g. marta—aprīļa kaujās pret baltgvardiem Alūksnes novadā.»

7. maršruts. Latviešu sarkano strēlnieku cīņu vietas Daugavpils apkārtnē
1919. gadā.

7. MARŠRUTS

DAUGAVPILS UN TĀS APKĀRTNE

Daugavpils bija viena no tām Latvijas pilsētām, kurā revolucionārā kustība 1917. gadā izvērtās sevišķi spēcīgi. Tā devusi nozīmīgu ieguldījumu revolucionārās cīņas vēsturē pirmsoktobra periodā. Jau 1917. gada martā, tūlīt pēc Februāra buržuāziski demokrātiskās revolūcijas, Daugavpilī izvietotajās 5. armijas daļās revolucionārā cīņa sīta augstu vilni. Visā pilsētā notika mītiņi un demonstrācijas. Daugavpilī tajā laikā atradās 5. armijas štābs un daudzas dažādas armijas apakšvienības.

1917. gada jūnijā pretkara noskaņojums 5. armijas kareivju vidū tālāk pastiprinājās, sākās nemieri, kuri aptvēra vairāk nekā 50 pulkus. Sacelšanās apspiešanai izveidoja lielu, spēcīgu karaspēka daļu. Sākās nežēlīgas represijas. Arestēja daudzus tūkstošus karavīru. 10. jūlijā 5. armija, lai gan tajā bija nemieri un arī aresti, tomēr pārgāja uzbrukumā. Jau pirmajā cīņu dienā tā zaudēja 13 tūkst. kritušo, ievainoto un bez vēsts pazudušo. Uzbrukums neizdevās.

No 16. līdz 20. oktobrim Daugavpilī notika 5. armijas zaldātu deputātu padomju kongress, kurš pieņēma boļševistisku rezolūciju.

Revolūcijas dienās 5. armijas kareivji atbalstīja spēcīgo boļševiku partijas organizāciju. Boļševiki pārņēma kontroli pār armijas štābu Daugavpilī.

1918. gada 18. februārī ķeizarkārī Vācijas karaspēks pārgāja uzbrukumā. 5. armijas daļas neizrādīja nekādu pretestību interventiem, un tās pašas dienas pievakarē vācu armija iegāja Daugavpilī.

Beidzās padomju varas pastāvēšanas pirmais posms. Latviešu strēlnieki cīnās par Daugavpili nepiedalījās, jo atradās frontes citos sektoros, taču 5. armijas rindās, dažādos pulkos, cīnījās daudzi Latgalē dzimuši latvieši un krievi.

Daugavpils bija viena no pirmajām Latvijas pilsētām, pār kuru 1918. gada beigās uzvijās sarkanais karogs. Tajā laikā Daugavpilī esošo vācu karaspēka daļu pavēlniecība piekrita sarunām par pilsētas nodošanu Sarkanās Armijas rokās. Sarunu rezultātā 9. decembra vakarā sarkanarmieši iesoļoja pilsētā.

Daugavpils cietoksnī vācu daļas uzkavējās vēl pāris nedēļu. Sarkanās Armijas pavēlniecība šādam variantam piekrita, jo tas deva iespēju pilsētu ieņemt bez kaujas, bez upuriem.

No latviešu strēlnieku pulkiem kā pirmais Daugavpilī ieradās Kirila Stuckas komandētais 3. latviešu strēlnieku pulks. No šejienes pulks devās tālāk uz fronti Kurzemē. Vēlāk cauri Daugavpilij devās daudzas karaspēka daļas.

Janvārī no Maskavas uz Daugavpili pārcēlās Latviešu strēlnieku padomju divīzijas štābs. Te izvietojās arī jaunizveidotās Padomju Latvijas armijas štābs un Revolucionārā Kara padome. Par Padomju Latvijas armijas virspavēlnieku iecēla KSFPBR Bruņoto Spēku virspavēlnieku J. Vācieti, par armijas

štāba priekšnieku — P. Maiguru. Daugavpils kļuva par vietu, kurā formēja jaunas un reorganizēja kaujās cietušās vienības.

Daugavpils 1919. gada sākumā kļuva par nozīmīgu militāri stratēģisku centru. Caur Daugavpili uz fronti devās karaspēka daļas. Daugavpils stacijā pienāca pārtika, armijas apgādei nepieciešamā krava. Pilsētā atradās lielas, dažādas, gan militāra, gan civila rakstura noliktavas. Ņemot vērā to visu, armijas pavēlniecība veltīja īpašu uzmanību Daugavpils placdarma aizsardzības organizēšanai. Tā noorganizēja Daugavpils garnizonu. Aizsardzības būvju celtniecību veica armijas pirmā būvnodeļa.

Daugavpils nozīme vēl vairāk pieauga, kad sākās izšķirošās cīņas par Padomju Latviju kā Ziemeļu, tā Kurzemes frontē.

1919. gada pavasarī jau vajadzēja rast karaspēka daļas Daugavpils virziena noseigšanai no dienvidiem — no Lietuvas puses. Bīstama situācija veidojās 1919. gada maijā, kad sāpīgas neveiksmes cieta Baltkrievijas—Lietuvas padomju armija.

Jau 20. aprīlī rezervē esošais 18. latviešu strēlnieku pulks devās pretī poļu baltgvardiem Švenčonēļu virzienā. Sākās sīvas latviešu sarkano strēlnieku cīņas šajā frontes sektorā. Tās vienlaikus bija cīņas ir par Padomju Latviju, ir par Padomju Lietuvu.

Pirmā kauja starp 18. latviešu strēlnieku pulku un Polijas karaspēku notika 6. maijā Pabrades rajonā pie Santokas tilta. Pulka 3. bataljons komandiera J. Vanaga vadībā ar sīvām kaujām, veikli manevrējot, nodarot pretiniekam zaudējumus, atgāja uz Švenčonēļiem.

Tā kā situācija šajā frontes sektorā vēl vairāk pasliktinājās, 15. maijā uz Daugavpili izsauca 6. latviešu strēlnieku pulku, kaut situācija Alūksnes apkārtnē, kur cīnījās 6. pulks, tāpat bija ļoti smaga. Frontes pavēlniecības rīkojumu izveidot Daugavpili spēcīgu rezerves grupējumu nebija iespējams izpildīt nepārtraukto kauju dēļ.

Maijā, pēc Švenčonēļu atstāšanas, frontes līnija uz laiku nostabilizējās Ignalinas apkārtnē. Te kopā ar 18. latviešu strēlnieku pulku cīnījās 8. un 9. Tveras pulks.

19. maijā ienaidnieks ieņēma lielo Lietuvas centru Panevėžū. Tieši tajā laikā Daugavpili ieradās spēcīgais 6. latviešu strēlnieku pulks. To tūlīt nosūtīja Panevėžas virzienā. Strēlnieki pilsētu arī atguva, tomēr tūlīt saņēma pavēli to atstāt, jo nebija nodrošināti flangi.

Maija beigās vācieši un lietuviešu baltgvardi pārāva fronti Suvainišķu—Roķišķu iecirknī. Pastiprinājās tiešas briesmas Daugavpili. Tika izveidota Daugavpils Revolucionārā kara komiteja un Daugavpils armijas grupa. Izveidoja Daugavpils nocietināto rajonu, kurā koncentrējās spēcīgas Sarkanās Armijas daļas: 6. un 15. latviešu strēlnieku pulks nosedza Ilūkstes apkārtni, 17. pulks — Zarusus, tālāk uz dienvidiem cīnījās 18. pulks. Sventes ezera apkārtnē atradās 12. un 14. pulks. Jūnijā vissīvākās kaujas notika dienvidrietumos no Ilūkstes — pie Eglaines stacijas, Čičīra un Aviļu ezeriem. Cīņas ritēja arī Disnas upes līnijā.

Jūnija beigās jūtamu palīdzību Daugavpils aizstāvjiem sniedza skaitliski lielais, labi organizētais Sevišķo uzdevumu bataljons. Pie Nīcgales bataljons, izmantojot rīta miglu, ātri forsēja Daugavu, sakāva lietuviešu baltgvardus un straujā triecienā ieņēma Bebreņi, tā atvieglot citu daļu stāvokli.

Latviešu sarkanais strēlnieks P. Plaudis savās atmiņās raksta: «Mūsu urā saucieni, brāzmainā, spārīgā izcelšanās Zemgales krastā un iebrukums baltgvardu tranšejās pārsteidza ienaidnieku. Sākām ar rokas granātu palīdzību iztīrīt vecos vācu ierakumus no lietuviešu baltgvardiem. Baltgvardi neuzsāka durkļu cīņu un ārkārtīgā panikā metās bēgt, pametot savus ložmetējus, pat šautenes un veselus vākus ar munīciju. Daugavu mēs forsējām ar samērā nelieliem zaudējumiem.

Strēlnieki strauji traucās uz priekšu, neļaujot pretiniekam atjēgties no pirmā belziena un uzsākt pretošanos. Dažas baltgvardu daļas tiešām mēģināja organizēt pretošanos, izmantojot vecos vācu nocietinājumus — tranšejas, betonētas zemnīcas utt., kuru bija ļoti daudz visā plašajā Zemgales piekrastē. Bet visi šie pretošanās mēģinājumi tika apspiesti. Pretinieka spēkos nebija ne apturēt, ne arī aizkavēt strēlnieku straujo uzbrukumu.

Mums vajadzēja pasteigties vēl šinī pašā dienā ieņemt Bebreņi. Bebreņes muiža pirmā pasaules kara gados piederēja pie vācu armijas stratēģiski nozīmīgiem punktiem. Vācieši šeit uzcēla šaursliežu dzelzceļu, ierīkoja visapkārt muižas centram dziļus ierakumus, zemnīcas un lielas mītnes armijas vajadzībām.»

Tomēr situācija Daugavpils apkārtnē turpināja saasināties. Noorganizējās starptautiskās kontrrevolūcijas apvienots trieciens. 1919. gada augusta pēdējās dienās un septembra sākumā veiktā poļu—lietuviešu baltgvardu Daugavpils operācija bija šī plāna sastāvdaļa. Tajā brīdī Daugavpils bija visu Latgalē izvietoto sarkano spēku atslēga. Zaudējot Daugavpili, nāktos zaudēt arī Latgali.

Savu uzbrukumu Daugavpilij Polijas un Lietuvas armijas saskaņoja ar Krievijas Ziemeļu kontrrevolūcijas spēku pavēlnieku ģenerāli Judeņiču, ar Latvijas un Igaunijas baltgvardu armiju pavēlniecību.

30. augustā uzbrukumu sāka Lietuvas baltgvardu armija ar Kalkūnes stacijas apšaudi. Lietuvas armijas Vilkomiras (Ukmerģes) grupai izdevās ieņemt Grīvu. Uzbrukumā pārgāja arī Polijas armijas 6. leģionāru pulks. Abas grupas, kā lietuviešu, tā poļu, pievirzījās tuvu koka tiltam, atklājot pret to iznīcinošu uguni. Šādā situācijā pretuzbrukumā devās 2. latviešu strēlnieku pulks.

«Mūsu pulka uzdevums tad nu bij «apmierināt» jaundzimušo leišu—poļu imperiālistu lielisko apetīti, iepazīstinot tos ar latvju strēlnieku bruņoto dūri.

Ložu krusā, artilērijas, mīnu metēju un bruņotā vilciena spēcīgā ugunī pulks iesāka pāriet koku tiltu. Vairāki labi mērķēti pretinieka lādiņi ķēra tiltu, iznīcinoša šauteņu un ložmetēju uguns arvien pieņēmas, krita pirmie upuri un daudzi ievainoti, bet viss tas nespēja salauzt strēlnieku drosmi. Gan skriešus, gan līzdami, segdamies gar tilta margām, strēlnieki nonāca Daugavas kreisajā krastā, steidzīgi kārtojās ķēdēs un ar nokavējušos strēlnieku piebiedrošanos pēkšņi metās uz pretinieku, un ar durkļiem un šauteņu resgaļiem piespieda to nekārtībā un izbailēs bēgt,» raksta A. Strauss Latvju strēlnieku vēstures 2. daļā.

31. augusta rītā poļi, saņēmuši ievērojamus papildspēkus, pārgāja no jauna uzbrukumā. Latviešu strēlnieki ne tikai poļu pārspēka uzbrukumam atsita, bet paši pārgāja atkal pretuzbrukumā, gūstot panākumus. 1. septembrī latviešu strēlnieki pretuzbrukumam turpināja, atkal sakaujot poļus, bet tad cīņās iesaistījās arī lietuviešu baltgvardi. Pārspēka spiests, vakarā 2. latviešu strēlnieku pulks atgāja uz izejas pozīcijām. Šajā dienā blakus latviešu strēlniekiem sīvi cīnījās arī 1. igauņu pulks. Diemžēl tālākās cīņās 2. latviešu strēlnieku pulks šajā frontes sektorā nepiedalījās. To vajadzēja pārsviet uz citu kaujas iecirkni. Cīņu smaguma punksti uzgūlās igauņu sarkano strēlnieku pleciem. Sakarā ar situācijas tālāku saasināšanos frontes Daugavpils sektorā no Pleskavas uz Daugavpili nosūtīja Igaunju atsevišķo brigādi. Tās pārdislocēšana notika ātri un organizēti. Visi pulki tieši no ešeloniem devās kaujā. Pirmie kritušie brigādei bija jau Daugavpils stacijā, kad vairāki lielgabalu lādiņi tika raidīti uz 3. un 5. pulka strēlniekiem izkāpšanas laikā.

Igaunju brigādei iedalīja ļoti atbildīgu sektoru — priekštilta nocietinājumu Daugavas kreisajā krastā. Šajā vietā atradās koka tilts pāri Daugavai. Operatīvi to pakļāva 4. strēlnieku divīzijai.

Visu septembri turpinājās sivas cīņas. Sevišķi nīkni poļu leģionāri, desmit tanku atbalstīti, uzbruka 27. septembrī. Šajās cīņās igauņu sarkanie strēlnieki parādīja izcilu varonību. Tā kādas rotas komandieris Brenners, redzot, ka visi cīnītāji krituši, ar rokasgranātu uzspridzināja sevi kopā ar tuvumā esošajiem poļu leģionāriem. Igaunju 5. pulka 2. bataljona komandieris Teders zem stipras ienaidnieka uguns aizspridzināja tiltu pār Daugavu, tā aizšķērsojot poļu ceļu. Tomēr leģionāriem izdevās pavirzīties uz priekšu. Situācija kļuva kritiska. Ievainoja Igaunju brigādes komandieri J. Palvadri. Igaunju strēlnieki te pirmo reizi sastapās ar tankiem. Sīvas cīņas iedegās visā igauņu brigādes, kā arī 4. divīzijas pirmās brigādes sektorā. 4. divīzijas 30. pulks, kurš aizstāvēja Varšavas dzelzceļa tiltu, neizturēja un atkāpās uz Daugavas labo krastu. Pēc tam igauņu sarkanie strēlnieki bija spiesti atstāt priekštilta nocietinājumu Daugavas kreisajā krastā. Parādot

istu proletārisko internacionālismu, igauņu sarkanie strēlnieki, ciešot lielus zaudējumus, Daugavpili nosargāja.

Latviešu strēlnieku sevišķo uzdevumu bataljonu tajā laikā pārvietoja uz Krāslavas apkārtni, lai nedotu iespēju poļiem aiziet Daugavpils aizstāvjiem aizmugurē. Sīvas cīņas bataljons izcīnīja Kaplavas un Lielbornes apkārtņē. Te kaujā pie Annas muižas izcilu varonību parādīja piecpadsmit gadus vecais kolta ložmetēja komandieris Francis Miezis, kuram izdevās iznīcināt trīs pretinieka ložmetēju komandas:

«Sevišķi nikni uguni spļāva trīs kopā izvietoti ložmetēji. Aizsegā aiz mūra valņa izvietoti, tie šāva bez apstājas. Kļuva skaidrs, frontāli sasist baltos neizdosies, bet arī aplenkuma mēģinājumi neizdevās balto loka aizsardzības un skaitliska pārspēka dēļ. Tad komandieris izšķīrās — deva pavēli mēģināt pielīst galvenajai ložmetēju ligzdai nemanīt un to iznīcināt. Taču izrādījās, ka to izdarīt ir neticami grūti, — krita vairāki strēlnieki, tā arī nesasnieguši mērķi.

Īsti vairs pat neatceros, ar vai bez pavēles, bet līdu, man šķita, ka lienu jau bezgala garas stundas, cik ilgi — nezinu, bet droši vien tikai nedaudz minūtes. Par laimi, mani nepamanīja. Beidzot — valnis. Virs galvas savu nāves lietu sēja visi trīs ložmetēji. Sapratu vienu — par katru cenu man rokasgranātas jāpārsviež mūra valnim. Sakopāju visus spēkus un, piecēlies starp divu ložmetēju stobriem, metu granātas pāri mūra valnim. Atskanēja briesmīgs sprādziens, ložmetēji aplusa, un tūlīt varens strēlnieku urā!» atceras latviešu sarkanais strēlnieks Francis Miezis.

Francis Miezis, gvardes pulkvedis, dzimis 1903. gada 18. decembrī Rīgā, strādnieku ģimenē. 1916. gadā brīvprātīgi iestājās 7. Bauskas latviešu

strēlnieku pulkā. Kopā ar strēlniekiem nostaigāja visus garos pilsoņu kara kauju ceļus. Pēc pilsoņu kara strādāja milicijā un prokuratūrā. Lielā Tēvijas kara laikā bija 43. gvardes latviešu strēlnieku divīzijas prokurors. PSKP biedrs kopš 1938. gada.

1919. gada rudenī notika sīvas kaujas pret Krievijas kontrrevolūcijas galvenajiem spēkiem. Šajās cīņās izšķīrās revolūcijas liktenis. Uz galvenajām pilsoņu kara frontēm nosūtīja arī latviešu un igauņu sarkanos strēlniekus. Frontes Daugavpils sektors tika ievērojami novājināts. 1920. gada 3. janvārī starptautiskās kontrrevolūcijas spēki sāka jaunu uzbrukumu Daugavpilij. Tās aizstāvju novājinātās rindas uzbrukumu neizturēja. Padomju vara Daugavpili krita.

Cīņas par Daugavpili — sarkano Verdeni — iegājušas pilsoņu kara vēsturē kā slavena Sarkanās Armijas cīņu lappuse, kurā vienādi varonīgi blakus latviešu sarkanajiem strēlniekiem cīnījās igauņu sarkanie strēlnieki, Lietuvas padomju divīzijas cīnītāji un krievu karavīri.

Sīvu cīņu arēna Daugavpils apkārtnē kļuva jau pasaules kara laikā. 1915. gada 9. septembrī sākās vācu armijas Viļņas ofensīva. Šajā frontes sektorā esošās krievu armijas daļas neizturēja 10. vācu armijas triecienu un atkāpās. 13. septembrī vācieši sasniedza krievu armijas Daugavpils placdarmu. Iedegās sīvas kaujas ar mainīgām sekmēm. Tā Zelta kalns 20 reizes gāja no rokas rokā. Krievu karavīru varonība vācu uzbrukumu pakāpeniski apturēja. Frontes līnija pamazām nostabilizējās. Daugavpili ieņemt vācieši nespēja.

Pieminekļis Daugavpils aizstāvjiem uzcelts Daugavas kreisajā krastā — Grīvas pusē. Tā autors ir LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks tēlnieks I. Folkmanis.

SATURS

Ievads	5	Mazsalaca	34
1. maršruts	7	Matīši	36
Rīga	7	Burtnieki	36
Pēteru Stučkas (Tērbatas) ielā 1/3	8	Limbaži	36
Lāčplēša ielā 25	9	Inčukalns	37
Raiņa bulvārī 29	9	3. maršruts	39
Vecmilgrāvis	9	Ķekava	39
Jonatāna biedrība Slokas ielā 16	9	Vecumnieki	41
Interimteātris	10	Iecava	41
Rīgas pils	10	Bauska	41
Alfrēda Kalniņa ielā 6	10	Eleja	43
LPSR Augstākā Padome Komjaunatnes (Jēkaba) ielā 11	11	Jelgava	43
LPSR Valsts Akadēmiskais operas un baleta teātris	11	Garozā	44
Padomju bulvārī 3	11	Olaine	45
Baltijas kara apgabala virsnieku nams (Latviešu biedrības nams) Merķeļa ielā 13	11	4. maršruts	47
Komunāru laukums (Esplanāde)	12	Čiņas par Padomju Latviju Kurzemē 1919. gadā	47
Rīgas industriālais politehnikums Gorkija ielā 1c	12	Dobeles	47
Latviešu sarkano strēlnieku memoriālais ansamblis	12	Lielauce	48
LPSR Revolūcijas muzejs Smilšu ielā 20	13	Auce—Ezere	48
Baltijas Kara apgabala muzejs Pionieru laukumā 2	14	Nigrande	49
Brāļu kapi Bērzu alejā 1b	14	Nikrāce	49
Raiņa kapi Bērzu alejā 1a	17	Skrunda	50
Meža kapi Bērzu alejā 2	17	Saldus	50
2. maršruts	19	Jaunlutrīņi	51
Pretī Oktobrim	19	Blīdene—Biksti—Jaunpils	53
Nāves sala	19	Tukums	53
Nāves salā kaujās kritušo karavīru Brāļu kapi	20	Smārde	53
Mazā Jugla	20	Jūrmala	54
Ogre	24	Tireļpurvs—Ložmetējkalns	56
Lielvārde	24	5. maršruts	59
Mālpils	25	Ventspils	59
Allaži—Jūdaži	25	Zlēkas	60
Sigulda	25	Ugāle	61
Līgatne	26	6. maršruts	63
Cēsis	26	Alūksne un tās apkārtnē	63
Valmiera	28	7. maršruts	65
Strenči	30	Daugavpils un tās apkārtnē	65
Valka—Valga	30		
Rūjiena	33		

Волдемарс Штейнс
МЕСТА БОЕВ И ПАМЯТНЫЕ МЕСТА ЛАТЫШСКИХ
КРАСНЫХ СТРЕЛКОВ В ЛАТВИИ

Рига «Авотс» 1987

На латышском языке

Художник *Андрис Ламстерс*

Исторические фотодокументы *Юриса Подниека*

Voldemārs Steins

LATVIESU SARKANO STRELNIEKU CIŅU
UN PIEMIŅAS VIETAS LATVIJĀ

Redaktore *Aija Dzintara*

Mākslinieciskais redaktors *Egils Garkevičs*

Tehniskais redaktors *Laimonis Rudzītis*

Korektore *Astra Ābele*

IE № 1558

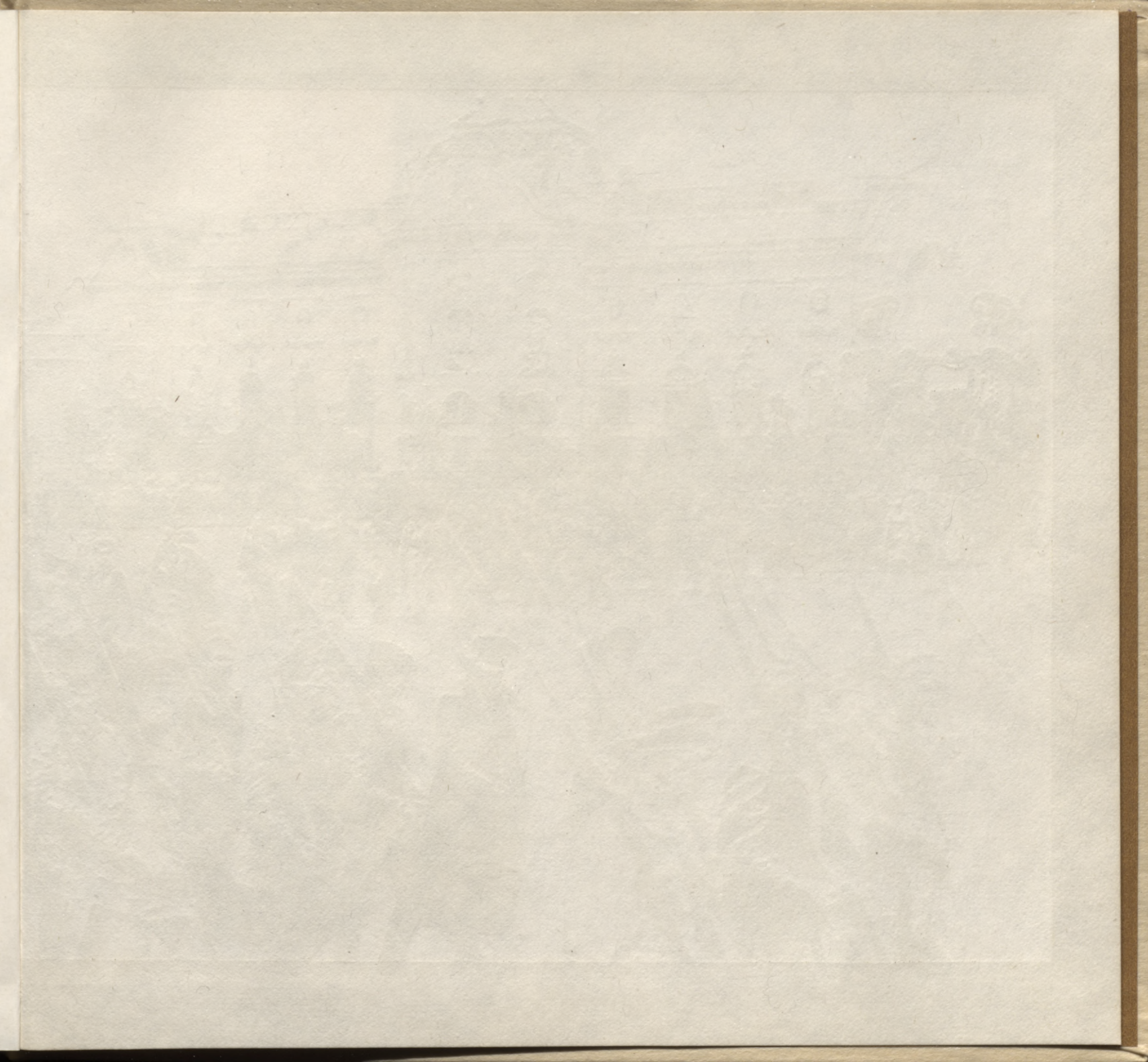
Nodota salikšanai 16.05.86. Parakstīta iespiešanai 20.04.87. JT 01271. Formāts 90×84/16. Dobspiedes papīrs 100 g. Literatūras garnitūra. Augstspiedums. 9,10 uzsk. iespiedl.; 18,20 uzsk. kr. nov.; 8,77 izdevn. l. Metiens 12 000 eks. Pasūt. № 629-3. Cena 1 rbl. 20 kap. Izdevniecība «Avots», 226047 Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. № 28/K-13. Iespiesta Latvijas PSR Valsts izdevniecību, poligrāfijas un grāmatu tirdzniecības lietu komitejas tipogrāfijā «Ciņa», 226011 Rīgā, Blaumaņa iela 38/40. Apvāks ofsets piedumā, lielkumi dobspiedē, iespiesti Rīgas Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā, Vienības gatvē 11.

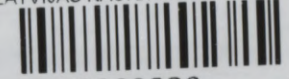
Št 317 **Steins V.** Latviešu sarkano strēlnieku cīņu un piemiņas vietas Latvijā / Jura Podnieka vēst. fotodok. Māksl. Andris Lamsters. — R.: Avots, 1987. — 69 lpp., il.

Autors, vēsturnieks, stāsta par latviešu sarkano strēlnieku revolucionāro cīņu gaitām un komandieru dzīvi un darbību 1917.—1920. gadā. Grāmata izmantojama arī kā ceļvedis. Ir izstrādāti 7 maršruti, ko papildina 11 shēmas. Izdevums veltīts Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 70. gadadienai un paredzēts visiem, kas interesējas par Padomju zemes vēstures slavenajām lappusēm.

0505030100 — 28
Š M803(11) — 87 10 — 87

63.3(2L)61

Latviešu
strēlnieki
iet...

100

W. J. ...

1. Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Rīgas centrā

2. Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Rīgā

3. Pretī Oktobrim

4. «Daugavas forsēšana no vāciem un 2. latvju strēlnieku brigāde kaujās pie M. Juglas»

5. «J. Vācieša izstrādātais Valkas ieņemšanas plāns»

6. «Vidzemes grupas uzdevums Valkas—Rūjienas operācijā»

7. Latviešu strēlnieku piemiņas vietas Zemgalē

8. Cīņas par Padomju Latviju Kurzemē

9. Ventspils ieņemšana

10. «Alūksnes grupas kreisās kolonnas kauju rajons»

11. Latviešu sarkano strēlnieku cīņu vietas Daugavpils apkārtnē